

شیعہ پڑندنہ

Ketabton.com

لیکوال: نصیر احمد "ستانکزی"

۱۴۰۳ھ ش

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

د کتاب نوم: شیعہ پڙندنه

لیکوال: نصیر احمد عاصم "ستانکزی"

کمپوزر: په خپله لیکوال

د چاپ شمیر:

د چاپ کال: ۱۴۰۳ هـ ش

برېښنالیک: Nasirahmadstanikzai2019@gmail.com

شماره: 0782271992-0765100136

فهریست

- ۱..... سریزه.
- ۲..... شیعه لغوي مانا.
- ۲..... شیعه په اصطلاح کي.
- ۳..... د شیعه گانو ظهور او پیدایښت.
- ۴..... د حضرت علي چوپتیا.
- ۴..... د شیعه گانو ډلي.
- ۵..... امامیه.
- ۵..... د جعفریه انشعابي ډلي.
- ۶..... زیدیه.
- ۷..... اسماعیلیه.
- ۸..... کیسانیه.
- ۹..... د شیعه گانو امامان.
- ۹..... د امامانو لنډه پېژندنه.
- ۱۳..... د امام د اثبات دلایل.
- ۱۵..... شیعه گان د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په وخت کي.
- ۱۵..... د شیعه گانو استقامت.
- ۱۶..... د شیعه گانو حکومتونه.
- ۱۷..... د اهل سنت او اهل تشیع توپیر په څو کړنو کي.
- ۱۸..... د شیعه گانو تعداد.
- ۱۸..... شیعه گانو ته ولي روافض وايي.
- ۱۹..... د شیعه گانو اخترونه.
- ۱۹..... د غدیر اختر.
- ۲۰..... د جمعي اختر.
- ۲۰..... فقه او شیعه.
- ۲۱..... د شیعه گانو مذهبي ځایونه.
- ۲۱..... عربستان.

عراق..... ۲۲

ایران..... ۲۳

د شیعه گانو د مذهب اصول – اصلي صول

۱. توحيد..... ۲۴

۲. نبوت..... ۲۵

۳. معاد او قيامت..... ۲۶

۴. امامت..... ۲۶

۵. عدل..... ۲۶

فرعي حکام

۶. عصمت..... ۲۶

۷. علم غيب..... ۲۷

۸. ولايت..... ۳۲

۹. مهدويت..... ۳۴

د امام مهدی صاحب ظهور څه وخت او چيرته کيږی..... ۳۴

۱۰. غيبت..... ۴۲

۱۱. انتظار..... ۴۴

۱۲. رجعت..... ۴۵

۱۳. بقاء..... ۴۹

دوهم فروع – عبادي احکام

۱، لمونځ، ۲، روژه، ۳، زکات، ۴، جهاد، ۵، حج او خمس..... ۵۳

غير عبادي احکام

۷. امر بالمعروف، نهی له منکر..... ۵۷

۹. تولي او تبيري..... ۵۹

دریم اخلاقي - فضایل

۱. کظم غيظ..... ۶۰

۲. سخاوت..... ۶۲

۳. توکل..... ۶۲

رزایل

۴. تکبر..... ۶۴
۵. ریا..... ۶۶
۶. حسد..... ۶۹
۷. چغلي..... ۷۴
- په ملائکو د شيعه گانو ايمان..... ۷۴
- زيارت او شيعه گان..... ۷۵
- تقيه..... ۷۶
- قمه زني..... ۸۶
- سینه زني..... ۸۶
- د شيعه گانو مهمې پيښې او ورځې..... ۸۷
- د محرم وير..... ۸۷
- د فاطمې ورځې..... ۸۸
- اربعين..... ۸۸
- تاسوعا..... ۸۹
- عاشورا..... ۸۹
- د مېاهلي آيت..... ۹۰
- عيدالزھراء(د زھراء اختر)..... ۹۲
- د شعبان نيمايي (نيمه شعبان)..... ۹۳
- د حسيني ماشومانو راټوليدنه..... ۹۳
- افغانستان ته د شيعه مذهب راتگ..... ۹۳
- په افغانستان کې شيعه مذهب:..... ۹۵

سريزه

الحمد لله رب العالمين، و الصلاة و السلام على إمام الهداة المرسلين، و على آله و أصحابه الذين أناروا الدنيا بنور الدين، و على من تبعهم بإحسان و نشر الهدى إلى يوم الدين اجمعين.

د اسلام له پيل راهيسي بيا د پيغمبر صلى الله عليه وسلم له رحلت وروسته د اسلام زياتو دښمنانو غوښتل چې ياد دين بدنم او تخريبي کړني ورکي رامنځته کړي، خو د الله جل جلاله په فضل او مهرباني سره دا مبارک دين نه يواځې دا چې بدنم او ضعيفه شو بلکې نور هم غښتلی او مخ پر ودې روان شو. خو لږ شاتنه د مسلمانانو بي غوري او بي اتفاقي د دې لامل شوه چې مسلمانان په ډلو سره وپاشل شول. د اختلافونو په پيل کې د مسلمانانو ترمنځ اختلاف دومره نه و لکه چې نن کومې مرتبې او پايلې ته رسېدلی ده لکه د پيغمبر صلى الله عليه وسلم له وفات څخه وروسته د خلافت او امامت پر سر چې د حضرت ابوبکر صديق او حضرت علي رضي الله عنهما د پلويانو ترمنځ کوم اختلافات پيداشول په دومره کچه نه و چې يو په بل د کفر ټاپي ولکوي، خو نن چې مونږ او تاسو گورو نه يواځې دا چې يو په بل تکفيري ټاپي لکوو بلکې يو د بل وينو او سرونو ته هم ناست يو. دا چې دومره اختلافات د کومو لورو او څنگه پيداشو په دې نيمگړي کتاب کې به يې وپيژنو.

لومړی د الله جل جلاله څخه شکر اداء کوم، چې ماته يې د دې توفيق راکړ، تر څو د نورو ليکوالانو په څېر د مطالعي خوښونکو د معلوماتو د ډيريډو او لا غښتلتيا لپاره يو څه را ټول او يو اثر ترې جوړ کړم. دا چې زموږ او ستاسو په مورنۍ ژبه پښتو کې نسبت نورو ژبو ته هر ډول په ځانگړي توگه معلوماتي کتابونو په کمه اندازه پيدا کيږي، نو پر مور ټولو خصوصاً د ادب لارويانو ته لازمي ده چې خپلې ژبې ته د خدمت په موخه او د لا پياوړتيا لپاره هلې ځلې وکړو، يو خو به مو معلومات زيات شي او له بله پلوه به مو خپلې ژبې ته يو څه کړي وي. نو په دې اساس ما هم وغوښتل چې د (شيعه پيژندنه) په نامه يو اثر چمتو کړم او تر تاسو يې در ورسوم.

د دې کتاب د چمتو کولو لپاره مې له مختلفو کتابونو، مقالو او انټرنېټي سايتونو څخه استفاده کړې ده. په دې اثر کې د قرآن عربي متن او پښتو ژباړه د خپل هېواد د نامتو عالم قيام کشف چې د کابلي تفسير په نامه يادېږي را اخيستل شوي ده.

دا چې دا زما لومړی اثر ده، کيدای شي يو څه کمې او زياتې پکې شوي وي. لومړی د الله جل جلاله بيننه او مغفرت راته وکړي بيا تاسو. ان شاء الله زه به نور هم تر ډيره بريده هڅه او کوښښ وکړم چې ستاسو (مطالعي خوښونکو) ته په دې شان نور کتابونه ترتيب او تاليف کړم. ما ته دې هم الله جل جلاله توفيق راکړي چې په دې ډگر کې نور هم پر مخ ولاړ شم.

په درنښت

نصير احمد "ستانکزی"

شيعه لغوي مانا

شيعه په لغت کې دوو معناو ته کارول کيږي، لومړی پر یوو مطلب د خو ن فرو توافق او همغږي او دوهم پيروي کول د یو شخص یا ډلې د بل شخص یا ډلې څخه. په عربي ژبه کې یو، دوه یا ډيرو پيروانو او تابعدارانو ته وايي په قرانکريم کې دا لفظ خو واري د دغه معناو لپاره کارول شوی ده. وَدَخَلَ الْمَدِينَةَ عَلَى حِينٍ غَفْلَةٍ مِّنْ أَهْلِهَا فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يُفْتَنَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ. [سورت القصص ۱۵ آیت]

ژباړه: یوه ورځ موسی علیه السلام د مصر ښارته په داسې وخت کې داخل شو چې د ښار خلک په غفلت کې وو (د غرمې په خوب ویده وو). هلته هغه د دوو تنو جنګ ولېد. دا یو د هغه د خپل قوم څخه ؤ او دا بل (قبطي) د هغه د دښمن په قوم پوري مربوط ؤ.

شيعه په اصطلاح کې

شيعه د مسلمانانو هغې ډلې ته وايي چې په خلافت او امامت د علي رضي الله عنه ايمان لري. د يوشيعه عالم په وينا د شيعه لفظ سره که (الف، لام) يعنې الشيعه وويل شو د حضرت علي رضي الله عنه پيروانو يا هغه چاته ويل کيږي چې وروسته له پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه د حضرت علي رضي الله عنه په امامت او ولايت ايمان ولري. يا شيعه هغه چاته وايي چې د اهل بيت سره مينه لري او حضرت علي رضي الله عنه له حضرت ابوبکر صديق، عمر او عثمان رضي الله عنهما څخه مقدم او غوره گڼي.

د شيعه گانو په وينا د حضرت علي رضي الله عنه پيروانو ته د شيعه لفظ د لومړي ځل لپاره رسول الله صلی الله عليه وسلم وکارو، دوی وايي چې سيوطي له جابر بن عبدالله انصاري، ابن عباس او علي رضي الله عنه څخه روايت کړی ده، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم د دغه آيت (إِنَّ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ الْبَرِيَّةِ. [سورت البينه: ۷])

ژباړه: کومو خلکو چې ايمان راوړی او ښه عملونه يې کړي دي، هغوی په رښتيا سره تر ټولو خلکو ډېر غوره دي.

په تفسیر کې حضرت علي رضي الله عنه ته په اشارې سره وویل: ته او ستا پلویان (شیعه گان) به د قیامت په ورځ له ریښتینو خلکو څخه یاست.

د شیعه گانو ظهور او پیدایښت

د مسلمانانو ترمنځ چې کوم اختلافات پیدا شول د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وخت کې نه و، د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رحلت څخه وروسته داسې اختلافات د مسلمانو ترمنځ را پیداشو چې مسلمانان یې په څو ډلو وویشل. د رسول الله صلی الله علیه وسلم له رحلت څخه وروسته یو لوی اختلاف د خلافت او امامت پر سر و.

یو ډله په دې عقیده وه چې امامت د نبوت په څېر یو الهي مقام او منصف ده، د امام شرایط دا ده چې له گناه څخه معصوم او پاک دي او له الله جل جلاله څخه پرته بل څوک پر دغه صفت نه پوهیږي. د امام د ټاکلو لار الهي نص ده چې په قرآن او نبوي احادیثو کې شوی ده. د دغو نصوصو په اساس حضرت علي رضي الله عنه د رسول الله ځایناستی ټاکل شوی ده. حضرت علي رضي الله عنه او یوه ډله مشران صحابه چې د انصارو او مهاجرینو څخه و د دغې نظريې پلویان و، شیعه گان د همدغې ډلې پیروان دي.

بله ډله چې په سر کې یې حضرت ابوبکر صدیق او عمر رضي الله عنهما و په دې عقیده و چې رسول الله صلی الله علیه وسلم خپل ځایناستی نه ده ټاکلی، دا کار یې خپله مسلمانانو ته پرېښی ده، د انصارو او مهاجرو یوه ډله په سقیفه بني ساعده کې سره راټول شوي و، تر څو د رسول الله صلی الله علیه وسلم ځایناستی یا خلیفه وټاکي په اخر کې حضرت ابوبکر صدیق رضي الله عنه د مسلمانو خلیفه وټاکل شو.

د حضرت علي رضي الله عنه چوپتیا

شیعه گان وايي چې په هغه وخت کې د نړۍ سیاسي او اجتماعي وضعیت په داسې شکل و چې حضرت علي رضي الله عنه او پیروانو یې د خپلې عقیدې بنودلو او عملي کولو لپاره په خصمانه اقداماتو لاس پورې کوو، خو د اسلام موجودیت ته د خارجي دښمنانو (د ایران او روم امپراطورۍ) او

داخلي دښمنانو(مناقينو) له لوري ورته خطر متوجي و. نه يي غوښتل چې اسلام ته صدمه ورسيري. حضرت علي رضي الله عنه له صبر څخه کار اخيسته خو په مناسب وخت او موقع کي د دوی په وينا دغه ناوړه عمل بيانوو، نه يي غوښتل چې په خپلو منځو کي سره دښمني وکړي خو د اسلامي ټولني په مخته تک، هدايت او د اسلام دين په خپرولو کي يي زيات کوشش کوو.

د شيعه گانو ډلې

د شيعه گانو په مذهب کې ډيرې ډلې راغلي دي، چې عبارت دي له دولس امامه، زيديه، اسماعيله، كيسانيه، غاليان او واقيفه. بيا په دې کې ځينې ډلې په مختلفو فرقو ويشل شوي دي. لکه د زيديه ډله چې په لسو فرقو همداشان کيسانيه چې په څلور فرقو (شاخو) ويشل شوې ده. بايد وويل شي چې ډيرې ډلې يې منقرض شوي دي، بحث پرې کول گټه نلري، اوس مهال چې کومې ډلې موجودې دي عبارت دي له دولس امامه، زيديه، اسماعيله چې هر يوه به يې تر بحث لاندې ونيسو.

لومړۍ: دولس امامه يا جعفريه

دولس اماميه ډله چې (اثنا عشره) ورته وايي، يوه له لويو ډلو د شيعه مذهب څخه دی. دغه ډله د شيعه گانو پنځه اتيا سلنه تقريباً يوسلو پنځوس ميليونه جمعيت تشکيلوي د دغې ډلې په وينا وروسته له وفات د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه دولس امامه چې لومړی يې حضرت علي رضي الله عنه او وروستی يې حجت بن الحسن (امام مهدي) دی چې تر اوسه ژوندی ده او غيب ده، او د حضرت عيسى عليه السلام د راڅرگندتيا سره هم محاله را څرگنديږي په دنيا کې به عدالت روالي او دجال به له مينځه څخه وړي. دوی په دې باور دي چې دولس امامه د رسول الله صلی الله عليه وسلم سياسي او معنوي ځايناسي دي، امامان نه يواځې په اسلامي امت په عدالت سره حکومت کوي، بلکې په دې قادر دي چې د شريعت حفظ او تفسير وکړي او د قرآن په باطني مانا هم پوهيږي، د دغې ډلې په وينا امامان معصوم دي. دغه ډله په رجعت او بداء خاصه عقیده او باور لري. دوی وايي چې کله امام مهدي را څرگند شي ځينې مړي به بيرته (جعت) وکړي يعني را ژوندي به شي او دغه را ژوندي شوي انسانان د شيعه گانو دوستان او د اهل بيت دوښمنان دواړه وي تر څو په دې دنيا کې هم د خپل کړي عمل سزا وويني. او بداء دې ته وايي چې الله جل جلاله د مصلحت په خاطر هغه امر ته چې پيغمبر او امام ته يې کړی تغير ورکوي او پر ځای يې د بل څه امر ورته کوي.

د دي ډلې لوی محققان او عالمان: شیخ مفید ۳۳۸-۴۱۳ ق، شیخ طوسی ۳۸۵-۴۶۰ ق، خواجه نصیرالدین طوسی ۵۹۷-۶۷۲، علامه حلّی ۶۴۸-۷۲۶.

د ایران شیعہ گان چې نوي په سلو کې د دغه هېواد جمعیت تشکیلوي د دغې ډلې لارویان دي او رسمي مذهب یې همدا اثنی عشره ده. همدارنگه په عراق او آذربایجان کې هم شته. په بحرین، لبنان، هند، پاکستان، افغانستان سعودي عربستان، بنگلادش، کویت، عمان، امارات، قطر، نیجریه، چاد او تانزانیایا هیوادونو کې اقلیت مذهب دی.

د جعفریه لفظ د شپږم امام جعفر (امام صادق) نه تر دولسم امام بیروانو ته کارول کیږي. دا ځکه چې له امام جعفر څخه د شیعہ فقهي زیات مسایل روایت شوي دي نو په دې وجه شیعہ فقهي ته جعفري فقه او شیعہ مذهب ته جعفري مذهب وايي.

د جعفریه انشعابي ډلې

واقفه: د غالبانو یوه ډله چې د عبدالرحمن بن محمد چې د شیعہ مذهب متکلم ؤو پیروان ؤ، په دې عقیده دي چې امام جعفر (صادق) نه ده شهید شوی بلکې غایب شوی او بیرته را څرگندیږي.

بله ډله چې بهر د داوودیه له شاخو څخه ؤه، د اسماعیلیانو څخه جلا او اهل سنت ته اوبنتي ؤه، په نهمه پیږي کې په دې ډلې کې یو کس چې د شیراز اوسېدونکی ؤ نوم یې جعفر ؤ په دې وجه ورته جعفریه وايي.

دوهمه: زیدیه ډوله

دغه ډله د زید چې د امام سجاد زوی ته منسوبه ده. د دوی په عقیده یواځي حضرت علي، حسن او حسین رضي الله عنهما د امامت لپاره د رسول الله صلی الله علیه وسلم له لوري غوره شوي دي. له دغو دريو امامانو پرته که د بي بي فاطمې رضي الله عنها له اولادي څخه څوک عالم، زاهد او سخاوتمند ؤ او قیام یې وکړ امام ده. په زیدیه ډله کې ځیني یې د حضرت ابوبکر او حضرت عمر رضي الله عنهما خلافت قبلي او ځیني ورسره مخالف دي.

د یمن زیدیان هغه څوک دي چې د حضرت ابوبکر او عمر رضي الله عنهما خلافت او امامت مني. جارودیه، صالحیه او سلیمانیه دغه درې فرقي د زیدیه ډلې مهمې او اصلي فرقي دي. د (المَلَل والنَحَل) کتاب لیکونکي شهرستاني په خبره زیدیان په کلام کې له معتزله په فقه کې د حنفي مذهب او له څلور وارو اهل سنت مذاهبو څخه متاثره دي. د یمن هېواد د نسل میلیونې نفوس څخه پنځه دیرش نه تر څلوېښت سلنه پورې زیدیان تشکیلوي.

دریمه : اسماعیلیه

دې ډلې ته شپږ امامه، قرامطه، سبعیه، باطنیه هم وایي.

اسماعیلیان هغه څوک دي چې تر امام صادق پورې امامان ورته د منلو دي وروسته له صادق د هغه مشر زوی اسماعیل د امام په توګه مني، دوی د امامیه ډلې له امام صادق څخه وروسته نور امامان نه مني، وروسته له امام صادق څخه د ده مشر زوی اسماعیل او محمد چې د اسماعیل زوی ده د امام په توګه مني او وایي چې همدغه (محمد) امام مهدي ده.

دغه ډله د اسماعیل څخه وروسته په نورو امامانو کې په یو نظر نه دي ځینو چې واقیفه یا خالص اسماعیله ورته وایي ویلي چې خپله اسماعیل مړ شوی نه ده بلکې غیب شوی ده، تر هغه نه مړ کیږي چې د ځمکې حاکم نشي. بله ډله چې قرامطه ورته وایي د اسماعیل په مرک قایل دي وایي: امامت د اسماعیل حق ؤ د هغه له مرک څخه د هغه زوی محمد ته انتقال شو. یو بله ډله چې مبارکیه ورته وایي محمد بن اسماعیل امام مهدي بولي، دوی وایي د امامانو لړۍ نه ده دریدلي بلکې تر ننه جاري ده.

شیخ مفید چې د امامیه ډلې مخکښ عالم ده وایي: اسماعیل د امام صادق مشر زوی ؤ، امام صادق له هغه سره زیاته مینه درلوده، اسماعیل کله چې پلار یې ژوندی ؤ، په عریض (مدینې ته نږدې یو دره ده) وفات شو، خلکو یې جنازه امام صادق ته چې په مدینه کې ؤ راوړه او په بقیع حضیره (هدیره) کې خاور ته وسپارو.

امام صادق د خپل زوی په مرگ ډیر غمجن ؤ، روایت دی چې په لوڅو پینو د خپل زوی تابوت پسې روان ؤ، په څو ځایو کې د ده په امر تابوت له اوږو بڼکته شو، او په هر ځل امام صادق د ده مخ لوڅو او هغو خلکو ته چې د ده د امامت او ځایناستي گمان یې درلود وښایي چې د اسماعیل مرک یقیني ده او د ده د ژوندي پاتې کېدو شک ترې لرې شي، په دې سره ډیر کسان د اسماعیل له امامت څخه تېر شول او په کمه اندازه کسان چې نه د امام صادق خپلوان اونه د خبرو یې راویان ؤ په دې باور ؤ چې اسماعیل ژوندي ده او وروسته له خپل پلار څخه امام ده.

د امامیه ډلې په اند چې قرامطه ډلې امام له نوي شریعت او رسالت سره معرفي کوو او د حضرت محمد صلی الله علیه وسلم شریعت یې منسوخ کړی وو د دوی په اند دا یوه سیاسي ډله ؤ نه مذهبي.

د اسماعیلیه ډلې لومړي حکومت په ۲۹۷ قمري کال کې جوړ چې فاطمیون نومېده، خو په ۵۶۷ قمري کال کې د صلاح الدین ایوبي لخوا ړنگ شو.

اوس مهال دغه ډله په دوو آغاجانیه او بُهرطیه طایفو ویشل شوي ده.

اسماعیلیان په ظاهره (ښکاره) ډول په شریعت باندې تمسک صحیح نه بولي. د جنت او دوزخ په جسماني شتوالي ایمان نه لري او د ارواحو په پیل او پای ایمان لري. د امامیه په څېر په لمونځ روژې، او خمس باور لري، د اوو آسمانونو او ځمکو شتون اوو امامانو ته اشاره ده. د شریعت د باطن گرایي په اساس اسماعیلیان وایي چې عیسی علیه السلام د یوسف نجار زوی ؤ او د قران دا خبره چې عیسی علیه السلام پلار نه درلود په دې مانا ده چې معلم یې نه درلود. له قیامت څخه مانا د خپل وخت د غیب امام قائمیدل دي.

څلورمه: کیسانیه

دا ډله د محمدحفیه پېروان دي چې د امام حسن او حسین ناسکه ورور دي بي بي فاطمي رضي الله عنها زوی ؤ هغه خپله ځان امام نه بولو خو پلویانو یې

وروسته له مرکه افسانه جوړه کړه، هغه يې غايب او امام مهدي ترې جوړ چې يوه ورځ به را څرگنديږي.

د شيعه گانو امامان

د شيعه گانو د هغو امامانو نومونه او خصوصيات چې په احاديثو کې راغلي دي، عبارت دي له:

- ۱- حضرت علي بن ابي طالب رضي الله عنه
- ۲- حضرت حسن بن علي رضي الله عنه
- ۳- حضرت حسين بن علي رضي الله عنه
- ۴- علي بن حسين (امام سجاد)
- ۵- محمد بن علي (امام باقر)
- ۶- جعفر بن محمد (امام صادق)
- ۷- موسی بن جعفر (امام کاظم)
- ۸- علي بن موسی (امام رضا)
- ۹- محمد بن علي (امام جواد)
- ۱۰- علي بن محمد (امام هادی)
- ۱۱- حسن بن علي (امام عسکری)
- ۱۲- حجت بن الحسن (امام مهدي)

د شيعه گانو د دولسو امامانو لنډه پېژندنه

لومړی: امير المومنين حضرت علي رضي الله عنه چې په ابو الحسن هم مشهور ده، کنيه يې حيدر، مرتضي، وصي او ولي ده، زمونږ د گران پيغمبر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د تره زوی او زوم ده، د راشدينو خلفاء

څخه څلورم خليفه ده. په شپږ سوه ميلادي كال په مکه معظمه كې پيدا شو دا چې شيعه گان يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم ځايناستی بولي، نو د امامت موده يې ۲۹ کاله وه، خو اصل خبره دا ده چې حضرت علي رضي الله عنه د ابوبکر صدیق، عمر او عثمان رضي الله عنهما څخه وروسته د اسلام څلورم خليفه و چې د خلافت موده يې پنځه کاله وه. په ۶۶۱ ميلادي كال كې د ۶۱ كالونو په عمر په كوفه كې د خوارجي عبدالرحمن بن ملجم لخوا د زهري توري په واسطه په داسې حال كې شهيد کړای شو چې په لمانځه ولاړ و او د عراق د نجف په ښار كې خاورو ته وسپارل شو.

دوهم: حضرت امام حسن رضي الله عنه چې په ابو محمد هم مشهور ده لقب يا کنیه مجتبی ده ده چې په ۶۲۴ ميلادي كال كې په مدينه منوره كې پيدا شوی ده. د گران پيغمبر حضرت محمد صلی الله عليه وسلم د لور بې بي فاطمې رضي الله عنه لخوا لمسی او د حضرت علي رضي الله عنه زوی ده. حضرت حسن رضي الله عنه په كوفه كې د خپل پلار ځايناستی وټاكل شو. د امامت موده يې ۹ کاله ده، په عراق باندې له اوو مياشتو خلافت وروسته يې حضرت معاويه رضي الله عنه ته د يو تړون په اساس واک وسپاره. د شيعه گانو په باور حضرت امام حسن رضي الله عنه په ۶۷۰ ميلادي كال كې د ۴۷ كالونو په عمر د خپلې ميرمنې لخوا د حضرت معاويه رضي الله عنه په دستور مسموم شو. چې قبر يې د مدينې په بقیع كې ده.

دریم: سيد الشهداء حضرت امام حسين يا ابو عبدالله رضي الله عنه چې د حضرت علي رضي الله عنه زوی او د امام حسن رضي الله عنه ورور په ۶۲۶ ميلادي كال كې په مدينه منوره كې زيږېدلی ده. لس کاله ی د امامت موده وه، په ۶۸۰ ميلادي كال كې د يزيد لخوا په كربلا كې د ۵۷ كالونو په عمر شهيد شو او د عراق په كربلا كې خاورو ته وسپارل شو.

څلورم: علي بن حسين يا ابو محمد چې سجاد، زين العابدين هم ورته وايي. په ۳۸ هجري او ۶۵۸ ميلادي كال كې په مدينه منوره كې نړۍ ته سترگې غړولي دي. د شيعه گانو د علماؤ په نظر علي بن حسين په ۹۵ هجري او ۷۱۲ ميلادي كالونو كې د ۵۷ كالونو په عمر د وليد بن عبدالملک په امر

مسموم شو، مقبره يې د مدينې په بقيع کې ده. د نوموړي د امامت موده ۳۲ کلونو ته رسيرې.

پنځم: محمد بن علي يا ابو جعفر، باقر العلوم، په ۵۷ هجري او ۶۷۷ ميلادي کال د امويانو د خلافت په دور په مدينه کې نړۍ ته سترکې غړولې دي. د اهل سنت او اهل تشيع علماؤ په اند د خپل وخت له بهترينو فقهاو څخه شميرل کېده او زيات شمير شاگردان يې درلودل، شل کاله د مسلمانانو امام وو، دا هم د نورو په څير ۷۳۳ ميلادي کې د شيعه گانو په اند د هشام بندعبدالملک په امر د ابراهيم بن وليد لخوا مسموم شو د ده مقبره هم په بقيع د مدينې کې ده.

شپږم: جعفر بن محمد يا ابو عبدالله چې په صادق هم پېژندل کيږي په ۷۰۲ ميلادي کال کې په مدينه کې زيږېدلی ده، دا هغه څوک ؤ چې جعفري فقهه يې تاسيس کړه او ډير علماء يې تربيت کړل. ۳۳ کاله يې امامت وکړ. جعفر بن محمد د ۶۷ کلونو په عمر ؤ چې په ۷۶۵ ميلادي او ۱۴۸ هجري د ابو جعفر عبدالله منصور لخوا مسموم شو او په مدينه کې خاورو ته وسپارل شو.

اووم: موسی بن جعفر يا لومړی ابوالحسن چې په کاظم هم پېژندل کېده، په ۷۴۴ ميلادي کال په مدينه کې زيږېدلی ده. ۳۴ کاله يې د امامت دوره وه په ۷۹۹ ميلادي کې په عراق کې د هارون الرشيد لخوا بندي او وروسته مسموم شو په بغداد کې د کاظمينو حرم کې خاورو ته وسپارل شو.

اتم: علي بن موسی يا دوهم ابوالحسن چې امام رضا هم ورته وايي، د عباسيانو د خلافت په دوره کې په ۷۶۵ ميلادي کال کې په مدينه کې زيږېدلی ده، د مامون رشيد وليعهد وټاکل شو، ۱۸ کاله امام پاتې شوی ده. د مسلم او غير مسلم علماؤ سره د مباحثاتو له امله ډير مشهور شو بلاخره د شيعه گانو په باور په ۸۱۷ ميلادي کال کې د ۵۵ کلونو په عمر د مشهد په طوس کې د مامون الرشيد مسموم شو او د ايران په مشهد کې خاورو ته وسپارل شو.

نهم: محمد بن علي يا ابو جعفر چي د جواد او التقي په نامه هم ياديږي په ۸۱۰ ميلادي کال کې په مدينه کې زيږېدلی ده دا هم په ۷۳۵ ميلادي کال کې د ۲۵ کالونو په عمر د مامون الرشيد د زوم لخوا د ابو اسحاق محمد په امر سره په عراق کې مسموم شو. د بغداد په کاظمين کې قبر ده، د امامت موده يې اتلس کلونو ته رسيږي.

لسم: علي بن محمد يا دريم ابوالحسن چي په الهادي او التقي هم مشهور و په مدينه کې په ۸۲۷ ميلادي کال د عباسيانو د خلافت په دوره کې پيدا شوی ده. ۳۳ کاله يې امامت وکړ په ۸۶۸ ميلادي کال کې کله چې علي بن محمد ۴۲ کلن شو په د عراق په سامرا کې د ابو عبدالله محمد معتز لخوا مسموم شو او الله د عسکرينو په حرم کې خاورو ته وسپارل شو.

يوولسم: حسن بن علي يا حسن عسکري چي ابومحمد هم ورته وايي په ۸۴۶ ميلادي کال په مدينه کې زيږېدلی ده د شيعه گانو په اند د عباسيانو لخوا د زياتو بنديزونه سره مخ و. ۲۸ کلن و چې ۸۷۴ ميلادي کې د ابو محمد معتمد لخوا مسموم شو او د عسکرينو په حرم کې خښ شو، او و کاله د مسلمانانو امام پاتي شوی ده.

دولسم: حجت بن الحسن، ابوالقاسم يا المهدي او الغايب په ۸۶۸ ميلادي کال کې په سامرا کې زيږېدلی ده. د امام مهدي په شتون شيعه گان، سنيان او صوفيان باور لري خو دا چې همدغه مهدي ده، په دې کې يې سره اختلاف ده. د شيعه گانو په اند مهدويت له ۲۶۰ هجري قمري کال راهيسې ژوندی ده چې تر اوسه پورې غايب ده او تر هغه وخته به غايب وي تر کومه چې الله جل جلاله و غواړي.

د امام د اثبات دلایل

شيعه کان په دې عقیده دي چې امام او د پیغمبر صلی الله علیه وسلم خایناستی په شرعي نص سره ټاکل کيږي د حضرت علي رضي الله عنه او د شيعه گانو د نورو ائمو امامت په شرعي نص سره ثابت شوی ده.

شيعه گانو د خپلو ائمو د اثبات لپاره د قرآن د آیتونو او نبي کریم صلی الله علیه وسلم احاديث وړاندې کوي. دوی دا آیت (انما انت منذر و لكل قوم هاد)

ژباړه: ته یواځې وپروونکی يعنې خبرونکی يې او د هرې ډلې لپاره لارښود شته. شيعه مفسران وايي چې انذار (وپروونکی) پیغمبر صلی الله علیه وسلم او لارښود حضرت علي رضي الله عنه ده. ځکه ابن عباس رضي الله عنه وايي چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خپل لاس په سينه کيښود او وفرمایل زه وپروونکی يم او وروسته يې د حضرت علي رضي الله عنه اورې ته اشاره وکړه او وويل: (وانت الهادي يا علي! بک يهتدی المهتدون من بعدی) اي علي ته هدايت کونکی يې ستا په وسيله له ما څخه وروسته هدايت شوو ته هدايت کونکی يې.

د الدر المنثور تفسير چې د اهل سنتو له مشهورو تفاسيرو څخه شميرل کيږي د دغه آيت تفسير په دې ډول کړی؛ کله چې دغه سورت نازل شو رسول الله صلی الله علیه وسلم خپل لاس په مبارکه سينه کيښود او وويل: زه وپروونکی يم او وروسته يې د حضرت علي رضي الله عنه اورې ته اشاره وکړه او وي فرمایل: (وانت الهادي يا علي). دا ډول روايات د اهل سنتو په نورو تفاسيرو ابن صباغ مالکی په الفصول المهمه او گنجی شافعی په كفاية الطالب، طبری په خپل تفسير، ابن حيان اندلسی په بحر المحيط و نيشابوری په خپل تفسير حموينی په فرائد السمطين او نورو کې راغلي دي.

همدارنگه شيعه گان (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَ كُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ) او (اطيعوا الله و اطيعوا الرسول و اولی الامر منكم) او داسې نور آيتونه د امام د اثبات لپاره دليل نيسي.

زیات شمیر احادیث هم د شیعه گانو په اند د امامت په مسئله کې شته چې
خینې یې دادي:

✓ په صحیح مسلم کې له زید بن ارقم څخه نقل کوي چې د مکې او مدینې
په مینځ کې الله چې یوځای کې اوبه وې (خم) نومول شوی و، رسول الله
صلی الله علیه وسلم د خطبې ویلو لپاره له مونږ څخه پاڅیده له حمد او ثنا
ویلو وروسته یې داسې وفرمایل: ای خلکو زه هغه بشر یم چې نږدې
ده د الله جل جلاله حضور ته لار شم زه په تاسو کې دوه قیمتي څیزونه
پرېږدم لومړی د الله جل جلاله کتاب چې په هغه کې هدایت او نور ده،
منگولې پرې خښې کړی، پیغمبر صلی الله علیه وسلم قران ته د زیات
تشویق او ترغیب کولو وروسته وویل: دوهم اهل بیت می! درته توصیه
کوم چې الله جل جلاله د اهل بیت لپاره له یاده ونه باسی، تاسو ته
توصیه کوم الله جل جلاله د اهل بیت لپاره له یاده ونه باسی، تاسو ته
توصیه کوم چې الله جل جلاله د اهل بیت لپاره له یاده ونه باسی. د
شیعه گانو په اند دلته په اشارې سره یعنی د اهل بیت په باره کې الهي
مسؤولیت له یاده مه باسی.

✓ د اهل بیت او امامانو په باره کې د شیعه گانو په اند بل د سفینې حدیث ده،
چې په شیعه او سني مذهبو کتابونو کې را نقل شوی ده. دغه حدیث
تقریباً اتو صحابه کرامو (ابوذر، ابوسعید خدری، ابن عباس انس، عبدالله
بن زبیر، عامر بن وائل، سلمة بن الاکوع او علی بن ابی طالب) را نقل
کړی ده. ابوذر رضي الله عنه دا حدیث په دې ډول را نقل کړی ده ما
واوریدل چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: (مثل اهل بیته
کمثل سفینه نوح فی قوم نوح، من رکبها نجی و من تخلف عنها هلك) زما
اهل بیت ستاسو په مینځ کې د نوح علیه السلام د کشتی په څیر دي، څوک
چې په هغه کشتی کې سپاره شي و به ژغورل شي او څوک چې ترې جلا
شول هلاک به شي.

د دې حدیث په تفسیر کې خینې شیعه مذهب علماء وايي: وروسته له پیغمبر
صلی الله علیه وسلم به په اسلامي امت د گمراهی داسې طوفان راشي چې
ډیر به هلاک کړي، نو د دې مصیبت څخه د خلاصون لپاره به داسې څوک

موجود وي چې ټول به وژغوري چې هغه اهل بيت دي. د دوی په وينا له شک پرته له اهل بيت څخه جلالوالی د هلاکت لامل کيږي. د شيعه گانو په وينا د امامانو د امامت په باره کې زياد معتبر روايتونه شته خو دلته په همدومره اندازه بسنه کوو.

شيعه گان د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په وخت کې

شيعه گان د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د رحلت څخه څه موده وروسته رابنگاره شول. ځينې روايات دي چې د شيعه لفظ د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په وخت څلورو صحابو (سلمان، مقداد، ابوذر او عمار ياسر) ته کارول کېده. دغه د هغو کسانو له ډلې څخه ؤ چې د خلافت او امامت په مسئله کې حضرت علي رضي الله عنه يې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم د ځايناستي (خليفه) په توگه مانه. د شيعه گانو ځينې علماء په دې عقیده دي چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم په ژوندانه کې د حضرت علي رضي الله عنه تر شاوخوا څو تنه صحابه کرام ناست ؤ، له دې معلوميږي چې په هغه وخت کې هم شيعه گان موجود ؤ.

د شيعه گانو په اند په امامت کې د دوی نظريه د کتاب او سنت له نصوصو څخه مستند شوي ده، نو له دې سره ويل کيږي چې تشيع په حقيقت کې له اسلام سره ملگری او همکار ده، خو په اصل کې دغه مذهب د رسول الله صلی الله عليه وسلم له رحلت څخه وروسته را پيدا شو.

د شيعه گانو استقامت:

د شيعه گانو په اند د حضرت علي رضي الله عنه هغه ملگری او پيروان چې د شيعو په نامه پيژندل کېدل د پيغمبر صلی الله عليه وسلم له رحلت څخه وروسته د اهل بيت د حقوقو بلخصوص د خلافت او مرجعيت د بېرته اخیستلو لپاره اعتراضونه شروع کړل. د شيعه گانو په وينا زياتره هغه اشخاص چې په زور، ناپوهی او تطميع سره دې ته مجبور کړای شوي ؤ چې له حضرت ابوبکر صديق رضي الله عنه سره بيعت وکړي بېرته يې له بيعت څخه لاس واخيست. سلمان، ابوذر، مقداد، عمار او حذيفة بن يمان

هغه څوک وو چې له حضرت علي رضي الله عنه څخه يې تل ملا تر څو او په مختلفو وختو کې به يې د حضرت علي رضي الله عنه د حق دفاع کوله. د شيعه گانو په وينا د حضرت ابوبکر، عمر او عثمان رضي الله عنهما په وختونو کې شيعه گان پير تر فشار لاندې ؤ تر دې ځايه چې حضرت ابوذر غفاري رضي الله عنه حضرت عثمان او معاويه رضي الله عنهما په وخت کې د دې لپاره شکنجه کړ چې رښتيا يې څرگندوله وروسته د (ربذه) دښتې ته وشړل شو تر دې چې الله د غربت له وجې وفات شو. والله اعلم.

مالک اشتر، محمد بن ابی بکر، حجر بن عدی، جويرة بن مسهر، میثم تمار، کمیل بن زیاد، رشید هجري، قنبر .. چې د شيعه گانو له مشرانو څخه ؤ حضرت معاويه رضي الله عنه په چل او فريب سره د شيعه گانو په باور شهيدان کړل.

د شيعه گانو حکومتونه

د آل ادریس، علویان طبرستان، آل بويه، د یون زیدیان، فاطمیان، اسماعیلیه سربرداران سبزوار، صفویه او د ایران اسلامي جمهوریت:

په مراکش او د الجزایر په ځینو برخو کې د آل ادریس لومړی حکومت ؤ چې شيعه گانو جوړ کړ، دغه په ۱۷۲ ق کال کې د ادریس چې د امام حسن مجتبی لمسی ؤ جوړ کړ، چې دوه پيړۍ يې دوام وکړ.

د علویان حکومت زيدي ؤ. زیدیان له ۲۸۴ قمری کال څخه تر ۱۳۸۲ قمری کاله پورې پر یمن حکومت وکړ. د قاطمیانو او اسماعیلیه الموت حکومت په اسماعیلیه مذهب ؤ. د آل بويه حکومت څوک وایي زيدي او څوک وایي امامي ؤ ځینې وایي چې دا حکومت په لومړیو کې زيدي مذهب ؤ وروسته د امامیه مذهب ته واوښتل.

سلطان محمد خدابنده چې په اولجايتو مشهور ؤ له ۷۰۳ قمری کال نه تر ۷۱۶ قمری کاله پورې د ایلخانی د سلسلې ټولواک ؤ د یو څه مودې لپاره يې د دولس امامه شيعه مذهب په ایران کې رسمي حکومت اعلان کړ خو د

دولتي تشکيلاتو د فشار له وجې چې د اهل سنت په پر بنسټ ولاړ و بېرته د اهل سنت مذهب ته تغير کړ.

د سربداران در سبزوار حکومت هم شيعه مذهب و. د شيعه مذهب مخکين عالم په اند د دغه حکومت رهبران او حاکمان دقیقاً معلوم نه دي، دومره جوته ده چې د دوی مذهبي رهبران شيعه مذهب ته نږدې صوفيان و وروستي حاکم يې خواجه علي مؤيد د خپل دولت رسمي مذهب اماميه ټاکلی و.

د صفويانو حکومت چې په ۹۰۷ قمری کال کې د شاه اسماعيل لخوا تأسيس شو د دې حکومت رسمي مذهب دولس امامه و دغه مذهب په ايران کې تر دې حده خپور شو چې ټول ايران يې په کامل ډول شيعه کړ. د ايران اوسنی دولت (د ايران اسلامي جمهوريت) هم دولس امامه ده.

د اهل سنت او اهل تشيع توپير په يو څو کړنو کې

شيعه گان او سنيان په ټوله ورځ کې اولس رکعتہ فرض لمونځ کوي چې په پنځو وختونو (سهار، ماسپنين، مازديگر، ماښام او ماخوستن) کې اداء کيږي. سنيان هر يو لمونځ په خپل وخت سره اداء کوي خو شيعه گان بيا د ماسپنين مازديگر، ماښام او ماخوستن لمونځونه په يو وخت سره اداء کوي.

د سنيانو او شيعه گانو د تعليم اصلي محور قرآن ده، دوهم سنت د پيغمبر صلی الله عليه وسلم دي، چې د ټولو مسلمانانو په نظر د اسلامي ژوند اصلي مسير را په گوته کوي. شيعه گان د پيغمبر له سنتو (حديثو) سره د شيعه امامانو خبرې هم حجت بولي. د دوی ترمنځ يو توپير دا ده چې شيعه گان امام د الله جل جلاله او مسلمانانو ترمنځ د منځگړي په توگه د ډير قدرت او روحاني اختياراتو لرونکی بولي. د دوی په وينا امام يواځې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم سياسي ځايناستی نه بلکې معنوي او سياسي ځايناستی ده، په دې دليل شيعه گان نه يواځې د سنيانو په څير حج ته ځي بلکې د يوولس امامانو مقببرو ته د زيارت کولو لپاره ځي.

شيعه گان او سنيان د دين په اصولو توحيد، نبوت، او معاد کې سره مشترک دي، همدارنگه قرآن، سنت، لمونځ (په لږ اختلاف سره) روژه، او حج د دوی

دواړو ډلو لپاره شریک اصول دي. شيعه گان دوه نور اصول (الهي عدل او امامت) د شيعه مذهب اصول بولي د دوی په اند که څوک له دغو دوو اصولو څخه انکار وکړي د شيعه مذهب څخه خارجيږي.

د شيعه گانو تعداد

د (پيو) موسیسي د دين او ژوند د څانگي د راپور پر بنسټ د نړۍ د مسلمانانو شمیرلسو څخه تر ديارلسو سلنه پوري شيعه گانو تشکیل کړی ده چې شمیر يې له یوسلو څلور پنځوس نه تر دوه سوه ميلونو پوري تخمین شوی ده، زیاتره په ایران، پاکستان، هند او عراق کې ژوند کوي. په ایران آذربایجان، بحرین او عراق کې غالب جمعیت شيعه ده. خاورميانه، شمالي آفریقا، اقیانوسیه-آسیا، امریکا، کاناډا او چین کې هم شيعه گان شته دي.

د نوموړي موسیسي د راپور په اساس په ۲۰۰۹ م کال کې اويا ميليونه شيعه گان چې د نړۍ څلویښت سلنه جوړوي په ایران له ولسو تر شپږ ويشت ميليونه چې لسو نه تر پنځلس سلنه جوړوي په پاکستان، له شپاړلسو نه تر څلورويشت ميليونه چې نهه نه تر څوارلس سلنه جوړوي په هند، له نولسو نه تر دوه ويشت ميليونه چې یولس نه تر دولس سلنه جوړوي په عراق او له اوو نه تر یولسو ميلونو چې دوه نه تر شپږ سلنه جوړوي په ترکیه کې ژوند کوي.

شيعه گانو ته ولې روافض وايي

رافضي له رفض يعني (رد، پرېښودل) څخه اخیستل شوي ده. سنيان(اهل سنت) ځکه شيعه گانو ته دا لفظ کاروي چې له ابوبکر او عمر رضي الله عنهما سره يې بيعت نه وو کړی. يا دا چې زیاترو اصحابو پسي به شيعه گانو بد رد ويل نو په دې وجه ورته روافض وايي.

رافضي يوه سپکه اصطلاح ده چې ځيني مسلمان يې شيعه گانو ته کاروي. د شيعه گانو په وينا دغه اصطلاح د دوی د انشعابي دلي(زیدیه) هغو شيعه گانو ته وکاروله چې د زيد بن علي د امامت څخه يې انکار کوو. غير زیدي شيعه گان وايي چې رافضي اصطلاح زيد بن علي د هغو کسانو په باره کې

وکاروله چې له ده څخه یې د ژوند په وروستیو شیبو کې وغوښتل تر څو ابوبکر او عمر رضي الله عنهما ته توهین وکړي خو کله چې زید بن علي د دو خلیفه گانو له توهین څخه امتناع وکړه نو د ده امامت یې رفض (ترک) کړ. په یو بل روایت کې راحي څو تنه مشران زید بن علي ته راغلل او ورته یې وویل چې د ابوبکر او عمر رضي الله عنهما په باره کې څه وايي؟ زید بن علي وویل: ما نه دي اوریدلي چې زما د کورنۍ کوم غړی د دوی له نیکی پرته بل څه اوریدلي وي، کله چې هغوی ته حکومت وسپارل شو خلکو سره یې په عدالت چلند کوو، په قران او سنت یې عمل کوو.

د شيعه گانو د شپږم امام صادق څخه شيعه گان نقل کوي چې د رفض سابقه د موسی علیه السلام قوم ته ورگرځي لکه څنګه یې چې د فرعون له ضلالت څخه رفض (خلاص) کړل نو په دې توګه شيعه گانو ته د رافضي اصطلاح کاروي چې له شر څخه یې رفض کړل.

د شيعه گانو اخترونه

د شيعه گانو په مذهب کې څلور اخترونه دي:

لوی اختر، کوچنی اختر، د غدیر اختر او د جمعي اختر

۳- د غدیر اختر

د شيعه گانو په اند دغه اختر د ذی الحجې په ۱۸ هغه ورځ ده چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم خپل ځایناستی علي رضي الله عنه وټاکو، دوی وايي چې پيغمبر صلی الله عليه وسلم په غدیر کې وروسته له خطبې خپل خلیفه (د) مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَهَذَا عَلِيٌّ مَوْلَاهُ اَللّٰهُمَّ وَالِ مِنْ وَاٰلِهٖ وَ عَادٍ مِنْ عَادَاهُ) د حدیث په ویلو سره وټاکو. د دوی په عقیده د مائدي سورت دریم آیت (الْيَوْمَ اَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَنْتُمْ عَلَيَّكُمْ نِعْمَتِي) هم په دې ورځ نازل شو.

۴- د جمعي اختر

د جمعي اختر له څلورو اخترونو څخه د شيعه گانو يو اختر ده، دوى ته د لوى او کوچني اختر څخه د جمعي اختر غوره ده. د دوى په وينا امام مهدي د جمعي په ورځ راڅرگنديږي، جمعي ورځې ته ځکه جمعه وايي په دې ورځ مسلمانان د لمانځه د اداء کولو لپاره اجتماع کوي. د شيعه گانو د شپږم امام په وينا الله جل جلاله له هر څه څخه يو څيز غوره کوي چې د ورځو څخه يې د جمعي ورځ انتخاب کړې ده. د رسول الله صلى الله عليه وسلم څخه هم روايت ده چې د جمعي ورځ له نورو ورځو غوره او بهتره معرفي کړې ده. د اهل سنت په باور د جمعي ورځ د عبادت الله جل جلاله ته د نږدېوالي، نیک عمل او د گناه څخه د توبې ويستلو ورځ ده او په دې ورځ کې عبادت کول له نورو ورځو ډير ثواب لري، همدارنگه په دې ورځ په رسول الله صلى الله عليه وسلم باندې درود ويل ډير اجر و نه لري. د شيعه گانو په اند چې د حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت ده چې د جمعي په ورځ کې يوه شيبه (ساعت) ده چې که څوک په دې ورځ له الله جل جلاله څخه څه وغواړي نو خامخا به يې ورته عطا کړي.

فقه او شيعه

قرآن او د پيغمبر صلى الله عليه وسلم سنت د ټولو شيعه گانو په اند د شرعي احکامو اصلي منابع دي، خو له دغو منابعو څخه د استفادې طرز او د فقهي په نورو منابعو کې يې سره اختلاف دی:

زياتره شيعه گان يعني اماميه او زيديه همدارنگه اهل سنت د قرآن او سنت سربيره عقل او اجماع هم حجت بولي، خو اسماعليه ډله بيا په دې نظر نه ده دوى وايي تقليد له هيڅ مجتهد څخه جايز نه ده، شرعي احکام بايد په مستقيم ډول له قرآن، سنت او د امامانو له تعاليم څخه پيدا کړو

زيديه ډله له سنت څخه د رسول الله صلى الله عليه وسلم اقوال او افعال حجت نيسي او د اهل سنت د حديثو منابعو همداشان صحاح سته ته رجوع کوي. خو اماميه او اسماعليه ډلې هغه حديثونو چې له امامانو څخه يې را نقل شوي

دي د فقهي سرچيني يې بولي. زیدیه ډله د اهل سنت په خير قياس او استحسان هم حجت بولي، خو امامیه او اسماعيله يې معتبر نه بولي. زیدیان په هغو احکامو کې چې اهل سنت او امامیه پکې اختلاف لري د شعیگانو(امامیه) په طرف دي. لکه شیعہ گان د (حَى عَلَى خَيْرِ الْعَمَلِ) د اذان برخه او «الصلاةُ خَيْرٌ مِنَ النَّوْمِ» په اذان کې حرام بولي.

همدارنگه په موقته نکاح کې د امامیه او اهل سنت ترمنځ اختلاف ده، اسماعيله او زیدیه ډله له اهل سنت سره موافق ده، يعنې امامیه ډله چې موقته نکاح جایز او اهل سنت يې حرامه بولي، زیدیه او اسماعيله له اهل سنت سره موافقه ده.

د شیعہ گانو مذهبي ځایونه

شیعہ گان چې حضرت علي رضي الله عنه او لاد يې وروسته له پیغمبر صلی الله علیه وسلم د امامت او ولایت حقدار بولي، په همدې وجه اهل بیت سره ډیره زیاته مینه او محبت لري، هغه ځایونه چې اهل بیت پورې مربوط دي پیروانو ته يې ډیر ارزښت لري او په ډیره درنه سترگه ورته قایل دي.

د مذهبي یا مقدسو ځایو څخه هدف هغه ځایونه دي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم او اهل بیت پورې په یوه بڼه تړلي وي. زیاتره د شیعہ گانو زیارتونه مذهبي ځایونه په عربستان، ایران او عراق کې دي چې په لنډ ډول يې در پېژنو.

لومړی عربستان

مدینه : د یثرب ښار چې د رسول الله صلی الله علیه وسلم په وړدخليدو سره د مدینه په ښار بدل شو، د مکې معظمې شمال لوري ته په ۴۵۰ کیلومتری کې پروت ده ، په ۱۴۱۵ هجري کال کې يې نفوس شپږشپيته زره ته رسیده کله چې رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه ښار ته په ۶۲۲ میلادي کال هجرت وکړ زیاتره قومونو ایمان پرې راوړ. په دغه ښار کې د رسول الله صلی الله علیه وسلم مرقد شریف همداشان د نورو مبارکو اصحابو کرامو قبرونه شته دي. شیعہ گانو ته په دې خاطر دغه ښار مقدس او سپیڅلي ده

چې د بي بي فاطمي، امام حسن مجتبی، امام زين العابدين، امام باقر او امام صادق قبرونه هم په مدينه كې دي.

دوهم عراق

عراق چې يو تاريخي او تمدني هېواد ده ډيره اوږده سابقه لري. د سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه لښكرو په ۱۴ يا ۱۵ هجري كال كې په عراق حمله وكړه په ۱۶ هجري كال كې يې د ساساني لښكري ماتې كړې او عراق يې فتح كړ. نو عراق هم د اسلامي تاريخ برخه وگرځيده، د عراق خاوره مسلمانانو خصوصاً شيعه گانو ته سپيڅلي ده ځكه دلته د د شيعه گانو د څو امامانو، صحابه كرامو تابعينو د سني مذهب امامانو، د نورو ډلو او فرقو د مشرانو قبرونه موجود دي، دلته د يو څو مهمو ښارونو چې مقدس دي په لنډ ډول تر بحث لاندې نيسو.

نجف اشرف: دغه ښار د بغداد جنوب غربي لوري ته پروت ده، چې ډير گرم او وچه ځمكه لري، شعيگانو ته دغه ښار ډير فضيلت لري د دوي په وينا د هر مسلمان دا هيله او ارمان وي چې د دغه ښار زيارت وكړي خپل ژوند پكې تير كړي او پكې دفن شي، په دغه ښار كې د حضرت علي رضي الله عنه حرم دغه ښار ته ځانگړی ارزښت او سپيڅلتيا وربښلي ده. شيعه گانو لپاره دغه ښار ډير ارزښت لري د حضرت علي رضي الله عنه مرقد سربيره په دغه ښار كې د وادی السلام قبرونه، د حضرت حجت (امام مهدي) مقام، د حضرت هود او صالح عليه السلام قبرونه، د كميل بن زياد نخعی قبر او د شيعه گانو د علماؤ لکه شيخ طوسي، علامه حلی، مقدس اردبيلي او شيخ انصاري قبرونه همدارنگه تاريخي آثار هم شته.

كوفه: د كوفي ښار لومړی ښار ده چې د دوهم خليفه حضرت عمر رضي الله عنه په امر د سعد ابن ابي وقاص رضي الله عنه په واسطه په اولسم هجري كال فتح كړ، دغه ښار په ۳۶ هجري كال كې د اسلامي دولت پايخت وگرځيد، دا هغه وخت ؤ چې علي رضي الله عنه د جمل جگړې لپاره مدينه منوره پرېښوده او او عراق ته لاړ، وروسته د نړۍ يو ستر علمي مركز شو په هغه وخت كې د كوفي نفوس يوميليون نفرو ته رسیده. نني عصر كې

کوفي خپل موقعيت له لاسه ورکړی او د نجف ښار يوه برخه ګرځيدلې ده. دا چې کوفه د حضرت علي رضي الله عنه د حکومت مرکز و په دې وجه شيعه گانو ته ډير ارزښت لري. په کوفه کې نور مقدس اماکن عبارت دي له د کوفي جامع مسجد، د مسلم بن عقیل حرم، د هاني بن عروه قبر، د مختار ثقفی قبر، د حضرت علي رضي الله عنه کور، د میثم بن تمار قبر او د سهله مسجد چې يو له سپېڅلو مسجدونو څخه شميرل کيږي دي.

کربلا: له نجف ښار وروسته کربلا د عراق مقدس ښار ده دلته د عاشورا د پيښې شهيدان خښ دي، د حضرت امام حسين له شهادت وروسته د کربلا د ښار تاريخ پيليري، له هغه وخته دغه ښار شيعه گانو ته محترم ښار شوی، هغه ځايونه چې شيعه گان ورسره د زړه له تله تعلقات لري عبارت دي له د حضرت ابا عبدالله الحسن حرم، قتلگاه، د زینبه تپه، د ابو الفضل العفاس حرم، د حبيب بن مظاهر قبر، د حر قبر، د طفلان مسلم قبر او د حضرت حجت (امام مهدي) مقام.

کاظمين: د عراق دريم سپېڅلی د کاظمين ښار ده، چې د بغداد شمال غربي او د دجله سيند غرب لوري ته پروت ده، د دجلې سيند دغه ښار له بغداد څخه جلا کوي، دغه ښار ځکه شيعه گانو ته مقدس ده چې په دې ښار کې د امام کاظم (موسی بن جعفر) او امام جواد (محمد بن علي) مدفون دي په دې وجه ورته کاظمين وايي.

سامرا: دا د عراق څلورم مقدس ښار ده. په دې ښار کې د شيعه گانو دوه امامان هر يو امام هادي او امام حسن عسکري دفن دي، همدارنگه نرگس چې د امام مهدي مور، سامانه د امام هادي مور او سوسن د امام حسن عسکري مور دي په سامرا ښار کې دفن دي.

دريم ايران او افغانستان

مشهد: دغه ښار چې امام رضا قبر پکې موجود ده شيعه گانو لپاره يو له مقدسو ځايونو څخه ده همدارنگه د قم ښار او د افغانستان په بلخ کې روضيه شريفه هم د شيعه گانو لپاره سپېڅلي او مقدس ځايونه دي او هر کال زرگونه کسان د زيارت کولو لپاره ورته راځي.

د شيعه گانو د دين (مذهب) اصول

شيعه گانو د دين اصول په دريو برخو ويشلي دي:

۱- اعتقادي اصول، ۲- فروع يا عملي کړنې، ۳- اخلاق او انساني فضاييل لومړی: اعتقادي اصول عبارت دي له توحيد، نبوت او معاد، شيعه گان له دغو دريو سربيره دوه نور اصول الهي عدل او امامت د اعتقادي اصولو سره يو خای کوي همدا رنگه د شيعه گانو نور عقايد: عصمت، علم غيب ولايت، مهدويت، غيبت، انتظار، ظهور، رجعت او بداء چي تفصيل به يې وروسته وشي.

دوهم: فروع يا عبادي او غير عبادي احکام عبادي له لمونځ، روژه، زکات خمس، جهاد او حج غير عبادي لکه امر بالمعروف نهې له منکرڅخه، تولى او تبيري..

درېم: اخلاق او انساني فضاييل لکه فضاييل او رذائل فضاييل لکه کظم غيظ سخاوت، توکل او رذائل لکه کبر، رياء، حسد او چغلي..

لومړی : د اعتقادي اصولو پېژندل:

الف: اصلي اصول

۱- توحيد

ټول آسماني شريعتمونه د توحيد او يو پرستي په اساس ولاړ دي، د ټولو شريعتمونو مشترک امر په توحيد عقېده لړل دي.

د توحيد لغت د «وحد ، يوحد ، توحيدا» له مصدر څخه دی چي لغوي معنی يې افراد (يوازې) دی. د شريعت په اصطلاح کي توحيد د الله سبحانه وتعالى افراد او يوازېوالی په هغه څه کي چي رب تبارک و تعالى ته خاص دي کوم چي رب تبارک و تعالى ته خاص دي ربيوبيت ، الوهيت ، اسماء او صفات دي. په لنډ ډول ويلای شو ، توحيد په لغت کي افراد (يوازېوالی) او

په اصطلاح کي توحيد د الله تعالی افراد په ربوبیت ، الوهیت ، اسماء او صفاتو کي. اصلاً د انسانانو او جنیاتو د پیدایښ هدف دا دی چې یوازي الله سبحانه وتعالی ته عبادت وکړي او د هغه (جل جلاله) سره هیڅ شی شریک نه کړي.

لقله سبحانه وتعالی: وَمَا خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْإِنْسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ [الذاریات: ۵۶].

ژباړه : او نه مو دي پیدا کړي پیریان او انسانان مگر دا چې عبادت وکړي زما.

رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي : «حق الله على العباد أن يعبدوه و لا یشر کوا به شیئاً» (متفق علیه).

ژباړه : د الله تعالی حق پر بنده گانو دا دی چې د هغه عبادت وکړي او له هغه سره څوک شریک نه کړي.

۲- نبوت

نبوت د انسان په ژوند کي هماغه الهي قانون ده چې پیغمبرانو ته یې وحی کړي، تر څو بشریت د خیر، سولې او کمال لوري ته دعوت کړي شیعیه گان په نبوت ایمان لري، دوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم دغه حدیث وړاندې کوي چې وايي: الله جل جلاله خلکو ته پیغمبران ولېږل ترڅو د هغوی لپاره غښتلی حجت شي، د الله استازي د گواه وي. طباطبایي چې یو شیعیه عالم ده وايي الله جل جلاله د انبیاءو د رالیږلو سره د خلکو هدایت د کمال حد ته رسولی ده، کله چې د شریعت لپاره لارښوني او طرز العمل نازل شو، شریعت د کمال اخيري حد ته ورسید نو له دې سره د نبوت دوره پای ته ورسیده. لکه څنگه چې قران وايي: اسلام وروستی او پوره دین دی محمد صلی الله علیه وسلم وروستی پیغمبر دی. حلي چې یو شیعیه مذهب عالم ده وايي، انبیاء له فرښتو غوره دي ځکه پیغمبران د تعارض په عقلي قوی سمبال دي او کولی شي چې هغوی عقل ته تسلیمي کړي.

۳- معاد او قیامت

وروسته له دې چې کله حُکمکه له مینځه لاړه شي يعنې شپیلې پوه کړل شي مړي به را ژوندي شي او د الهي مخته په وړاندې شي تر څو نیکانو او بدکارانو ته د خپل عمل سزا او جزا ورکړي.

۴- امامت

امامت د نبوت په تعقیب سره چې د الهي احکامو تبلیغ او تعلیم ده، د شیعې گانو په باور الله جل جلاله داسې اشخاص د امام په نامه ټاکلي چې هغوی په جامعه کې د ده احکام تطبیق او عملي کړي، د دوی په نظر دولس ائمه چې لومړی یې حضرت علي او وروستی یې امام مهدي ده، د الله جل جلاله په امر د پیغمبر صلی الله علیه وسلم په واسطه ټاکلي دي.

۵- عدل

د شیعې گانو په اند د الله جل جلاله یو صفت عدل ده، دا چې الله جل جلاله حکیم ذات ده هر کار په ډیره غوره طریقي سرته رسوي، همدارنگه علیم خبیر او غني هم ده، نو د عقل له نظره معلومیري چې الله جل جلاله په چا باندې په لږه اندازه د ظلم کولو اجازه نه ده ورکړي. په قرآن کې هم په دې اړه په صریح ډول ذکر شوی ده. اهل سنت په دغه اصل کې له شیعې گانو سره اختلاف لري ځکه د اهل سنت په باور شیعې گانو د عدل په معنا او ناروا نسبتونه دي چې الله جل جلاله ته شوي دي.

ب: نور احکام

۶- عصمت

عصمت په لغت کې حفظ او ساتلو ته وايي، او د عقایدو د علم په اصطلاح کې د الله جل جلاله هغه لطف او مهرباني ده چې پیغمبر د نیکو کارونو کولو ته هڅوي او له بدو څخه یې ساتي. دا چې عصمت د پیغمبرانو یو صفت ده، شیعې گان بیا پر دې باور دي چې د دوی ائمه هم له عصمت څخه برخمن دي.

۷- علم غیب

د شیعه گانو په باور د امامانو یوه ځانگړنه دا ده چې په غیب خبر دي، د دوی په وینا امام د الله جل جلاله له لوري ټاکل کيږي، کوم غیبي علم یې چې پیغمبر ته ورکړی امام ته یې هم ورکړی ده. وهابیان (اوس وخت کې چې ځانته اهل حدیث وايي) په دې وجه په شیعه گانو د طاغوت تور لکوي، محمد بن عبدالوهاب په دې اړه وايي: (والطواغيت كثيرة ورءوسهم خمسة الاول: الشيطان الداعي الى عبادة غير الله..الرابع:الذي يدعى علم الغيب من دون الله).

ژباړه: طاغوتیان ډیر دي خو پنځه یې په سر کې راځي لومړی شیطان ده چې بنده گان پرته د الله جل جلاله له عبادت کولو څخه د بل چل عبادت ته هڅوي او پنځم پکې هغه څوک دي چې د علم غیب دعوه کوي په داسې حال کې چې پرته له الله جل جلاله بل څوک په علم غیب خبر نه دي. نوموړی په بل کتاب کې د لاندې آیت په اړه وايي:

تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۖ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هَذَا ۖ فَاصْبِرْ ۖ إِنَّ الْعُقَبَةَ لِلْمُتَّقِينَ [سُورَةُ هُود: ٤٩]

ژباړه: ای پیغمبره داغیبي خبرونه دي چې مور یې تا ته وحیي کوو. له دې څخه مخکې نه ته ورباندې پوهېدلې، نه ستا قوم، نو صبر وکړه، نتیجه د پرهېزگارانو په گټه ده. رسولانو په خپله له دغې ادعا انکار کوو چې مونږ سره خزاني او علم غیب نشته، خو د وخت طاغوتیانو بیا دا ادعا کوي چې رسولان علم غیب لري. قفاري چې یو معاصر وهابي عالم دی په خپل کتاب (د شیعه گانو د مذهب اصول) کې لیکي: وقد نقلت كتب الشيعة نفسها احاديث كثيرة في هذا المعنى، والله سبحانه امر نبيه ان يقول:

قُلْ لَا أَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَائِنُ اللَّهِ وَلَا أَعْلَمُ الْغَيْبَ؛

قُلْ سُبْحَانَ رَبِّي هَلْ كُنْتُ إِلَّا بَشَرًا رَسُولًا؛

قُلْ أَنَّمَا أَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ...؛

فهذا هو رسول الهدى وخاتم الانبياء وسيد الاولين والآخرين فكيف بمن دونه
ژباړه: شيعه گانو په خپلو کتابونو کې د خپلو امامانو د علم غيب په باره کې
زيات روايات نقل کړي دي، په داسې حال کې چې الله جل جلاله خپل پيغمبر
صلی الله عليه وسلم ته امر کوي چې ووايي:

اي محمد دوی ته: "زه د خپل ځان لپاره د څه گټې او زيان واک نلرم
هماغه الله جل جلاله چې څه غواړي، هغه کيږي؛

زه دا نه وایم چې د الله جل جلاله خزاني زما سره دي، او په علم غيب هم
نه پوهیږم؛

دوی ته ووايه زما پروردگار سپېڅلی ده! ايا زه له يو پيغام راوړونکي انسان
"څخه پرته بل څه يم؟

اي محمد ورته ووايه: "زه خو ستاسې په څير يو انسان يم...؛

دا رسول چې لارښود او د ټولو انبياؤ لومړی او وروستنی ده وايي زه په
علم غيب نه پوهیږم. نو څنگه به هغو خلکو ته علم غيب وي چې له ده څخه
لاندي دي.

اهل تشيع علماء د قفاري دې مسئلې ته داسې غبرگون ښيي:

لومړی: قفاري چې کوم آيتونه ذکر کړي دي له هغو آيتونو سره ربط نلري
چې شيعه گان پرې د علم غيب علم ثابتوي.

دوهم: په قرآن کې نور آيتونه هم شته چې د پيغمبرانو او امامانو علم غيب
پرې اثباتيږي.

شيعه گان وايي چې د قرآن په هغو آيتونو کې چې د علم غيب په باره کې
راغلي په څو برخو ويشل شوي دي:

لومړی: يواځې الله جل جلاله ته د علم غيب انحصارول:

هغه آيتونه چې يواځې د الله جل جلاله د علم غيب پورې پيوست دي او له
هغه پرته بل څوک په علم غيب نه پوهيږي په لاندي ډول دي:

وَيَقُولُونَ لَوْ لَا أُنزِلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَقُلْ إِنَّمَا الْغَيْبُ لِلَّهِ فَانْتَظِرُوا إِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ؛ [سُورَةُ يُنُسُ: ٢٠]

ژباړه: او دا چې هغوی وايي، چې پر دې پیغمبر باندې د ده د رب له لوري څخه کومه نښانه ولې نازل نشوه. نو دوی ته ووايه: "د غیبو څښتن او واکمن خو یوازې الله جل جلاله دی، بنه دی، سترګې په لاره اوسئ، زه هم ستاسې سره منتظر یم.

په دې آیت شریف کې الله جل جلاله خپل پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته وايي: چې کفارو ته ووايه معجزه یا کومه نښه چې تاسو غواړئ له غیبې چارو څخه ده او له غیبې چارو څخه یواځې الله جل جلاله خبر ده.

قُلْ لَا يَعْلَمُ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللَّهُ وَ مَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ. [سورت النمل: ٦٥].

ژباړه: ووايه کوم کسان چې په ځمکه او آسمانو کې دي په غیب نه پوهیږي پرته له الله جل جلاله څخه او نه پوهیږي چې څه وخت به را ژوندي کيږي. په دې آیت کې هم د (الا الله) په تعبیر سره علم غیب یواځې الله جل جلاله ته شوی ده.

دوهم: هغه آیتونه چې پیغمبرانو هم په علم غیب خبر دي:

د شيعه گانو په اند الله جل جلاله په دې آیت سره وايي چې د هغه رالېږل شوي استازي(انبياء) په علم غیب خبر دي:

١- مَا كَانَ اللَّهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلَى مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتَّى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ ۗ وَمَا كَانَ اللَّهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَاءُ ۗ فَأَمِنُوا بِاللَّهِ وَرُسُلِهِ ۗ وَإِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ أَجْرٌ عَظِيمٌ. [سورت آل عمران: ١٧٩]

ژباړه: الله جل جلاله به مؤمنان په دې حالت کې هيڅکله پرېنږدي چې تاسې اوس په کې یاست؛ هغه به سپېڅلي خلک له ناپاکو خلکو څخه بېل کړي؛ خو د الله جل جلاله داسې عادت نه دی چې تاسې په غیبو خبر کړي؛ د پتو خبرو د بنووني لپاره چې د هغه له خپلو رسولانو څخه چا ته خوښه شي، ټاکي

بي. له دي امله (د پتو چارو په اړه) پر الله جل جلاله او پېغمبر صلی الله عليه وسلم ايمان ولری. که تاسي د ايمان او له خدايه د وېرېدو چلن غوره کړی، نو لوی اجر به در په برخه شي.

همدارنگه د شيعه گانو په باور يو بل آيت هم په دي دلالت کوي چي پيغمبران د علم غيب څخه خبر دي:

۲- عِلْمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا. إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يَسْأَلُكَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا. لِيَعْلَمَ أَنْ قَدْ أَبْلَغُوا رَسُولًا رِبَّهُمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا. [سورت الجن: ۲۶، ۲۷، ۲۸]

ژباړه: هغه په غيبو عالم دی، په خپلو غيبو باندي څوك نه خبروي، پرته له هغه استازي څخه چي الله جل جلاله حني راضي وي (او د غيبو د څه علم ورکولو لپاره يي غوره کړي وي)، نو په يقيني توگه، د هغه (پېغمبر صلی الله عليه وسلم) مخکي او شا ته الله جل جلاله ساتونکي او څارونکي ټاکي. تر څو معلومه کړي چي هغوی د خپل رب پيغامونه ورسول. او الله جل جلاله د هغو ټول چاپيريال احاطه کړی دی؛ او هر يو شی يي په شمار شمېرلی ايښی دی. داسي او دي ته ورته نور آيتونه هم شته چي د شيعه گانو په اند د انبياؤ د علم غيب اثبات پري رسېدلی ده.

۳- وَرَسُولًا إِلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَنِّي قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ ۖ أَنِّي أَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَأَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُبْرِئُ الْأَكْمَهَ وَالْأَبْرَصَ وَأُحْيِي الْمَوْتَىٰ بِإِذْنِ اللَّهِ ۖ وَأُنَبِّئُكُم بِمَا تَأْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِي بُيُوتِكُمْ ۚ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّكُم إِن كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ. [سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ : ۴۹]

ژباړه: او بني اسرائيلو ته به يي د خپل پېغمبر په توگه وټاکي. " - (او کله چي هغه د پېغمبر په توگه بني اسرائيلو ته ورغی، نو ويي وېل) "دا يو حقيقت دی چي زه ستاسي د رب له خوا له نښاني سره درته راغلی يم، زه ستاسي په مخ کي له خټي څخه د مرغی د شکل يوه مجسمه جوړوم او په هغي کي پوکي کوم، هغه د الله جل جلاله په امر الوتونکی جوړيري؛ زه د الله جل جلاله په امر مور زاده وړوند او پيس روغوم؛ او مري ژوندي کوم؛

زه تاسي ته بنيم چي تاسي څه خوري او څه په خپلو کورونو کي زېرمه کوي. په دې کي تاسي ته پوره نښانه ده، که تاسي ايمان راوړونکي ياست.

دريم: په آياتو باندې د ائمو د علم غيب اثبات.

شيعه گان وايي کوم آيتونه چي د پيغمبرانو د علم غيب د اثبات لپاره راغلي د ائمو لپاره هم علم غيب اثباتوي.

د دوی په اند الله جل جلاله چي له چا څخه چي راضي وي هغه ته علم غيب ورکوي. دا خبره دوی د دې آيت په اساس کوي.

عِلْمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ عَلَىٰ غَيْبِهِ أَحَدًا. إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ فَإِنَّهُ يُسَلِّكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ رَصَدًا. لِيُعَلِّمَ الَّذِينَ آمَنُوا رِسَالَتِ رَبِّهِمْ وَأَحَاطَ بِمَا لَدَيْهِمْ وَأَحْصَىٰ كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا. [سورت الجن: ۲۶، ۲۷، ۲۸].

ژباړه: هغه په غيبو عالم دی، په خپلو غيبو باندې څوک نه خبروي، پرته له هغه استازي څخه چي الله جل جلاله ځني راضي وي (او د غيبو د څه علم ورکولو لپاره يي غوره کړي وي)، نو په يقيني توگه، د هغه (پيغمبر صلی الله عليه وسلم) مخکي او شا ته الله جل جلاله ساتونکي او څارونکي ټاکي. تر څو معلومه کړي چي هغوی د خپل رب پيغامونه ورسول. او الله جل جلاله د هغو ټول چاپيريال احاطه کړی دی؛ او هر يو شی يي په شمار شمېرلی ايښی دی.

د دې آيتونو په تفسير کي وايي. د آيتونو په لومړي سر کي علم غيب يواځي الله جل جلاله ته منسوبوي او له نورو څخه نفي کوي. خو د «إِلَّا مَنِ ارْتَضَىٰ مِنْ رَسُولٍ» استثنائي جملې په واسطه يي خاصو اشخاصو لکه رسولانو ته هم علم غيب ثابت شو او دا جمله د اولي جملې خاصوالي ماتوي.

د دې آيت په تفسير کي شيعه علماء وايي چي: دا چي الله جل جلاله علم غيب خپلو خاصو بنده گانو ته هم ور نه کړ، په دې دلالت کوي چي پرته له هغه بل څوک علم غيب نلري، خو وروسته يي خپل رسولان استثنائي کړل او علم غيب يي ورکړ. هرڅه يي چي غوښتل د وحې په واسطه يي ورکړل، د دوی علم غيب د الله جل جلاله په اجازت او اذن سره و نه په خپلواک صورت.

د شيعه گانو په اند امام هم د الله جل جلاله لخوا غوره کيږي، نو له دې ځايه ثابت شوه چې الله جل جلاله خپل استازي (پيغمبران او ائمه) د علم غيب څخه هم برخمن کړي.

۸- ولايت

ولايت په عربي ژبه کې د سرپرست يا حکومت په مانا ده. ولايه د اوليا له کلمې سره اړيکه لري او د ولي کلمه له قران څخه اخيستل شوې ده. د اسلام په دين کې يو رايجه مفهوم ده، د شيعه گانو په ډله کې خورا دا کلمه ډيره استعمالیږي ځکه چې د امامت رول او ماهيت ته په کې اشاره ده.

د ولي کلمه د اسلام په معنوي ژوند کې ځانگړی اهميت لري او د مختلفو ماناو لپاره استعمالیږي، لکه نږدې خپلوان، ملگري، ملاتړی. د شيعه گانو په باور په اسلام کې کې د ولی الله کلمې اشاره هغه چاته کيږي چې د الله جل جلاله له لوري ټاکل شوی وي. او د ولايت اختيار ورکړل شوی وي. دوی د ولايت د اثبات لپاره دا ايت دليل وړاندې کوي:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ. [سُورَةُ الْمَائِدَةِ : ٥٥]

ژباړه: ستاسې ملگري خو په حقيقت کې يوازي الله، او د الله پيغمبر او هغه مؤمنان دي چې لمونځونه قائموي، زکات ورکوي او د الله په وړاندې سرتيټوونکي دي.

همدارنگه بل آيت: ذَلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللَّهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ۗ قُلْ لَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ أَجْرًا إِلَّا الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبَىٰ ۗ وَمَن يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَّزِدْ لَهُ فِيهَا حُسْنًا ۗ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ شَكُورٌ. [سُورَةُ الشُّورَى : ٢٣]

ژباړه: دغه هغه شی دی چې الله د هغه زيری خپلو هغو بندگانو ته ورکوي چې ايمان يې راوړی او نېک عملونه يې وکړل. اي پيغمبره دوی ته ووايه: "زه پر دغه کار باندي ستاسې څخه د څه أجوري غوښتونکی نه يم. البته د

خپلولی مینه هر و مرو غواړم. " څوك چې د نېكۍ گټه وكړي، مور به د هغه لپاره په هغې نېكۍ كې بڼه والی زیات كړو. بېشكه الله بڼه بڼونكی او قدردان دی.

او د غدیر خم حدیث هغه څه دي چې د شیعې گانو په باور پیغمبر صلی الله علیه وسلم ته ویل شوي دي چې مسلمانانو ته ووايه د امامانو (آل) سره مینه او محبت ولری.

د ولایت د اثبات لپاره حدیث هم وړاندې كوي دوی وايي چې رازی له زمخشري څخه نقل كوي چې رسول الله صلی الله علیه وسلم وفرمایل: هر څوك چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دوستي په خاطر مړ شي شهید ده، هر څوك چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دوستي په خاطر مړ شي داسې ده لکه د توبې پر وخت چې مړ شي، هر څوك چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دوستي په خاطر مړ شي د پوره ایمان سره له دنیا تللی ده او هر څوك چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره دښمني په خاطر مړ شي، داسې ده لکه چې د كفر په حالت كې مړ شوی وي، هر څوك چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د آل سره د دښمنۍ په خاطر مړ شي، د جنت بوی به یې پزې ته ونه رسیري.

همدارنگه دوی له خپل امام باقر څخه هم روایت كوي چې ویلي دي: اسلام پر پنځو پایو ولاړ ده لمونځ، زکات، روزه، حج او ولایت او په هیڅ څیز دومره تاکید نه ده شوی لکه پر ولایت.

د شیعې گانو په باور ولایت نه یواځې د اسلام یو ارکان ده بلکې د اسلام اصلي پایه هم ده. دوی امامت له ولایت سره مقید(تړلی) بولي، یعنی امام به پیژنی او مینه به ورسره کوی اطاعت به یې کوی او د هغو له دیني مسایلو او اعمالو به پیروي کوی.

۹- مهدویت

د مهدویت شتوالی په ټولو اسلامي مذاهبنو کې شته خو ټول په یو قول نه دي. د شيعه گانو درې واړه ډلې امامیه، زیدیه او اسماعلیه د امام مهدي په شتوالی کې سره اختلاف لري. امامیه په دې اند دي چې د امام حسن عسکري زوی دولسم امام هغه مهدي چې غیب ده د دوی په اند امام مهدي ده. اسماعلیه ډله محمد مکتوم د اسماعیل زوی چې د امام صادق لمسی ده امام مهدي بولي. زیدیه ډله چې قیام د امامت یو شرط بولي په انتظار او غیب عقیده نلري، دوی هر امام امام مهدي بولي.

د امام مهدي صاحب ظهور څه وخت او چیرته کیږي؟

امام مهدي صاحب پیغمبر نده کوم ځانگړی کتاب نلري بلکه په قرانکریم باندی به عمل کوی او د نبی علیه السلام له اولادی څخه دی. د ده ظهور د قیامت له علامو څخه یوه علامه ده.

د امام مهدي صاحب د ظهور په کال به یو څو مهمې نښې ښکاره شی چه هغه په لاندی ډول دی:

۱- په دغه کال به زلزلې ډیري وي.

۲- د سفیاني په نوم یو جابر فاسق ظالم او بالآخره کافر او مُستبد حکمران به د اسرائیلو په اندر نومي سیمه کې حاکم کیږي.

په احادیثو کې راځی چه د امام مهدي صاحب په خلاف به ډېر غټ لښکرونه جوړکړي چې لښکر به یې په بیداً سیمه کې په ځمکه کې خسف شي او سفیاني به د امام مهدي په لاس په یوه ډبره (تیره) باندي له نیولو وروسته د وزې په ډول ذبح کرای شي، په روایاتو کې دا خبره په صراحت موجوده ده چه سفیاني چه عبدالله ابن یزید یا الزهرالکلبی نومیري د اقتدار موده به یې د امام مهدي سره دجگړې تروخته پوري (۹) نهه میاشتي وي بیابه ختمیږی.

۳- په هغه کال به د سعودي عربستان حکومت نړول کیږي.

- ۴- په هغه کال به د روژې د لومړۍ شپې میاشت تندر ونیسي.
- ۵- د دغه کال په پنځلسم دروژې به لمر تندر ونیسي چه دا دواړه تندر ونه د دنیا له پیدا کیدلو راهیسي رومبني او خلاف العادة کارونه دي.
- ۶- دشپې مهال به په روژه کي په آسمان کی د اور ستن را بنکاره شي.
- ۷- پنځلسم د روژې به دجمعي شپه وي.
- ۸- په پنځلسم د روژې د جمعي په سهار به یو ډیر ویرونکي اواز (چیغه یا چاودنه) کیري.
- ۹- له لمر سره به څو ورځي پرله پسې یوه نښه را بنکاره کیري.
- ۱۰- له روژې وروسته به عمومي جگړې او د عربو د قبائلو ډله ایز بغاوت پیل کیري.
- ۱۱- دحاجیانو لوتل او وژل به کیري.
- ۱۲- حج به له امیر (امام) څخه پرته اداء کیري.
- ۱۳- پر ۹ او ۱۰ د نوالحجې به په منا او عرفات کي جگړه کیري او همدا وخت به له امام مهدي صاحب سره په مکه مکرمه کي بیعت کیري.
- ۱۴- د احادیثو په کتابونو کي راځي چه د امام مهدی دظهور په وخت کی به د شام هیواد دومره کمزوری وي چه که گیدر ورباندي برید وکړي نوهم مغلوب به یې کړي (ظهورمهدی ص ۶۶)
- ۱۵- د امام مهدي صاحب دظهور په کال به په شام باندي سخت سیلاب راځي. (ظهورمهدی ص ۶۷)
- ۱۶- د فرات سیند به خپله لاره بدله کړی یعنی په بله خوا به روان شی او دسرو زرو غر به پکی را بنکاره شی.
- ۱۷- په عراق کی به خپلمنځی جگړی شروع شی.

۱۸- دخراسان لخوا به دتورو کوچنیو بیرغونو والا خلک راشی چه صحی مسلمانان به وی او ظلم کونکی به نه وی نبی علیه السلام فرمایی که تاسو دغه خلک ولیدل نو خامخایی ملگرتیا وکری خکه چه د دوی په مینخ کی د الله جل جلاله خلیفه ده ولو که دوی په یخ او یا د واوروی په سر را روان وی. نو له دی خخه به (۷۲) میاشتی یعنی شیر کاله پس مهدی صاحب ظهور کوی.

تفصیل:

د دنیا دا تولی پریشانی او بد حالت پیر دوام هم نکوی بلکه تر هغه وخته به وی ترخو د مسلمان اُمت وروستنی تکیه ، پناه خای ، هیله او آرزو (سیدنا) امام مهدی صاحب ظهور کوی چه د دوی په اړه نبی علیه السلام داسی فرمائی :

که د دنیا یوه ورخ زندگی پاتی وی نو هم به الله جل جلاله هغه ورخ دومره اورده کړی چې زما له اهل بیت نه به یو کس پیدا کړی چه نوم او د پلار نوم به یی زما او زما د پلار له نامه سره برابر وی هغه به خُمکه له عدل او انصاف نه داسی پکه کړی لکه له مخه چې له ظلم او تعدی نه پکه وه.

سنن ابی داؤد (جلد ۲ صفحه ۵۸۸).

په همدې مبارک وخت کی به مسلمانان د آرام ساه واخلی ، کفر ، ظلم ، او وحشت به خپلی آخرنی سلگی تر هغه وخته وهي تر خوی چه عیسی علیه السلام وروستنی خبسته هم له بیخه را وکاري.

د حضرت امام مهدی صاحب په باره کی اهل تشیع هم یو ډول عقیده لري د دې لپاره چې د دوی د تیر په فتنو کی اخته نه شو د هغوی د مهدی په اړه هم لنډه خبره واورئ.

اهل تشیع وایی چه د حضرت حسن عسکری زوی امام مهدی دی ، چه دوی مهدی منتظر ورته وایی ، دوی وایی د حسن عسکری زوی مړ نه دي هغه د سمارا په غرونو کی په یوه خای (غار) کی پټ دی او په آخر وخت کی به

ظهور کوي، د اسلامي اُمت حقاني علماؤ د دې عقیدې ډیر بڼه قانع کونکی ترديد کړی دی حتی که يې د تشيع پيروان په انصاف سره وگوري نوهم به پر خپله مزخرفه عقیده پيښمانه شي.

زمونږ داهل سنت عقیده:

امام مهدي صاحب له مخکې څخه ژوندی ندی بلکه هغه به نوی ماشوم پيدا کيږی او د څلويښتو کالو په عمر به ځان ښکاره کوی.

کله چه د کفارو ظلم او زیاتی ډیر شی مسلمانان کمزوری شی او څه مسلمانان له کفارو سره متحد شی او دهغوی غلامی شروع کړی اسلامی ملکونه دکفارو تر تسلط څخه لاندی شی نو مسلمانان به بله اسره نلری نو الله جل جلاله ته به دعا وکړی چه مهدي صاحب را ولیږه الله جل جلاله به د مسلمانانو دعا قبوله کړی او مهدي صاحب به را ښکاره شی.

د امام مهدي صاحب نوم، شهرت، او نسب، د ټولو احاديثو د څيړني او پلټني په رڼا کي په لاندی ډول دی.

نوم : محمد .. او يا احمد

دپلار نوم : عبدالله

قوم : بني هاشم ،عرب ،سادات فُریش

دحضرت فاطمة الزهراء رضي الله عنها له نسله او د حضرت امام حسن رضي الله عنه له اولادی څخه دی دظهور په وخت کی به يې عمر د څلويښتو (۴۰) کالو په شا وخوا کی وي شکل اوصاف قد اوقامت به يې نبی عليه السلام ته ورته وی.

الخليفة المهدي في الاحاديث الصحيحة (صفحة ۳۰، ۵۸۸، ۵۸۹، ۵۹ سنن ابي داؤدجلد ۲) (ترميذي جلد ۲ صفحه ۴۷)

حضرت نعيم ابن حماد رحمه الله په خپل سند کي له حضرت عبدالله ابن مسعود رضي الله عنه نه روايت کړی چي فرمائي :

چه کله لاري بندي شي او د فتنو وخت وي نو له مختلفو سيمو څخه به اووه نفره علماء راووزي، دوی به د ملاقات لپاره وخت نه وي سره ټاکلی، او يو له بله به سره خبر هم نه وي د دوی هر يوه په لاس به تر ۳۱۰ تنو پوری کسانو بيعت کړی وي ، دوی به په مکه مکرمه کي راغونډ شي

کله چه دا اووه کسان لیده او کاته وکړي او يو له بل نه پوښتنه وکړي چه څنگه راغلي ياست ؟

هغه بل به ځواب ورکړی چه ديو داسي کس په لټه کي يم چي د هغه په لاسونو له فتنونه وژغورل شو او د هغه په لاس قسطنطنيه فتح شي.

مور ته د هغه کس ځلیه ، نوم او د مور او پلار نومونه معلوم دي.

دا اووه کسان به په دې اتفاق شي اوپه لټه کي به ئي شي او په مکه مکرمه کي به يي پيدا کړي دوی به ورنه پوښتنه وکړي چي ته د فلان زوی فلان يي؟

مهدی صاحب به ورته ووايي چه هو، زه فلان يم.

بيا به د کعبی شریفی تر څنگ بيعت ور سره وکړی.

امام مهدی صاحب به د عامو مسلمانانو بادشاه وی که هغه عرب وی که عجم، په حديث شریف کی د عربو ذکر له دی امله شوی چه د هغه د حکومت اغاز به له عربوڅخه وی هغه به په مکه مکرمه اومدينه منوره کی بنکاره کيړی کوم چی دقران کریم تلاوت کوی اوپه عربي ژبه پوهيړی. مرقات المفاتيح شرح مشکوة المصابيح / ۵/۱۷۹

کله چه مهدی صاحب سره بيعت وشي نو ډير خلک به د مقابلی لپاره فوځونه تيار کړی او د هغه مقابلی لپاره به راروان شي چه اول به په هغوی کی د شام والا يوه ډله وی نو کله چه ذوالحليفه ته راورسيړی نو دی وخت کی به په ځمکه ننوزی او خسف به شی.

دی خلکو به له ځان سره په زور ډير مسلمانان هم را روان کړی وی چه راځی د مهدی مقابله کوو ډير لاروی به هم ورسره وی. خو کله چه عمومي

عذاب راشی نو په هغه عذاب کی به ورسره نیکان خلک هم په ځمکه ننوزی مگر د هغوی نیت به غلط نه وی هغوی به د قیامت په ورځ د خپلو نیتونو مطابق جدا جدا حشر کیری.

که د چا بده اراده وه نو هغه دنیا کی هم هلاک او اخرت یی هم تباہ شو.

او که څوک مجبوراً را روان شوی وی نو هغه به د دغو کسانو سره به دنیا کی شریک په ځمکه ننوزی لیکن په اخرت کی به یی ځایونه جدا جدا وی....

د بخاری شریف دا حدیث چه عائشی رضي الله عنها نه روایت ده (یخسف بولهم و اخرهم ثم یبغثون علی نیاتهم).

مهدی صاحب به د ظهور په وخت کی یوازی نه وی بلکه الله تعالی به د مشرق (خراسان) ډیر خلک له هغه سره مرسته کوونکی جوړ کړی کوم چه د دین اسلام حاملین به وی او دالله تعالی په لار کی به جهاد کوی لکه څنگه چی په یوه حدیث کی راځی.

په اخره زمانه کی چه کله د خلکو حالات خراب شی په دی وخت کی به د خلیفه گانو له اولاد څخه دری نفره په کعبه او د هغی په خزانو باندی د قبضی کولو لپاره په خپل مینځ کی جنگ وکړی په هغوی کی به هر یو په کعبه شریفه باندی دقبضی کولو غوښتونکی وی مگر یو به هم کامیاب نشی. په عین همدی وخت کی به د مکی په ښار کی مهدی صاحب ظهور وکړی او دا خبره به په خلکو کی عامه شی له کعبی سره نږدی به له مهدی صاحب سره بیعت کوی.

حضرت ثوبان رضی الله عنه وایی چه رسول الله صلی الله علیه وسلم فرمایي (یقتل عندکنزکم ثلاثة کلهم ابن خلیفه ثم لایصیرالی واحدمنهم ثم تطلع الرايات السودمن قبل المشرق. فیقتلونکم قتلا لم یقتله قوم ثم ذکرشیالالاخفذه فقال. فاذا رایتموه فبا یعوه ولوحبوا علی الثلج)

ژباړه: د ستاسو د کعبی د خزانی په سر به دری نفره په خپل مینځ کی جنگ وکړی په دغو دریو کی به هر یو د کوم خلیفه زوی وی مگر دا خزانه به

یوه ته هم په لاس ورننښی بیا به له مشرق (خراسان) څخه تور بیرغونه رابنکاره شی هغه به تاسو په داسی طریقه سره قتل کړی چه مخکی یی هیڅ مثال نه وی.

ثوبان رضي الله عنه وایی بیا نبی کریم صلی الله علیه وسلم بله کومه خبره وکړه چی ماته په یاد نده بیا نبی کریم صلی الله علیه وسلم و فرمایل کله چه تاسو دغه کس (مهدی) ووینی نو له هغه سره بیعت وکړی.

د..کنزکم... په باره کی ویل شوی دی چه له دی څخه مراد د کعبی خزانی دی کومی چه د سرو زرو دی.

علماء وایی چه هغه خزانی د کعبی لاندی بنخی شوی دی.

یو قول دا هم ده چه له هغو خزانو څخه مراد د فرات د سیند خزانی دی یعنی د سرو زرو هغه غر ده چه د فرات په سیند کی به را بنکاره شی.

مهدی صاحب به اول جزیره عرب فتح کړی بیا به بیت المقدس فتح کړی ورپسی به فارس او خراسان بیا نوره دنیا...

بالاخره... مهدی صاحب به اووه کاله بادشاهی وکړی چه دا به د مسلمانانو لپاره ترټولو ارام سوکاله او د خوشحالی وخت وی پیر د برکت وخت به وی اسمان به بارانونه کوی او ځمکه به گیا شنه کوی مسلمانان به دومره مالدار شی چه هیڅوک به زکات نه اخلی.

په دی اوو کالو کی به دجال هم را پیدا شی بیابه عیسی علیه السلام له اسمان څخه را بنکته شی او دجال به قتل کړی..

د امام مهدي عليه السلام څوک دی؟

د امام مهدي عليه السلام په اړه د اهل سنت والجماعت د تیر څوارلس سوه کلونو راهبسي دا عقیده ده چي دی به قیامت ته نږدې زمانه کي ظهور کوي او د مسلمانانو مشرۍ به کوي.

امام مهدي تعرف:

نوم: محمد

لقب: مهدي

پلار نوم: عبدالله

د مور نوم: امه

نسب: د فاطمة الزهراء په اولاد کې به وي

خاي د پيدا كيدو: مدينه منوره

بدن: لوړ قد، لوړه پزه، پياوړی بدن

مخ: مخ مبارك به د رسوا الله صلى الله عليه وسلم په خير وي

عمر: د څلوېښتو کلونو په عمر کې به وي

ظهور: په مکه مکرمه کې به ظهور وکړي

بيعت: دی مبارك به د حجر لاسود او مقام ابراهيم تر مينځ د مسلمانانو نه

بيعت اخلي د بيعت کونکو شمير به د ميدان د صحابه کرامو ۳۱۳ تنو سره

برابر وي

مشری: د مسلمانانو مشری به کوي او د کافرانو سره به سخت جنگونه کوي

حکومت: د ځمکي پر مخ به د عدل او انصاف نه ډک اسلامي خلافت قايم

کړي

فيصله : فيصلې به په قران او حديث کوي

شتمني : په خلکو به دومره مال (سره زر، سپين زر، روپۍ ....) تقسيم کړي

چې اخیستونکي به يې نور نه وي

خلافت مدت : د ۷ او ۹ کلونو تر مينځ به وي

د مهدي عليه السلام د خلافت په دوران کې به عیسیٰ علیه السلام له اسمانه راکوز شي دده د راتگ تر مخه به دجال راوتلی وي عیسیٰ علیه السلام به دجال ووژني او تر هغه وروسته به د مهدي عليه السلام جنازه اداء کړي.

۱۰- غیبت

د شيعه گانو په اسلام کې يعنې په دې باور او عقیده لرل چې د اخرالزمان منجي يا مهدي چې د پيغمبر صلی الله عليه وسلم له اولادې څخه ده دنيا ته راغلی ، وروسته د خلکو له دید څخه نادرکه يا پټ شوی ده، يوه ورځ به د عیسیٰ علیه السلام سره راڅرگند شي او نړي کې به عدالت او سوله خپره کړي. د شيعه گانو ځینې ډلې لکه اسماعيليان، نزاری او زیدیه په غیبت عقیده نه لري، دوی په دې باور دي چې امام باید حاضر او خلکو ته لارښونه وکړي.

د شيعه گانو هغه ډلې چې په غیبت عقیده لري د غایب امام په ځانگړنو او نوم کې سره په يوه نظر نه دي، د دوی لويه ډله چې امامیه ده غایب امام د حجت بن الحسن يا (امام عصر او امام زمان) په نامه یادوي. ياده ډله وايي چې حجت بن الحسن ژوندی ده خو په پټه کې ژوند کوي، دغه عقیده د اخرالزمان د غیبت يا پټ ژوند په نوم پيژندل کيږي.

د شيعه گانو په ادبياتو کې پټيدل (غيب کېدل) په دوه ډوله دي: صغرا (لنډ مهاله پټيدل) او کبرا (اوږد مهاله پټيدل).

د صغرا غیبت (۸۷۴-۹۴۰م) (۲۶۰-۳۲۹ق)

د شيعه گانو په باور دا هغه دوره ده چې حجت بن الحسن په پټه کې ژوند کوو او نورو شيعه گانو سره يې يواځې د څلورو استازو په وسيله اړيکه ساتله. نوموړی امام په شيرکلنی کې ځان غایب کړ ځکه د وخت خليفه عباسي معتمد له حجت بن الحسن سره د نورو اړيکه محدوده کړې وه او د خپلو جاسوسانو په وسيله يې تر څار لاندې نيولی ؤ، نو په دې اساس زیاتره شيعه گان له حجت بن الحسن سره نشو لېدلای يواځې د هغو استازو چې د نواب اربعه: ↓

عثمان ابن سعيد (متوفی ۲۶۷ ق - ۸۸۰ میلادی)

محمد بن عثمان (متوفی ۳۰۵ ق - ۹۲۰ م)

حسین ابن روح نوبختی (فوت ۳۲۶ ق - ۹۳۷ م)

علی ابن محمد سمري (فوت ۳۲۹ ق - ۹۴۱ م)

په وسیله ورسره ملاقات کولی شو چې دوی ټاکلي وو. د امامیه ډلې د سرچینو په اساس د دوی یوولسم امام (عسکري) خپل زوی حجت بن الحسن په بنګاره ډول د امامت لپاره انتخاب نکر ځکه خطر ورته متوجې ؤ، بلکې یواځې په اشاره او ځینو ځانګړنو سره یې معرفي کړ. عباسي معتمد چې د دې د زوی په لټه کې ؤ، هڅه یې کوله چې پیدا یې کړي او زندان ته یې واچوي. په ۲۶۰ قمري کال کې د یوولسم امام له وژل کېدو او ورسره د جنازې لمانځه وروسته صغرا غیبت پیل او ۳۲۹ قمري کاله پورې دوام وکړ.

د کبرا غیبت:

د دولس امامه ډلې په اند کله چې علی بن محمد سمري په ۳۲۹ قمري - ۹۴۱ میلادي کال کې ومړ صغرا غیبت پای ته ورسید او کبرا غیبت پیل شو او تر هغه به وي چې کله حجت بن الحسن را څرګند شي.

نزاری اسماعیلان په غیبت عقیده نه لري، دوی وايي چې څلورم آقاخان نهه څلویښتم او د وخت امام ده. دوی په دې عقیده دي چې د وخت امام د لومړی امام حضرت علي رضي الله عنه سره هېڅ توپیر نه لري.

یوه بله ډله چې دروزیان ورته وايي په دې عقیده دي چې امام الحاکم بامر الله په ۴۱۱ هـ.ق (۱۰۲۱ م) غایب شو او وروسته له هغه څلور داعیان د دروزي ډلې (مذهب) جوړ کړ چې د دوی له جملې څخه حمزه بن علی د دې ډلې رهبري او دعوت په لاس کې واخیست، وروسته یې رهبري پنځم داعي بهاءالدين په لاس کې شوه. دروزیان د الحاکم ځایناستی امام نه بولي بلکې یواځې یې د خلیفه په توګه مني.

زیدیه ډله هم په غیبت عقیده نه لري، د دوی په اند که هر څوک د حسن یا حسین له نسل څخه وي، کوی شي امامت ته ورسیري، امام باید د ظلم او بی عدالتی پر وړاندې پاڅون وکړي، په بڼگاره توگه حکومت وکړي او عدل پلی کړي.

۱۱- انتظار

د سترگې په لاره او «فَرَج» د خلاصون په مانا دی. د خلاصون څخه موخه امام مهدی ته چې د امامیه ډلې دولسم امام ده په انتظار دي چې یوه ورځ به راشي د عدل یو حکومت به په ټوله نړۍ پلی کوي.

شیعه گان په دې عقیده دي، کوم شخص چې غیب ده او دوی ورته انتظار کوي د دوی دولسم امام د حضرت علي رضي الله عنه له نسل څخه نهم لمسی ده چې حجه بن الحسن (امام مهدی) نومیري، یوه ورځ به راڅرگندیږي د سولې او عدالت حکومت به جوړوي. امام باقر چې د شیعه گانو پنځم امام ده، د فرج انتظار د دین له اساسي چارو څخه شمارو او په توحید او نبوت باندې د گواهي سره په قطار کې یې حسابوو.

د شیعه گانو د ائمو څخه حدیث رانقل دي چې انتظار یو له غوره او بهترینو اعمالو او عبادتاتو څخه شمېرل کیږي او د نورو اعمالو د قبلېدو د دوی په اند یو شرط کڼل کیږي.

یو بل حدیث له دوی له ائمو څخه را نقل شوی ده چې کوم کس د اولیاو او او د هر وخت د نیکو اشخاصو ته په انتظار وي دوی به د قیامت په ورځ له اهل بیت سره یوځای وي او څوک چې د انتظار په حال کې مړ شي داسې ده لکه د پیغمبر صلی الله علیه وسلم سره یو ځای د جهاد په میدان کې جنکیري او دی په شهادت ورسیري.

د فرج په انتظار باندې د شیعه گانو دومره تاکید او فضیلت د دې لپاره شوی چې د شیعه گانو د اتصال حلقه د امامانو سره د دوی د ولایت او امامت د منلو په وجه ده.

د بشریت د ژغورونکي (مُنجی) د راتلو انتظار یواځي اسلام پورې محدود نه ده بلکي د نورو دینونو پیروان د هغه په انتظار دي. لکه یهود چې ماشیح (مسیح) چې مصداق تري عُزَیر یا منحاس بن عازر بن هارون او یا داوود ده. مسیحان د عیسی، زردشتیان د سوشیانت، هندوان د ویشنو او بودایان د میتريه په انتظار دي.

۱۲- رجعت

رجعت د بېرته راگرځېدلو په مانا ده، د شيعه گانو په باور رجعت د امام مهدي په را څرگندیدو سره د ځينو مرو شوو اشخاصو بیا را ژوندي کېدل دي. د شيعه گانو د عقایدو څخه یو هم رجعت ده چې د اثبات لپاره یې ځيني آیتونه او روایات وړاندې کوي.

په روایاتو کې رجعت ته د «کره»، «رد» او «حشر» په اشارې سره استفاده شوي ده.

رجعت د شيعه گانو له انده:

شيعه گان رجعت د خپل مذهب ضرورت بولي، د ځينو په اند یې له رجعت څخه انکار له دین څخه نه خارجيږي. شيعه علماؤ د رجعت د اثبات لپاره زیات دلایل وړاندې کړي چې په لنډ ډول اشاره ورته کوو.

■ قرآن

د رجعت د اثبات لپاره شيعه گان د قرآن آیتونه وړاندې کوي:

(وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مَّمَّنْ يُكَذِّبُ بِآيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ) [سورت النمل: ۸۳]
ژباړه: او هغه ورځ په تصور کې راوله، چې کله مور له هر اُمّت څخه د هغو کسانو یو بشپړ پوځ محاصره راولو چې زمور ایتونه یې دروغ گڼل، بیا به هغوی (د هغو د اقسامو په لحاظ سره درجه په درجه) ترتیب کړل شي.

په دې آیت کې د انسانانو د یوې ډلې د ژوندي کېدو خبره شوې ده، په داسې حال کې چې دا آیت د قیامت د ورځې په یاد کې ده. خو شيعه گان یې د رجعت لپاره دلیل نیسي.

همدارنگه د رجعت په اړه د پخوانيو قومونو ته هم اشاره شوي ده لکه د الیشع په لاس د يو هلک ژوندي کول، الیشع بن شافاط د بني اسرائيلو د يو پيغمبر نوم ده چې وروسته د الیاس عليه السلام څخه په پيغمبري مبعوث شوی ده.

او د ايليا په لاس د هلک ژوندي کول، ايليا هم د بني اسرائيلو د يو پيغمبر نوم ده، ځيني بيا په دې باور دي چې ايليا د خضر عليه السلام اصلي نوم ده.

شيعه گان وايي د دغو نقلونو او داستانونو څخه ښکاري چې رجعت (يعني د قيامت له رارسيدو مخکې د مړو ژوندي کېدل) ممکن امر ده او امکان د دې شته چې په دې دنيا کې مړي را ژوندي شي.

■ روايتونه: د شيعه گانو په اند له اويو زياتو روايانو د رجعت په اړه احاديث را نقل کړي دي.

(محدث جزايري د يوولسمې او دولسمې پيړي شيعه عالم) ادعا کړې چې د رجعت په اړه ۶۲۰ حديثونه لېدل شوي دي. همدارنگه حر عاملی چې د يوولسمه پيړۍ شيعه فقهي ده نږدې ۶۰۰ حديث په خپل کتاب کې ذکر کړي دي او ويلي دي چې دا احاديث تواتر دي. علامه مجلسی محمداقبر مجلسی (۱۰۳۷-۱۱۱۰ هجري قمری) مشهور په علامه مجلسی او مجلسی ثانی، د شاه سلیمان او شاه سلطان حسين صفوی د وخت شيعه فقهي او د بحارالانوار مؤلف.

هم ادعا کړې ده چې دا احاديث متواتر دي، او زياته کړې ده چې که دا تواتر نه وي نو په هيڅ شي کې د تواتر ادعا امکان نه لري. علامه طباطبایي سيد چې اصلي نوم يې محمدحسين طباطبایي د ايران هيواد او شيعه مذهب فيلسوف، اصولی، فقيه، عارف و روحاني ؤ، په دې باور ده چې: د رجعت روايات معنوي تواتر دي او د شيعه گانو مخالفان له پيل راهيسي دا احاديث د شيعه گانو او ائمو ته يې ځانگړي کوي.

شيعه گان د رجعت د اثبات لپاره د قرآن او حديث سربيره ځيني دعاوي او زيارت نامي هم دليل نيسي. زيارت نامي چي په زيارتونو كي د منجاورانو لخوا لوستل كيږي، زياتره يي دعائي جنبه لري، په زيارت كي چي څوك دفن دي د هغه اوصاف په كي بيانيري. ځيني زيارت نامي په شيعه مذهب كي ځانگړي اهميت لري لكه عاشورا زيارت، جامعه كبيره زيارت، امين الله زيارت وارث زيارت، آل ياسين زيارت، جامعه ائمة المؤمنين زيارت.

دعاوي:

د دوی په باور د رجعت لپاره له سلو زياتي دعاوي رانقل دي چي د يو څو نومونو به يي د نموني په شکل ذکر کړو. د عهد دعا، د امام حسين د پيدايننت دعا او د دحوالارض دعا.

د ځينو ائمو په په قبرونو كي زيارت نامي موجودي دي چي په رجعت باور لرل پرې ثابتيري، په ډير کمو زيارت نامو كي د رجعت په باره كي څه نشته چي ځيني عبارت دي له: جامعه زيارت، وارث زيارت، اربعين زيارت، آل ياسين زيارت او رجبیه زيارت.

رجعت کونکي به څوک وي:

د شيعه گانو په اند رجعت به هغه څوک کوي چي يا خالص مومنان او يا خالص کافران وي. په زياتو رواياتو كي د امام حسين، امام علي امام مهدي د رجعت يادونه شوي ده. همدارنگه د ځينو اصحابو په خاص ډول حضرت علي کرم الله وجهه څخه هم يادونه شوي ده. د دوی په باور په يو حديث كي د ديارلسو بنځو هم يادونه شوي ده چي له د امام مهدي د را څرگنديدو پر وخت را ژوندی كيږی او امام سره به مرسته کوي چي ځيني يي دا دي.

قنواء د رشيد لور، ام ايمن، حبابه والبيه، سميه د عمار ياسر مور، زبيده، ام خالد احمسيه، ام سعيد حنفيه، صيانة ماشطة، ام خالد جهنيه.

د رجعت وخت:

د رجعت په وخت شيعه علماء ټول په يو اتفاق دي، تقريباً چا چې د رجعت د وخت موضوع ياده کړې ده د امام مهدي د ظهور د وخت سره برابره بنودلي ده، خو د دې لپاره يې دوه مرحلې ذکر کړې دي:

لومړی: رجعت د ظهور پر وخت، دا مرحله د امام مهدي له ظهور څه موده مخکې صورت نيسي او د امام مهدي د ملگرو تعداد پرې پوره کيږي. په دغه دوره کې د امام مهدي له ملگرو پرته بل څوک رجعت نه کوي.

دوهمه: د امام مهدي له حکومت وروسته مرحله ده چې په عموم ډول په کې رجعت صورت نيسي.

شيعه گانو د رجعت په اړه تر اوسه شل اثرونه ليکلي چې ځينې عبارت دي له:

۱. الرجعة، اثر ميرزا محمد استرآبادی قم، انوار الهدی، ۱۴۱۷ ق

۲. الإيقاظ من الهجعة بالبرهان على الرجعة، تالیف حرّ عاملی در این کتاب که در سال ۱۰۷۵ ق. تالیف شده است، بیش از ۵۰۰ روایت، دهها آیه و دلائل و قرائن دیگر برای اثبات رجعت اقامه شده است.

۳. الشیعة و الرجعة: اثر ایت الله محمدرضا طبسی نجفی، در این کتاب پس از بیان مباحث مقدماتی، در ضمن چند فصل، جایگاه رجعت در قرآن، ادعیه، زیارات، اجماع فقها و کلمات بزرگان بررسی شده است. در نخستین فصل این کتاب، ۱۷۴ آیه قرآن که در روایات به موضوع رجعت تأویل یا تفسیر شده‌اند، به همراه روایات مربوط ارائه شده است.

۳. رجعت در عصر ظهور، محسنی دایکندی، محمدعظیم، قم، بنیاد فرهنگی حضرت مهدی موعود، مرکز تخصصی مهدویت، ۱۳۸۹ ش.

۴. رجعت یا دولت کریمه خاندان وحی(ع)، محمد خادمی شیرازی، ویراسته علی اکبر مهدی پور، چاپ دوم، قم، مؤلف، ۱۴۱۱ ق.

۵. رجعت از دیدگاه عقل، قرآن، حدیث، حسن طارمی، چاپ نهم: قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۸۳.

۶. رجعت یا بازگشت به جهان، محمدرضا ضمیری، چاپ اول: تهران، موعود، ۱۳۷۸.

۷. بازگشت به دنیا در پایان تاریخ، خدامراد سلیمیان، چاپ اول: قم، بوستان کتاب، ۱۳۸۴.

۱۳- بداء

بداء د ممدوده الف سره د سماء په وزن د (بداء، یبدو) مصدر ده، چې مانا یې د هغه امر بڼگاره کولو ته وایي چې له دې مخکې پټ ؤ.

په اصطلاح کې: په ټاکلي وخت کې د هغه تقدیر او برخلیک بدلیدلو ته وایي چې مخکې ورته ټاکل شوی وي. خو کله کله د مصلحت او د انسان د بنو او بدو اعمالو په وجه تغیر کوي. تقدیر یې په تازه مصلحت سره بیښیږي یا هم د پېښیدو وخت یې مخکې او ورسته کیږي.

شيعه گانو د بداء کلمه د انسان او هم الله جل جلاله لپاره کارولي ده، خو ماناوي سره اساسي توپیر لري.

د الله جل جلاله او انسان په اړه بداء :

بداء د انسان لپاره د د پریکړې د تغیرولو او د نوي رایې وړاندې کولو په مانا کارول شوي ده. د دې لپاره چې د انسان علم محدود ده او تل نشي کولای خپله گټه او زیان په ښه ډول تشخیص کړي، کله چې د یو کار کولو پریکړه وکړي، خو د کار پر مهال متوجي کیږي چې دا پریکړه د ده په زیان ده، امکان د دې وي چې ټوله هستي یې برباد شي. په دې وجه خپلي پریکړې ته د نوي پوهې او مصلحت په وجه تغیر ورکوي. له دې معلومیږي چې د دې پریکړې د تغیرولو سرمنشا د انسان پریکړه جهل، پوهه او مصلحت ده. خو په الله جل جلاله کې ناپوهي او نا خبري نشته د ټولو راتلونکو او مخکې حالاتو څخه خبر ده. هیڅ څه ترې پټ نه دي، د هر څه گټه او زیان ورته معلوم ده. دغه ډول بداء د الله جل جلاله لپاره محال (ناممکنه) ده، که څوک د دې ډول بداء نسبت الله جل جلاله ته وکړي د ټولو مسلمانانو په اتفاق کافر کیږي. شیخ صدوق چې پوره نوم یې محمد بن علی

بن بابويه قمی ده، د شيعه مذهب د څلورمې پيری عالم تير شوی ده دي باره کي وايي: و عندنا من زعم ان الله (عزوجل) بيدو له اليوم في شئ لم يعلمه امس فهو كافر والبراءة منه واجبة.

ژباړه: د شيعه گانو په باور که څوک ووايي چې نن الله جل جلاله په هغه څه پوه شوی چې پرون نه پرې پوهيده، دغه کس کافر شو، نو واجب دی پرتاسو چې له هغه بېزاري وکړي.

د الله جل جلاله لپاره بداء (د هغه مصلحت بڼگاره کول دي چې له بنده گانو پټ دي) په مانا ده. انسان به گمان کوي چې يو اتفاق به په ټاکلي وخت کي پېښيږي، خو د دوی د انتظار په خلاف الله جل جلاله انسان پوهوي چې له پيل نه يې تصميم (پريکړه) همدا و.

يا په بل تعبير الله جل جلاله د شرايطو مطابق او وضعيت ته په کتو برخليک او تقدير په (ام الكتاب) کي ټاکي. خو د نويو مصالحو، شرايطو او عواملو چې د انسان په اختيار کي دي برخليک او تقدير يې اغيزمن کيږي هغه څه چې يې په برخليک کي ټاکلي تغير ورکوي او خلک له نوي تقدير او برخليک خبروي. لکه په دي آيت کي:

(يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ ۖ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكُنُوبِ) [سورت الرعد: ۳۹]

ژباړه: د الله چې څه ته خوښه شي له منځه يې وړي. او (څه ته چې يې خوښه شي،) تثبیتوي يې، او ام الكتاب (علم الله يا لوح محفوظ) له هماغه سره دی.

شيعه گانو په قرآن کي زيات آيتونه د الله جل جلاله په باره کي بداء په اثبات رسولي ده.

مرحوم عياشي چې شيعه فقهي او مفسر ده او کاشاني چې دی هم يو شيعه عالم ده، د پورتنني آيت په تفسير کي دغه روايت را نقل کړی ده:

وعن الحسين بن زيد، عن جعفر بن محمد، عن ابيه، (عليهم السلام) قال: قال رسول الله (صلى الله عليه وآله وسلم): ان المرء ليصل رحمه وما بقى من عمره

الا ثلاث سنين، فيمدها الله الى ثلاث وثلاثين سنة وان العبد ليقطع رحمه، وقد بقي من عمره ثلاث وثلاثون سنة فيقصرها الله الى ثلاث سنين او ادنى، قال: وكان جعفر ع يتلو هذه الآية: (يمحوا الله ما يشاء ويثبت وعندهم الكتاب)

ژباړه: رسول الله صلى الله عليه وسلم وفرمايل: يو کس چې له درې کلونو يې زيات عمر نه ده پاتې صله رحمې کوي، خو الله جل جلاله يې عمر د صله رحمې په وجه دېرشو کلونو ته اوږدوي، کس صله رحمې قطع کوي د ده عمر درې دېرش کاله پاتې خو الله جل جلاله يې عمر دريو يا له دې څخه کمو کلونو ته را ټيټوي. راوي وايي چې امام صادق وروسته دا آيت وويل «يمحوا الله...»

دوهم آيت:

د حضرت ابراهيم عليه السلام قيصه چې الله جل جلاله ورته د اسماعيل عليه السلام د قرباني کولو حکم کړی و، خو وروسته له خپل حکم تېر شو د صافات سورت دغې واقعي ته اشاره کړې ده، د بداء مصداق يې الله جل جلاله ته کړی ده.

فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَئِي إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَانظُرْ مَاذَا تَرَى ۗ قَالَ يَا بَتِ أَيْمَنُ مَآ تُؤْمَرُ ۖ سَتَجِدُنِي إِن شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ۗ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِ ۗ وَنَدِينُهُ أَن يُابِرَهُمْ ۗ قَدْ صَدَّقَتِ الرُّعْيَا ۗ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ۗ إِنَّ هَذَا لَهُوَ الْبَلَاءُ الْمُبِينُ. [سورت الصافات: ۱۰۲-۱۰۶]

ژباړه: کله چې اسماعيل عليه السلام له پلار سره د منډو تړو کولو عمر ته ورسیدی، نو (يوه ورځ) ابراهيم هغه ته وويل: "زويه! زه په خوب کې وينم چې تا حلالوم؛ اوس ته ووايه چې ستا نظر څه دی؟" - هغه وويل: "پلار جانه! څه چې تا ته حکم کيږي، هغه وکړه، ته به انشاءالله ما له صابرانو څخه ومومي. په پای کې چې کله دغو دواړو (ددغه حکم په مقابل کې) د منني سر بنکته کړ او ابراهيم عليه السلام زوی پرمخي ځملاوه، او مور غږ وکړ: "اي ابراهيمه، تا خوب رښتيا کړ. مور نېکي کوونکو ته همدغسي غوره مکافات ورکوو. په باوري ډول دا يوه څرگنده ازموينه وه.

د بداء په اړه د اهل بیت څخه روایات:

د اهل بیت څخه هم د بداء په اړه گڼ شمیر روایات نقل شويدي بداء د اهل بیت ائمو ته ډیر زیات اهمیت لري تر دې چې د توحید او شرک سره یې په څنګ کې بللی ده، او د اهل تشیع یو له مهمو عقایدو شمیرل کېږي. شیخ کلیني په خپل کتاب کافي او شیخ صدوق په شریف التوحید کتاب کې حدیث د دوي په وینا صحیح سند سره رانقل کړی ده.

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ مَاجِلِيُّوَيْهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ أَبِي عَمِيرٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ سَالِمٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ: مَا بَعَثَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ نَبِيًّا حَتَّى يَأْخُذَ عَلَيْهِ ثَلَاثَ خِصَالٍ الْأَقْرَارَ بِالْعُبُودِيَّةِ وَخَلَعَ الْأَنْدَادِ وَأَنَّ اللَّهَ يُقَدِّمُ مَا يَشَاءُ وَيُؤَخِّ

ژباړه: له امام صادق څخه نقل ده چې، آن حضرت وفرمايل: الله جل جلاله هيڅ پيغمبر نه ده مبعوث کړی، مگر دا چې درې خصلتونه په کې موجود وي، لومړی د الله جل جلاله په بنده گي اعتراف وکړي، دوهم د سست شريکانو او همکارانو څخه ځان وساتي؛ دريم په دې اعتراف وکړي چې الله جل جلاله هر څه وغواړي مخکې له ټاکل شوي وخت څخه تر سره کوي يا يې ځنډوي.

بداء د اهل سنت له ليد څخه:

د اهل سنتو په کتابونو کې له بداء څخه هماغه مفهوم اخيستل شوی په کوم چې شيعه گان قایل دي. په صحيح البخاري کې د دريو نفرو ذکر شوی چې الله جل جلاله ته د دريو بني اسرائيلو په اړه بداء حاصله شوه.

اخبرنا هَمَّامٌ عن إِسْحَاقَ بن عبد الله قال اخبرني عبد الرحمن بن ابي عمرة أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ ثَلَاثَةَ فِي بَنِي إِسْرَائِيلَ أَبْرَصَ وَأَقْرَعَ وَأَعْمَى بَدَأَ اللَّهُ أَنْ يَبْتَلِيَهُمْ فَبَعَثَ إِلَيْهِمْ مَلَكًا فَآتَى الْأَبْرَصَ فَقَالَ أَيُّ شَيْءٍ أَحَبُّ إِلَيْكَ قَالَ لَوْ نُنَّ حَسَنٌ وَجِلْدٌ حَسَنٌ قَدِ قَدَرْنِي النَّاسُ قَالَ فَمَسَحَهُ فَذَهَبَ عَنْهُ فَأَعْطَى لَوْنًا حَسَنًا وَجِلْدًا حَسَنًا...

ژباړه: په بني اسرائيلو کې درې نفره په دريو مرضونو اخته ؤ چې يو يې پيس، بل مور ذاتی کون او دريم يې روند ؤ، الله جل جلاله ته بډاء حاصله شوه چې دوی و آزمويي، ملائکه يې ورته راولېرله، په پيس مرض اخته کس څخه يې وپوښتل، تر ټولو د څه شی سره زياته مينه لري؟ وويل ښه پوستکی او رنگ، ځکه چې خلک ما ناپاک او پليد گڼي، نو ملائکې د هغه پر بدن لاس کېښود دهغه پيس مرض له منځه لاړ او هغه ته يې ښه رنگ ورکړ.

دوهم فروع پېژندل:

الف: عبادي احکام

۱- لمونځ ۳- زکات ۲- روژه ۴- جهاد ۵- حج ۶- خمس

دا چې مونږ مسلمانان د لمانځه، روژې، زکات، حج او جهاد سره پوره آشنایي لرو، نو پر دې اساس د دې پنځو وارو احکامو له تشریح او تفصیل څخه تیريرو يواځې خمس تر تشریح لاندې نيسو.

۶- خُمس

خُمس يو پر پنځو ته وايي چې جمع يې خمسة ده.

د شيعه علماؤ په آند خُمس په اصطلاح کې هغه شرعي حق ته وايي، چې ورکول يې واجب دي او د دې مال مستحقين د بني هاشم کورنۍ بولي.

شيعه گان د خمس د اثبات لپاره قراني آيتونه او امامانو روايتونه دليل نيسي.

(وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِّن شَيْءٍ فَإِنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ إِن كُنْتُمْ ءَامَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أُنزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ التَّقَىٰ أَجْمَعِينَ ٥٠ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ). [سُورَةُ الْأَنْفَالِ: ٤١]

ژباړه: او تاسي ته دي معلومه وي چې د ولجې (غنيمت) څه مال چې تاسو په لاس راوړی دی، د هغه پنځمه برخه د الله، د هغه د پېغمبر، د خپلو خپلوانو، د يتيمانو، د مسکينانو او د مسافرانو لپاره ده. که تاسي پر الله او پر

هغه شي ايمان راوړی وي چې د فېصلي په ورځ (يعني د دواړو لښکرو د مخامخ کېدو په ورځ) مورن پر خپل بنده نازل کړی وو (نو دا برخه په خوښۍ سره ادا کړئ). الله په هر څه قادر دی.

د اهل تشيع علماؤ په باور ذکر شوي آيت کي د خمس ورکول يو د ايمان له نښو څخه ده، يعنې که چا خمس ورنکړ دا کس بي ايمانه ده.

همدارنگه دوی له خپل يو امام څخه نقل کوي چې ويلې دي: لَعْنَهُ اللهُ وَالْمَلَائِكَةُ وَالنَّاسُ أَجْمَعِينَ عَلَى مَنْ اسْتَحَلَّ مِنْ مَالِنَا دِرْهَمًا...، لَعْنَهُ اللهُ وَالْمَلَائِكَةُ وَالنَّاسُ أَجْمَعِينَ عَلَى مَنْ أَكَلَ مِنْ مَالِنَا دِرْهَمًا حَرَامًا...

ژباړه: د الله جل جلاله، ملائکو او ټولو انسانانو لعنت دې وي، په هغه چا چې يو درهم زمونږ له مال څخه حلال گڼي. او د الله جل جلاله، ملائکو او ټولو انسانانو لعنت دې وي، په هغه چا چې زمونږ له مال څخه يو درهم مال خوري په داسې حال کي چې دا ورته حرام ده.

د ذکر شوي آيت سبب نزول:

د دې آيت سبب نزول د يوې ډلې مسلمانانو په باره کي ده چې د بدر له غزا وروسته يې پر غنمونو يو لړ ستونزې راغلي.

د خمس د نه ورکولو آثار:

شيعه علماء د خمس په نه ورکولو ځيني مسائل مطرح کړي دي:

الف: که يو انسان له خپل مال څخه خمس ورنکړ، نشي کولای تصرف پکې وکړي. مثلاً په هغو خواړو کي چې خمس وي نشي کولای چې له دې خورو څخه څه وخوري.

ب: که چا په پيسو کي خمس ورنکړ يعنې د شرعي حاکم له اجازې پرته يې راکړه ورکړه پرې وکړي، معامله يې باطله ده.

ج: حمام کي په هغو پيسو غسل کول باطل ده چې خمس يې نه وي ورکړی.

اهل سنت په اند، خمس يواځې د غنيمت په مال کې واجب ده، خو شيعه گان بيا خمس په اوو څيزونو کې واجب بولي. چې عبارت دي له:

۱. د کسب په منفعت کې: په هغه توکو کې چې د يو انسان او يا کورنۍ له اړتيا څخه زيات وي. لکه خواړه او جامې، د واده مصارف، د کور توکي او داسې نور..

۲. معدن: له معدن يا کان څخه چې څه لکه سپين او سره زر، سرب، مس، نفت، د دبرو سگار، فيروزه، عقيق، او مالگه ترلاسه کړي خمس بايد ترې ورکړل شي.

۳. گنج(خزانه): گنج هغه مال ته وايي چې په ځمکه، غرو، ونو او يا په ديوال کې پټ وي او يو څوک يې پيدا کړي. په هغه صورت کې خمس ورکول کيږي چې د خزاني قيمت د کسر له مخارج وروسته ۱۰۵ مثقاله سپين زر يا ۱۵ مثقال سره زرو ته ورسېږي.

۴. په هغه مال کې چې حلال له حرام سره گډ شي:

په دې کې دوه صورته دي

لومړۍ: چې د مال صاحب معلوم وي

الف: که د حرام مال اندازه معلومه وي باد خپل څښتن ته دې وسپارل شي.

ب: د حرام مال اندازه معلومه نه ده، بايد يو بل راضي کړل شي.

دوهم: چې د مال څښتن معلوم نه وي

الف: که د حرام مال اندازه معلومه وي بايد د څښتن په نيت دې صدقه کړي.

په دې کې احتياط واجب ده بايد د شرعي حاکم څخه اجازه واخلي.

ب: که د حرام مال اندازه نا معلومه وي د ټول مال خمس بايد ورکړل شي

او پاتې يې ورته حلال ده.

۵. هغه جواهر چې د غواص (غوټې) په واسطه لاس راځي:

په هغه صورت کې خمس پرې واجب ده چې د لاسته راوړل شوي څيز قيمت ۱۸ نخوده سره زرو ته ورسېږي.

۶. غنيمت: د شيعه علماؤ په اصطلاح غنيمت هغه څه ته وايي چې له كفارو څخه نيول كيږي، كه پرته له قتال څخه وي "فیء" او كه قتال پكې وي غنيمت ورته وايي.

غنيمت چې جمعي مغانم ده په اصل كې "غنم" ده، چې مانا يې گټې ته رسېدل دي. يعنې هر هغه څه چې د جنك له لارې له دبنمن يا غير دبنمن څخه لاسته راځي، غنيمت ورته ويل كيږي.

د شيعه گانو په باور "ما غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ" جنكي غنائمو ته خاص نه ده بلكې "ما" پكې موصوله ده د عموميت د پاره، "مِنْ شَيْءٍ" قرينه ده د خاص د پاره، يعنې هر حلال منفعت چې لاسته راځي غنيمت شميرل كيږي. او خمس په كې واجب كيږي. د ايت نزول كه خاص ده خو د خاص په باره كې نه ده، ټول غنايم چې د تجارت، معادن او نورو څخه لاسته راځي پكې شامل دي، ځكه د دوى په آند د ايت لغوي مانا په نظر كې نيول كيږي، نه اصطلاحي مانا چې خاص جنكي غنايمو ته كارول كيږي. لكه څنگه چې په بل آيت كې د غنايمو لپاره عامه مانا كارول شوې ده: «إِذَا انْطَلَقْتُ إِلَى مَغَانِمٍ لِتَأْخُذُوهَا» او «وَمَغَانِمَ كَثِيرَةً يَأْخُذُونَهَا»؛

۷. په هغه ځمكه كې خمس واجب ده چې نومي كافر يې له مسلمان څخه واخلي.

د شيعه گانو په باور په لاندې ټوكو كې خمس نشته:

- د ميراث مال
- د هبې مال
- د جايزې مال
- د اختر مباركې مال
- په هغه مال كې چې يو چا ته د خمس او يا زكات څخه په لاس ورغلی وي.
- د بنځي مهریه

خمس باید چاته ورکړل شي!

دا چې خمس چاته ورکړل شي په آيت شريف کي د شپږو کسانو يادونه شوې. درې برخي د الله، رسول او ذی القربى (د پيغمبر خپلوان) چې شيعه گان يي د امام برخه بولي او درې برخي نوري د يتيمانو، مسکينانو او مسافرو دي چې د سادات د برخي په نامه يي يادوي.

ب: غير عبادي

۱. امر بالمعروف او نهی له منکر څخه

د الأمر بالمعروف او نهی عن المنکر معنی

الأمر بالمعروف : په الله تعالى او د هغه په رسول باندې ايمان راوړلو او په اسلامي شريعت عمل کولو باندې امر کول.

النهي عن المنکر : د الله تعالى سره شريک نيول او د هغه د رسول درواغ گڼلو او ټولو هغو اعمالو چې په اسلامي شريعت کي حرام دي منع کولو ته وايي.

د الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر حکم:

الأمر بالمعروف والنهي عن المنکر د اسلامي شريعت له سترو فرضياتو څخه دی چې په فرضيت باندې يي قرآن او سنت دلالت کوي ، ل قوله سبحانه وتعالى:

(كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَوْ آمَنَ أَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِّنْهُمْ الْمُؤْمِنُونَ وَأَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ) [آل عمران: ۱۱۰].

ژباړه : تاسي غوره امت ياست چې د خلکو د پاره راويستل شوي ياست ، ځکه چې د نيکي په لور بلنه کوئ او د بدی مخه نيسي او په الله ايمان لرئ

او که اهل کتاب ایمان راوری وای دیره ورته غوره وه خُپنی بی مؤمنان
دی خو زیاته برخه بی فاسقان دی.

او په دی عمل باندي تاکید دی ، قوله سبحانه تعالی:

(وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَأُولَئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ) [آل عمران: ۱۰۴].

ژباړه : او باید له تاسې څخه یو ډله وي چې د نیکی په لوري بلنه کوي او
له بدی څخه منع کوي او همدغه خلک کامیاب دي.

ضیعه د (وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ) چې صیغه د وجوب ده چې په حکم او امر کولو
باندي دلالت کوي.

د الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر حکم په اصل کې په اجماع د امت
فرض کفایي دی ، که د امت ځنی خلک د هغه قیام وکړي نو د نورو غاړه
به ور باندي خلاصه شي او که ټولو پرېښود نو ټول گناهکاره دي.

هغه صورتونه چې الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر فرض عین ګرځي:

اول صورت : په هغو کسانو باندي چې اسلامي حکومت د الأمر بالمعروف
والنهی عن المنکر د پاره ټاکلي وي پر هغوی باندي الأمر بالمعروف والنهی
عن المنکر فرض عین دی.

دوهم صورت : په هغه صورت چې په یو شرعي مسئله کې چا ته علم وي
لکن نورو ته علم نه وي یا نورو ته هغه معروف او منکر عمل نه وي
څرګند نو په دی صورت کې په دغه کس باندي الأمر بالمعروف والنهی عن
المنکر فرض عین ګرځي، دا کس مسئول دی چې نور به ور باندي خبروي.

دریم : کله چې الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر علمي دلیل او مناقشي ته
ضرورت پیدا کړي نو بیا دغه الأمر بالمعروف والنهی عن المنکر او د هغه
د پاره شرعي دلیل او مناقشه پر هغو کسانو چې ددی صلاحیت لري فرض
عین ګرځي.

خلورم : كله چي يو كس په الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر باندي قادر وي او نور د هغه قيام نشي كولاى نو پر دغه كس باندي الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر فرض عين دي ، لكه د كور اصلاح ، كله چي سړى په كور كې منكر ويني په خپله بسخه او اولاد كې هغوى به له منكر نه منع كوي دغه د كور اصلاح د كور په سرپرست باندي فرض ده حكه چي بل خوك د هغه په كور كې مداخله نشي كولاى.

پنځم : كله چي منكرات زيات شي ، جهل او ناپوهي غالبه شي او داعيان كم شي د الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر څانگه نه وي او د هغوى د توان څخه ووځي ، نو په دې صورت كې پر ټولو باندي د خپل توان موافق الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر فرض عين دى . نن چي مسلمانان د كوم حالت سره مخ دي دا همدغه صورت دى.

كله چي منكرات او فساد زيات شي الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر حكه فرض عين گرځي چي جهاد له باب د الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر څخه دى كله چي د مسلمانانو په ملك باندي كفار يرغل وكړي جهاد فرض عين گرځي ، همدارنگه د فساد او منكراتو د زيادت په وخت الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر هم فرض عين گرځي.

۲. ټولې تېري

ټولي او تېري تركيبې كلمې د الله جل جلاله او د هغه د ملگرو(پيغمبران، ائمه او مومنان) سره د مينې محبت او له دښمنانو سره يې د دښمني. يا د الله جل جلاله لپاره د مينې او دښمني كولو په مانا دي.

په قران كې د ټولي او تېري يوځايوالى:

ټولي او تېري كلمې په قران كې سره يوځاى نه دي راغلي، خو د ولي كلمه د (ولي) په مادې سره د دوستي، سرپرستي، او د تېري كلمه د بيزازي او جلاوالي په مانا سره راغلي دي.

الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ
وَإِنْجِيلٍ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَاهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ

عَلَيْهِمُ الْخَبِيثَاتُ وَيَضَعُ عَنْهُمْ إِصْرَهُمْ وَالْأَغْلَالَ الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ ۗ فَالَّذِينَ ءَامَنُوا بِهِ ۖ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي أُنزِلَ مَعَهُ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ.

[سُورَةُ الْأَعْرَافِ: ١٥٧]

ژباړه: نو نن دا رحمت د هغه چا په برخه دی چې ددې نبي أمي پیغمبر پېروي غوره کړي، چې د هغه یادونه هغوی په تورات او انجیل کښي خپلي مخي ته لیکلي مومي. هغه دوی ته د نېکۍ حکم کوي او له بدۍ څخه یې منع کوي. د دوی لپاره پاک شیان حلال او ناپاکه شیان حراموي. او له دوی څخه هغه پېټي کوزوي چې پر دوی دروند شوی ؤ او هغه بندیزونه ماتوي چې په هغه کښي دوی کلک تړل شوي ول. نو کوم کسان چې پر ده محمد صلی الله علیه وسلم ایمان راوړي او دده ملاتړ او مرسته وکړي او د هغې روښنایي پیروي غوره کړي چې له ده سره نازله شوېده، هماغوی بری موندونکي دي.

ځینو مفسرینو په دې آیت کې «عَزَّرُوهُ» د پیغمبر صلی الله علیه وسلم له دښمنانو سره تېري او «نَصَرُوهُ» د ټولې په مانا کارولي دي.

دریم: اخلاق او انساني فضایل او رزایل

الف: فضایل

١- كَظْمِ غَيْظٍ (غوسه زغمونکی)

غَيْظٌ تر ټولو هغه ستره غوسې او حرارت ته وايي چې د انسان وینه په جوش راوړي.

کظم د خپل نفس ساتلو په مانا ده، نو ویلی شو چې کظم غیظ یوه اخلاقي کلمه ده چې د غوسې د کنترول او نه ښکاره کولو ته وايي. هغه کس ته چې غوسه زغمونکی وي کاظم ورته وايي.

قران کي هم کظم غيظ د پرهيزگارانو د يوې ځانگړنې په حيث ياد کړي ده. (الَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّاءِ وَالضَّرَّاءِ وَالْكُظُمِينَ الْغَيْظِ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ ۗ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ). [سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ: ١٣٤]

ژباړه: د هغو لپاره چې د بدایي او بيوزلي په دواړو حالاتو کي مال مصرفوي، د غوسي زغمونکي دي او د نورو لنډ پارې بخښي. داسې نېکان خلك د خدای ډېر خوښ دي؛

شيعه گان د پيغمبر صلی الله عليه وسلم او خپلو ائمو نه د کظم غيظ په باره کي روايات را نقلوي. د پيغمبر صلی الله عليه وسلم څخه روايت ده چې فرمايي: هر چا چې خپله غوسه وخوره يعني کنترول کړه الله جل جلاله به عذاب ترې لرې کړي.

همدا شان د امامانو څخه روايت کوي چې امام سجاد څخه روايت ده چې ويلي دي: الله جل جلاله ته تر ټولو محبوبترينه صبر هغه ده چې د غم او مصيبت پر وخت يې وکړي.

د غوسي د کنترولولو لارې چارې:

فيض کاشانی د غوسي څخه د خلاصون لارې چارې بيان کړي، نوموړی وايي که چيري د غوسي پر مهال ولاړ وي ناسته دې وکړي، که ناست وي تکیه يا هم سملاسته دې وکړي.

همدارنگه په ځينو روايتونو کي راغلي چې غوسه د اور په څير ده، اور يواځې اوبه وژلی شي، نو څوک چې غوسه شو اودس دې وکړي. در سول الله صلی الله عليه وسلم څخه ځيني روايات دي چې فرمايي: هر څوک چې په غوسه شو خپل مخ دې پر ځمکه ولکوي، يعني سجده دې وکړي.

۲- سخاوت

سخاوت (بخشش) یا خوآنمردی د شیعه مذهب د اخلاقي فضایلو د اصولو څخه شمیرل کیري او د خپل مذهب له مهمو ځانگړنو او د شرعي وجوهاتو لومړی مرتبه یې بولي.

دوی وایي شیعه گان باید د خپل دیني ورونو پر وړاندې سخي او عطا بخش وي، له خپل امام صادق څخه را نقلوي چې ویلي دي: شیعه گان زمونږ دیني ورونه یواځې نه پریردي او تل په خپلو کې سره سخاوت څرگندوي، تر څو له بیوزلی څخه وژغورل شي او ارامه نسبي ژوند ولري. انبیاء او اولیاء سخاوتمند اشخاص و. نوموړی زیاتوي: الله جل جلاله ته تر سپین بریري بخیل عابد هغه ځوان غوره ده چې سخي او د نورو په فکر کې وي.

۳- توکل

د شیعه گانو په اند توکل الله جل جلاله ته د چارو سپارل او اعتماد پري کول، حدیثو د ایمان ارکان په توگه معرفي کړی ده، د توکل لوړه درجه دا ده چې انسان د ټولو چارو واک او اختیار الله جل جلاله ته وسپاري، د خپلي ارادې څخه ورته د الله جل جلاله اراده لومړیتوب ولري، هغه څه چې یې ورکړي دي ورته د منلو وي، د یوکس د توکل اندازه د هغه ایمان پورې مربوطه ده.

توکل په یو کار کې د ناتواني د اظهار او په بل کس باور کولو په معنی ده. یا په دیني فرهنگ کې توکل هغه څه ته وایي چې انسان یواځې الله جل جلاله په موجوداتو کې د تاثیرگذاره جهت په توگه ومني.

د علامه طباطبایي په اند توکل په چارو کې یواځې الله جل جلاله اغیزمن لوری بللی ده.

شیخ صدوق په معانی الاخبار کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم څخه یو حدیث را نقلوي چې پکې ویلي یې دي: توکل هغه ته وایي چې یو انسان په

دي پوه شي چې نور مخلوقات ورته هيڅ گټه او تاوان نشي روسولې، يواځي الله جل جلاله ته هيله مند وي او له هغه پرته له بل چا څخه ويره ونه لري. په قران كې د توكل او مشتقاتو يې اويا ځلي يادونه شوېده، په زياتو موارد كې توكل د ايمان سره يوځای ذكر شوی ده.

د شيعه گانو په اند د ايمان لپاره توكل لازمي ده. د نموني په شكل الانفال سورت كې مسلمان هغه څوك معرفي شوېده چې يواځي په الله جل جلاله توكل كوي. په نورو آيتونو كې هم د دې تعبير شوی ده لکه «وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ..»

په حديثو كې هم د توكل يادونه شوېده. د شيعه گانو په اند له حضرت علي رضي الله عنه څخه روايت ده چې وفرمايل: توكل، تفويض، په الهي قضاء رضا، او تسليم د اوامرو په وړاندې د ايمان څلور اركانه دي. د امام رضا څخه هم نقل ده چې ويلې دي: په خدای توكل د يقين له اجزاو څخه ده. توكل د قوت او ضعف په لحاظ په دريو درجو ويشل شوی ده.

لومړی ضعيف ترينه درجه: يوڅوك په الله جل جلاله داسې باور لري لکه څنگه يې چې په وكيل لري.

دوهمه مخصوص خواص درجه: توكل كونكى لکه د ماشوم په څير ده چې له خپل مور پرته بل څوك نه پيژني.

دريمه لوړترينه درجه: لکه د ابراهيم عليه السلام توكل چې كله نمرود اور ته اچوو.

ب: ردائل

۱- تکبر

تکبر یا کبر د خپل ځان د لوی بنودلو په مانا ده، کبر یو نفسي حالت ده چې متکبر شخص نورو ته په ټیټه سترگه کوري، دا حالت په خبرو او اعمالو کې ښکاره کيږي.

ځینو تکبر د ردایلو سرمنشأ او د شرک سره په یوه مرتبه کې بللی ده.

تکبر یا کبر (غرور) چې د ردایلو اخلاقي صفاتو څخه او د الهي غضب له اسبابو څخه شمیرل کيږي د قرآن په آیتونو کې په ډیر ناخوښ صفاتو شمیرلی ده.

د الله جل جلاله پر وړاندې، د پیغمبرانو همدارنگه د نورو انسانانو پر وړاندې د تکبر ډولونه دي. د الله جل جلاله پر وړاندې غرور چې سرمنشأ یې ناپوهي او گمراهي ده تر نورو بدترین ډول شمیرل کيږي. لکه فرعون او نمرود.

له پیغمبرانو سره تکبر یعنی ایمان پرې نه راوړل لکه د قریشو کفار چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم پر وړاندې تکبر کوو، ځینو به یې پیغمبري منله خو د تکبر د غلبې په وجه نشو کولای اقرار وکړي.

په دیني متنونو کې د بل انسان پر وړاندې تکبر او غرور یو قبیح عمل یاد کړی ده. یو مسلمان د کافر پر وړاندې باید غرور ونکړي، ځکه امکان دي ولري چې په مسلمان او کافر کې ایمان د تل لپاره پاتې نشي، کیدای شي په راتلونکې کې د دو دواړو ځایونه یو له بل سره تغیر شي.

الله جل جلاله په قرآن کې فرمایي: (وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا ۚ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ). [سُورَةُ لُقْمَانَ: ۱۸]

ژباړه: او له خلکو سره په مخ اړولو خبرې مه کوه، پر ځمکه په خیال (په غرور) مه ځه، الله هیڅ یو، په ځان مین او ویاړ ښکاره کوونکی انسان نه خوښوي.

قرآن تکبر یو قبیح عمل یاد کړی ده: (إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا).
[سورت النساء: ۳۶]

ژباړه: الله داسې څوك نه خوښوي چې په خپله انګېرنه مغرور وي او په خپله لوړتيا وياړي؛

(قِيلَ ادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَلِدِينَ فِيهَا ۖ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ) [سُورَةُ الزُّمَرِ: ۷۲]

ژباړه: وبه ويل شي، د دوزخ په دروازو ننوځئ، دلته اوس ستاسې همېشني استوګنه ده، دا د متکبرانو (لپاره) ډېر بد استوګنځی دی.

په دې سورت کې د عذاب فرښتې د انسان د ټولو رذایلو څخه د دوزخیانو په تکبر باندې ټینګار کوي. نو له دې څخه جوټیږي چې د گناهونو اصلي سرچشمه تکبر او حق ته نه تسلیمي ده.

الله جل جلاله په قرآن کې د «الْمُتَكَبِّرُ» په صفت یو ځل یاد شوی ده چې په تفسیر کې یې ویل شوي دي. انسان ته نه ښايي چې غرور وکړي، غرور او تکبر یواځې له الله جل جلاله سره ښايي.

حضرت علي رضي الله عنه وايي چې شیطان ځکه د الله جل جلاله دښمن شو، چې د ده د عظمت او لویوالي د صفت پر سر یې ورسره نزاع (جروبحث) وکړ.

شیعه گانو د تکبر په باره کې له خپلو ائمو څخه زیات روایتونه را نقل کړي دي، چې یواځې د یو روایت یادونه به یې وکړو.

د نهج البلاغې په ۲۱۱ پاڼه کې د حضرت علي رضي الله عنه څخه روایت ده چې فرمایلي دي:

(فَاعْتَبِرُوا بِمَا كَانَ مِنْ فِعْلِ اللَّهِ بِإِبْلِيسَ، إِذْ أَحْبَطَ عَمَلَهُ الطَّوِيلَ، وَجَهْدَهُ الْجَهِيدَ، وَكَانَ قَدْ عَبَدَ اللَّهَ سِتَّةَ آلَافِ سَنَةٍ، لَا يُدْرِي أَمِنْ سِنِي الدُّنْيَا أَمْ مِنْ سِنِي الآخِرَةِ، عَنْ كَبْرِ سَاعَةٍ وَاحِدَةٍ)

ژباړه: له هغه څه پند واخلی چې الله جل جلاله له شیطان سره څه وکړل، د پیرې مودې هڅه یې بې ثمره او د پیر عمر عملونه یې باطل کړل، شپږ زره کاله یې د الله جل جلاله عبادت وکړ معلومه نه ده چې دا کالونه د آخرت ویا د دنیا خو کله یې چې په یوه شیبه کې تکبر وکړ الله جل جلاله له جنت څخه وشړو.

د تکبر مرتبې:

لومړی هغه چې کبر په زړه کې ولري او په خبرو او اعمالو کې یې هم ښکاره شي.

دوهم هغه چې کبر په ژبه یې ظاهر نشي خو په کړنو کې معلوم وي. دا د لومړی مرتبې څخه خفیف ده.

دریمه مرتبه هغه ده چې کبر یې په زړه کې وي، خو نشي کولی ځان ترې خلاص کړي، خو هڅه کوي چې په خبرو او کړنو کې تکبر ترې ونشي. په داسې حالت کې د متکبر گناه پوره کمه ده.

د تکبر لاملونه او اسباب:

د یو انسان د تکبر لامل د خپلې حقیقي مرتبې څخه ناخبري او ځانته د کمالی صفتونو منسوبول دي. دغه نسبت په نفسي خواهشاتو کې له افراط کولو پیدا کیږي.

د تکبر اسباب: په علم، عمل، عبادت، نسب، بنایست، مالي او جسمي قدرت هغه څه دي چې یو انسان پرې مغرور یږي. د تکبر د ښکاره اسبابو څخه کینه، حسد ریا او د عُجب یادونه هم شوي ده.

۲- ریا

د نیک عمل ښکاره کولو په مانا ده، پرته له دې چې څوک د یو عمل کولو قصد ولري.

په عبادت کې ریا دي ته وایي چې د الله جل جلاله پرته بل چاته د ځان بنودني په قصد عبادت وشي. یا ریا هغه حرام عمل ته وایي چې د یو عمل د باطلولو لامل کیږي.

(إِنَّ الْمُنْفِقِينَ يُخَدِعُونَ اللَّهَ وَهُوَ خَدِعُهُمْ وَإِذَا قَامُوا إِلَى الصَّلَاةِ قَامُوا كُسَالَى يُرَاءُونَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللَّهَ إِلَّا قَلِيلًا). [سورة النساء: ۱۴۲]

ژباړه: دا منافقان له الله سره د غولوني کار کوي؛ په حقيقت کې الله هغوی په غولېدنه کې غورځولي دي. کله چې دوی لمانځه ته پاڅیږي نو یوازې خلکو ته د ځان بنووني لپاره مړ ژواندي پاڅیږي او خدای ډېر لږ یادوي.

ریا په اصطلاح کې دي ته وایي چې یو انسان خلکو ته د نمایش او بنودلو په نیت ښه عمل کوي ، نه د خدای لپاره. ریا په عبادي اعمالو لکه لمونځ او غیر عبادي لکه صدقه ورکولو کې کیږي.

د ریا حکم:

ریا حکم: د عبادت شرط اخلاص ده او ریا په کې حرامه ده او د عمل د بطلان لامل کیږي.

په انفاق (صدقي) کې ریا:

(يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْأَذَى كَالَّذِي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ ءِآخِرِ). [سورة البقرة: ۲۶۴]

ژباړه: ای مؤمنانو! خپل خیراتونه په احسان بارولو او ازار رسولو، د هغه چا په څېر مه خاوري کوی، چې خپل مال محضي خلکو ته د بنودلو لپاره لگوي او نه یې پر خدای ایمان وي او نه پر اخرت.

په جهاد کې ریا:

(وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطْرًا وَرِئَاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ). [سورة الأنفال: ۴۷]

ژباړه: او تاسي د هغو خلکو غوندي مه کېږئ، چې له خپلو کورونو څخه وياړلي او خلکو ته د بنودني لپاره را ووتل. او کړنلاره يې دا ده چې (خلک) د الله له لاري څخه منع کوي.

الله جل جلاله په دې آيت کې غرور او ریا د جکړې په ميدان کې د قدرت د زوال سره حساب کړي دي.

په عباداتو کې ریا:

ریا د عبادت د بطلان لامل گرځي، توپیر نه کوي که ریا د عبادت په ټولو برخو کې وي یا ځینو برخو کې.

د عبادت په مقدماتو کې ریا:

یو څوک که د عبادت په شروع کې ریا وکړي خو هغه عمل چې د عبادت له ماهیت څخه خارج وي د عبادت د بطلان لامل نه کېږي. لکه یو څوک جومات ته په ریاکارانه شکل ځي خو لمونځ بیا په اخلاص سره کوي، په دې صورت کې یې لمونځ نه باطلیږي.

که یو څوک په عبادت کې اخلاص وکړي خو د هماغه عبادت په یوه برخه کې ریا وکړي، ځیني علماء وايي چې ټول عبادت یې باطل کېږي خو د ځینو په آند نه باطلیږي. مثلاً یو څوک په ریا سره لمونځ په جماعت یا خشوع او طمأنیې (آرام) سره وکړي.

ریا په ایمان کې:

یعني په بنسټګاره د شهادت کلمه ویل خو په زړه کې ترې انکار کول او دروغ یې گڼل، چې دې ته د کفر او نفاق ریا وايي.

ریا ته خفي شرک هم وايي: (كُلُّ رِئَاءٍ شِرْكٌ إِنَّهُ مَنْ عَمِلَ لِلنَّاسِ كَانَتْ ثَوَابُهُ عَلَى النَّاسِ وَ مَنْ عَمِلَ لِلَّهِ كَانَتْ ثَوَابُهُ عَلَى اللَّهِ)

ژباړه: له امام صادق څخه روایت را نقل ده چې ویلي دي: هر ډول ریا شرک ده، هر څوک چې د خلکو لپاره کار کوي نو بدله یې د خلکو سره ده

او که څوک د الله جل جلاله لپاره څه عمل کوي ثواب يې د الله جل جلاله سره ده.

د ریا څخه د خلاصون لارې چارې:

- د ریا په وجه د الهي غضب ته متوجي کېدل.
- دا په یاد ساتل چې د بنده له بدلې او هڅونې د الله جل جلاله بدله غوره او گټوره ده.
- د الله جل جلاله دې قدرت ته متوجي کېدل چې د ټولو په زړونو خبردار ده.
- دا په یاد ساتل چې الله جل جلاله ریاکاره انسان د ریا په وجه یوه ورځ خامخا رسوا کوي.
- په یاد ساتل چې ریا د اخروي اعمالو له منځه تلو لامل کيږي.
- نیک اعمال په پټه او یواځیتوب کې کول خپل عادت گرځول.

په ځینو وختونو کې د یو عمل په ښکاره توګه کول ریا نه حسابیږي بلکې د توصی په شکل به وي. لکه په ښکاره د یو نیک عمل په دې نیت ترسره کول چې نور وهڅوي، یا د دین د تبلیغ په خاطر او یا هم د شیطان د وسوسې سره د مقابلي په وجه.

۳- حسد(کینه)

په انسان کې له پټو خوډېرو خطرناکو ناروغيو څخه یوه یې کینه ده، چې په عربي ژبه کې ورته په لږ توپیر سره د حسد ، حقد او غل توري کارول کيږي، او یا په بل عبارت، کینه د هغه پیچلي منفي نفسیاتي حالت نوم دی چې لرونکی یې له نورو خلکو سره د بیلابیلو عواملو پر بنسټ عقده اخلي، کرکه یې ورسره پیدا کيږي او د رځې له یوه ځورونکي حالت سره مخامخ کيږي. کینه پر بل چا باندې د الله تعالی د نعمتونو نه لورپینې، د هغو د زوال غوښتنې اود حاسد له لوري د هغو د زوال هڅو ته ویل کيږي. حاسد د همدغه حسد او کینې په پایله کې دا ډول نعمتونه یواځې د خپل ځان حق بولي. کینه دزړه او باطن د ناروغيو څخه هغه رذیله ناروغي ده چې دافرادو

له لاري په ټولنه کې د ناوړو اغېزو د بندولو له امله يې پايله د الهي نعمت له څښتنانو سره دښمني، په هغوي باندې نه لورينه، هغوي ته ازار او ځور رسول، او ډيری مهال له حق څخه د مخ اړولو او په الهي ارشاداتو اونبوي فرموداتو د عمل نه کولو سبب او لامل هم گرځي.

کوم کسان چې د ځان غوښتني او يواځي له خپل ځان سره د مينې لرلو په ناروغۍ ککړ وي بيا له هغه چا سره چې الله تعالی خپل نعمتونه پرې پېرزو کړي وي په کينه اخته کيږي. کينه گرکه له يوې خوا له نورو خلکو سره د رځي له لاري د خپل ايمان نيمگړتيا په ډاگه کوي، نو له بل پلوه نوموړی د خپل دې ناوړه عمل له مخې په خدايي حکمت باندې نيوکه کول غواړي. ځکه چې د الله تعالی هېڅ کره له حکمته تش نه وي، نو دا چې الله تعالی يوڅوک په علم، شتمنۍ، بنايست، اولادونو او خپلو نورو نعمتونو نازوي نو ارو مرو به يې يوڅه حکمت پکې نغښتی وي. خو حسود او کينه گر د خپلې کينې له مخې له نوموړي څخه د نعمتونو ازاله او خپل ځانته يې تر لاسه کول غواړي. نو دا په حقيقت کې له الهي حکمت سره جگړه کول دي او پدې جگړه کې کينه گر په هر حال او له هرې روا او ناروا لاري ځان بریا ته رسول غواړي. ځکه نوکينه گر د خپلې کينې له امله د هغه چا پر خلاف د دښمنۍ او عداوت اور په سينه کې گرزوي چې الله تعالی ورباندې خپل فضل او لورپينه کړي وي او د نعمتونو له پلوه تر خپلو سيالانو مخکې وي او غواړي چې دغه نعمت لرونکی او هوسا کس په اور کې وسوزوي. همدا لامل دی چې رسول الله صلی الله عليه فرمايلي: کل ذي نعمة محسود. ژباړه: هر نعمت لرونکی سړی د کينه گرو د کينې ښکار دی.

د کينې نښې:

ځکه نوکينه گر د نعمت په څښتنن پسې دروغ، بهتان، پروپاگند او بې ځايه خبرې تړي او په خپلو ناستو کې دهغه غيبت کوي، خلکو ته يې په دروغو چغلي کوي، د خلکو تر مخ په هغه کې بد وايي، او له هرې لاري د نوموړي سپکاوی کوي.

ځنگه چې کينه په افرادو، کورنيو او ټولني کي لوی اخلاقي ناورين رامنځته کوي ځکه نو پالونکي څښتن جل جلاله په خپل سپېڅلي کلام او پاک رسول الله صلی الله عليه وسلم په خپلو مبارکو احاديثو کي ځاي پر ځاي د کيني قباحت اوبدي بيان کړيده.

په قرآنکريم کي الله تعالی جل جلاله فرمايي:

وَدَّ كَثِيرٌ مِّنْ أَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ إِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِّنْ عِنْدِ
أَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ. [سورت البقره: ۱۰۹].

ژباړه: ډير اهل کتاب دا خوښوي چې که وتوانیږي چې تاسي له ايمان راوړلو وروسته بېرته کافران کړي، او دوي دا کار د هغې کيني له امله کوي چې د ځان له لوري يې له تاسي سره لري، او حقيقت دا دی چې دوي دا هر څه وروسته له دې کوي چې حق ورته ښه له ورايه څرگند شوی دی.

په بل ځای کي الله تعالی فرمايي:

أَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ عَلَى مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ فَقَدْ آتَيْنَا آلَ إِبْرَاهِيمَ الْكِتَابَ
وَالْحِكْمَةَ وَآتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظِيمًا. [سورت النساء: ۵۴].

ژباړه: ايا کينه کوي دغه (يهودان) له خلکو سره په هغه څه کي چې ور کړی دی دوی ته الله (تعالی) له خپله فضله، نو په تحقيق ورکړی دی مورن اولاد د ابراهيم ته کتاب او حکمت او ورکړي ده مونږ دوی ته لويه پاچايي.

په پورته مبارکو اياتونو کي الله تعالی د يهودو د سرکشي او ترمرد لامل حسد گنلی، اهل کتاب سره له دې چې د حضرت محمد صلی الله عليه وسلم اسلام او قرآنکريم په حقانيت ښه پوهېدل خو بيا يې هم په هغو باندي له ايمان راوړلو انکار وکړ، ځکه چې يهودانو ځانونه د بنو اسحاق اولادونه گنل او هيله مند وو، چې د تل په څېر به نبي له دوي څخه ټاکل کيږي نوله همدې امله يې په بنو اسماعيل (عربو) کي د نبي ټاکل نه لورېدل.

همدغه رخه، نه لورېښه او ځان د ټولو نعمتونو مستحق گنل وو چې دوي يې بالآخره کفر ته سوق کړل. رسول الله صلی الله عليه وسلم او صحابه

کراموته يي له هېڅ ډول خور او کړاو وړ رسولو ډډه نه کوله، دهمدي کيڼي له امله يي ځانونه د دوزخ کندي ته په لوی لاس وړ و غورځول.

غېطه چې له حسد سره بايد مغالطه نشي:

خو دلته دا خبره هم د يادوني وړ ده چې مور په نصوصو کې د غېطې په نامه يو بل عمل هم لرو چې له کيڼي سره څنگ په څنگ کاريدلی دی خو اصولاً له کيڼي سره په توپير کې دی او هغه داسې چې يوڅوک د نعمت څښتن وويني نو ووايي چې ده ته دې الله تعالی نور هم ورکړي خو زه هم ځانته له خدايه دا ډول نعمتونه غواړم. يانې له بله د نعمتونو د لري کېدو هيله نه کوي او عين همداسې نعمتونه د ځان لپاره هم غواړي. دې عمل ته غېطه ويل کيږي. په شريعت کې د چا په حال باندي غېطه کول او دهغه د نعمتونو په څېر نعمتونه ځانته غوښتل روا دي.

د چا په نعمتونو باندي د غېطې کولو لپاره هم د لاندي دوو خبرو په پام کې نيول خورا اړين دي.

لومړی: دا چې دغه نعمت (چې غېطه پرې کيږي) به د نعمت د څښتن ځانگړتيا نه وي چې په انساني هڅو او کړنو به لاسته نه راځي، لکه نبي ته په کتو سره د نبوت غوښتنه.

ځکه چې نبوت هغه ځانگړتيا ده چې پاک خداى جل جلاله خپل ځيني بندگان ورته غوره کړي دي، او په تر لاسه کېدو کې يي هېڅ انساني کردار نشته. نو که اوس يو څوک را ولاړيږي او د نبي په نبوت باندي د غېطې له امله ځانته هم د نبوت تر لاسه کېدو په هيله کيڼي، بنسکاره خبره ده چې دا هيله به يي هيڅکله هم پوره نشي، نو دغسې کسان بيا د دروغو په کچې سپاره شي او د نبوت کاډبه او دروغژنه دعوه وکړي، او يا لکه ځيني هغه ناپوهه او جاهله صوفيان چې د ولايت او کراماتو په کيسو کې دومره ننوځي چې ځان ورته سم دم ولي بنسکاره شي او تر بدو يي بتره دا چې بيا دعوه هم کوي چې ولايت تر نبوت لوړه درجه ده اعاذناالله من ذلک.

يا لکه هغه کسان چې د ځينو هغو فطري کمالاتو د ترلاسه کېدو تمه لري کوم چې ترانساني اکتسابه پوري هېڅ تړاو نلري، لکه بنايست او بنکلا ځواکمن کېدل، نکاوت، د ژبي فصاحت او داسي نور. ځنگه چې دا شيان هم په انساني هڅو لاس ته نه راځي نو غوښتونکي کسان يې په ټولنه کې د تکبر، شتمني، څوکۍ، قوم او قبيلې، او آن دغيبي ناولتياوو لکه جادو او کهانت له لاري ځان پر مخ بيول غواړي. نو له دې امله انسان په دروغو اخته، په ځمکه باندي د شر او فساد جوړولو، نورو ته د ضرر او تکليف ور رسولو له کبله په گناه ککړ شي.

دوهم : دغه نعمت به د انساني هڅو په لاس ته راوړني سر بېره داسي څه وي چې انسان ته دا څرته گټه ولري.

له شرعي او عقلي پلوه چې د دنيوي ژوند د بنايست لپاره مونږ ته کوم نعمتونه راکړل شوي دي، دا په ټولنه کې د انساني ژوند لپاره يوه الهي ازموينه ده، چې ايا دغه بنده زما پدې نعمتونو شکر باسي او که دسرکشي او نافرمانې لار خپلوي؟

نو اوس که يو څوک راولاړيږي او دغه نعمت په گناه کې وکاروي نو دا خو بيا د ده لپاره نعمت نه بلکې مصيبت شو. نوکه څه هم له ټولنيز پلوه به دا نعمت يو لوی شی بنکاري خو خبره داده چې هوښيار سړی هېڅکله له ازمويونکو او په مصيبت باندي له اخته کسانو سره حسد او کينه نه کوي.

د کيني ممانعت په نبوي حديثونو کې:

عن الزبير رضى الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: دب اليكم داء الامم قبلکم الحسد والبغضاء، هي الحالقة لا اقول تحلق الشعر ولكن تحلق الدين. [جامع الترمذي: ۹۵۹۵]

ژباړه :تاسي ته هم د تېرو امتونو ناروغي در ورسېده، چې هغه کينه او کرکه کول دي. او دا غوڅوونکي ده، زه دا نه وایم چې دا وېښتان غوڅوي بلکې دين غوڅوي.

په يوه بل روايت کې راغلي:

ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : لا تقاطعوا ، ولا تدابروا ، ولا تباغضوا ولا تحاسدوا وكونوا عبادالله اخوانا. [مسلم: ۲۵۶۴].

ژباړه : تاسې خپلوي مه شكوي، په يوه او بل پسي پس شا خبري مه كوي له يوه او بل سره كينه او كركه مه كوي، د الله تعالى بندگان او ورونه و اوسيرئ.

له پورتنيو حديثونوڅخه جوته شوه چې كينه انسان له دينه جلا كوي، ځكه خوهم رسول الله صلى الله عليه وسلم د نورو گناوو به ترڅ كې خپل امتيان د كيني له كولو هم را گرځولي دي.

۴- چغلي

چغلي د يو كس خبري بل ته په دې نيت كول چې د ملگرتيا اړيكي يې سره پرې شي. چغلي د كبيره گناهونو له جملې څخه شميرل كيري. نوموړې گناه د ژبي په وسيله تر سره كيري، يواځې په خبرو پورې محدود نه ده، بلكې په ليكنې بڼه او اشارې سره هم گناه حسابيږي. په قرآن او رواياتو كې په يو بد او قبيح كار ترې يادونه شوې ده. چغلي غالباً د نورو اخلاقي رذايلو لكه غيبت، تهمت، حسادت، دروغ او نفاق سره په يو ځاى كې قرار لري. چې ترسره كونكى به يې په دې دنيا كې د خواري او ذلت سره مخ كيري او په آخرت كې به له جنت څخه محروم شي.

په ملائكو د شيعه گانو ايمان

دوى په ملائكو عقېده د ايمان يوه برخه بولي، د الله جل جلاله غيبي، نوراني جوهرې او معنوي موجوداتو څخه يې شميري، او د بنده او خالق ترمنځ يې واسطه بولي، فريښتي د ماهيت له نظره غوره دي خو له انسان څخه غوره نشي كيداى. د دوى په اند ملائكي د انسان عملونه ذخيره كوي د الله جل جلاله له دستور څخه اطاعت كوي.

د عزالدین کاشانی په اند ملايکي په درجه او غوره والي کي سره توپير لري
خيني يي د خلقت (آسمان او حُمکي) چاري اداره کوي. اسرافيل د قيامت په
ورخ د شپيلى په پوکولو سره جسدونو او روحونو يوخای کوي. جبرائيل
وحي راوري، عزرائيل د مرک فرېنټه ده يعنې روحونه اخلي، کروبياں
(الکروبيون) يواخي د الله جل جلاله عبادت کوي. داوو آسمانونو ملائکي د
ساتني ملايکي او نکير منکر چي په قبرونو له مري سوالونه کوي.

زيارت او شيعه گان

زيارت کول يو ديني عمل ده چي د خپلو بزرگانو قبرونه ته ورتک په دي
خاطر چي له هغوی سره مينه محبت او تکریم وښايي او معنوي برکات
لاسته راوري په مانا ده. د شيعه گانو په اند د ائمو زيارت کول له خپلو
امامانو او علماؤ د تاريخ له اوایلو څخه توصيه شوی ده. هغه خايونه چي د
شيعه گانو لپاره ډير غوره او محبوب دي عبارت دي له نجف او کربلا په
عراق، قم او مشهد په ايران کي سيده زينب په سوريه کي.

تقیه

تقیه له دیني یا دنیایي تاوانه د بچ کېدو په خاطر د عقېدې پټ ساتل یا د مخالفانو په وړاندې د زړه د عقېدې په خلاف د یو کار ترسره کول دي. تقیه، له دیني یا دنیایي تاوانه د بچ کېدو په خاطر د مخالفانو په وړاندې د حق او د حق د عقېدې پټول دي. په بله ژبه، د یو بل کس له لوري له هغه سره په وینا او عمل کې د غېرملتیا له لارې له تاوان یا نقصانه د ځان یا نورو ساتل دي. شعیه گان د نورو اسلامي مذهبونو تر پېروانو زیات د تقیې په طریقې په عمل کولو مشهور دي. د دغه گروهې سبب ډول ډول سیاسي، ټولنیز، فرهنگي، اقتصادي او... فشارونه گڼل شوي دي چې په تاریخ کې، همېشه د مخالفانو له خوا په هغوي راوستل کېدل.

تقیه مختلف ډولونه لري اوشیعه فقیهانو د قرآن ایتونو او د امامانو روا یتونو ته په پام سره د هغه لپاره تکلیفي او وضعي احکام بیان کړي دي. د هغوي له نظره، چیرته چې د مخالفانو په نزد د عقیدې ښکاره کول د یو کس یا کسانو د سر، مال او عزت لپاره تاوان ولري، په هغه اندازه چې ضرر دفعه کېږي، تقیه واجب ده. تقیه همداراز په ځینو مواردو کې او خاصو شرایطو ته په پام سره مستحب، مکروه، مباح او حرامه کېدلی شي.

ویل کېږي چې اکثره اهل سنت فقیهان هم تقیه په هغه ځایونو کې چې د سر او حتی مال د تاوان د رسېدو وېره موجوده وي، د ضرر د دفع کولو په اندازه جایزه گڼي. په اسلامي مذهبونو کې زیډیه او وهابیت د تقیې مخالف دي.

تقیه په لغت کې د «وقی» له مادې راوتلې او له ځورونې او ازاره په امان پاتې کېدو لپاره د خوندي ساتلو، او پټولو په معنا ده.

د شیعه گانو په اند تقیه له هغو موضوعگانو ده چې د فقي په علم کې جاجول کېږي او د طهارت، لمونځ، روژې، حج او امر بالمعروف او نهی عن المنکر په فقهي بابونو کې یې په اړه خبرې شوي دي. په فقهي قواعدو پورې

اړوندو کتابونو کې هغه د یوې قاعدې په توګه یاده شوي او ځینې فقیهانو یې په هکله پوره پوره رسالي لیکلي دي.

سره له دې چې د تقیې لفظ په قرآن کې نه دی راغلی، مسلمان عالمان باوري دي چې ځینې ایتونه د هغې محتوا ته اشاره لري او د تقیې د مشروعیت د ثابتولو لپاره په هغو استناد کوي. د شیعه په روایي سرچینو کې، له امامانو ډېر روایتونه د تقیې په اړه نقل شوي دي.

شیعه محدث کلیني په الکافي کتاب کې یوه برخه د «باب التقيه» په نامه رایتونو ته ځانګړې کړې او ۲۳ روایتونه یې راغونډ کړي دي. حر عاملي هم په وسائل الشیعه کتاب کې په دولسو بابونو کې ۱۴۶ ایتونه د تقیې په احکامو پورې اړوند راغونډ کړي دي. همداراز د اهل سنتو په ځینو روایي سرچینو کې د تقیې په اړه خواره واره روایتونه نقل شوي دي.

په شیعه مذهب کې تقیه:

ویل کېږي چې تقیه د شیعه له کلامي فقهي معتقداتو او یو مهم عامل دی چې شیعیانو د هغې په وسیله کړی شوي د تاریخ په اوږدو کې د خپلو عقیدو او مذهب له ساتلو سره مرسته وکړي. د تاریخي سرچینو په ګواهي، تشیع مذهب د خپل ژوند په اوږدو کې، له مختلفو ټولنیزو، فرهنګي او سیاسي اړخونو په ډېرې تنګسيا او سختۍ کې و؛ په دې ډول چې همېشه په تاریخ کې، د مخالفانو په مینځ کې د خپلې عقیدې اظهار د هغوي لپاره د سر او مال ډېر تاوانونه لرلي دي. له همدې امله شیعه امامانو د خپل ځان او شیعیانو د سر حفاظت، او د شیعه ټولني د ټیټوالي او کمزورۍ د مخنیوي لپاره، تقیه لازمه ګڼله.

په ځینو شیعه سرچینو کې، ځینې روایتونه په دې عبارت سره «لا دینَ لِمَن لا تَقِيَّةَ لَهُ؛ څوک چې تقیه نه لري، دین نه لري» نقل شوي دي چې د امامانو او د هغوي د پېروانو په نزد د تقیې د اهمیت ښودنه کوي.

د شیعه د تقلید مرجع ایت الله مکارم شیرازي په وینا، تقیه یوازې په شیعه مذهب پورې محدوده نه ده. هغه په دې باور دی چې هر کس یا لږه کي په

هرې تاريخي دورې کې يا د نړۍ په هر ځای کې چې له متعصبو دښمنانو او مخالفانو سره مخ وي، په دې ډول چې د عقيدې بنسټونه کول د هغې يا يې خواوښا کسانو لپاره د سر او مال تاوانونه ولري او د عقيدې د دغه څرگندولو اهميت د ځان او د ساتلو تر اهميته کم وي، د فطرت په حکم تقیه کوي او خپله عقیده پټوي.

په ځينو روايتونو کې چې له شيعه امامانو نقل شوي، په تقیې عمل د اسلام له پيغمبر صلی الله عليه وسلم نه مخکې ځينو الهي پيغمبرانو لکه شيث ابراهيم، يوسف او همدا راز اصحاب کهف ته هم نسبت ورکړل شوی دی.

په شپږمه قمري پيړۍ کې شيعه فقيه شهيد اول، له امامانو نقل شوي حديثونه د تقیې له بياناتو ډک گڼلي او تقیه يې د حديثونو د اختلاف يو مهم لامل گڼلي ده. له دې امله ويل کيږي چې په روايتونو کې د تقیې په مواردو پوهېدل د شرعي مسايلو او احکامو په لا څېر استنباط کې د پام وړ رول لري.

د تقیې ډولونه:

تقیه د تقیه کوونکو د مقصد او محرک له نظره په دوو ډولونو وېشل کيږي: خوفي تقیه: د مخالفانو په وړاندې تقیه کول، په هغه ځای کې چې د سر، مال يا عزت د تاوان د رسېدلو وېره موجوده وي. خوفي تقیه هم يا اکراهي ده چې پکې، يو کس په گواښ سره اکراه کوي او مجبوروي يې چې د خپلې عقېدې په خلاف لکه د کفر خبره په خوله جاري کړي. يا داسې پټول دي چې پکې يو کس د خپل ځان يا خواوښا کسانو د سر د حفاظت لپاره مجبورين ي چې خپلې عقيدې پټې کړي. د خپل سر د ژغورلو لپاره د قریشو مشرکانو په وړاندې د عمار ياسر تقیه، يې اکراهي تقیه او د فرعونيانو په وړاندې د مؤمن آل فرعون تقیه او د اصحاب کهف تقیه چې د خپل ځان د ژغورنې لپاره يې خپلې عقېدې پټې کړې وې د کتmani (پټوونکي) تقیې له قسمونو گڼل شوي دي.

مداراتي تقیه: دا ډول تقیه چې ورته تحبیبی تقیه هم وایي: د ځینو مصلحتونو لکه د وحدت د ساتلو، د دوستۍ او مینې د جلبولو او د کینې او دښمنۍ د رفع کولو او د هغو ټولو چارو لپاره د خپلو عقیدو پټول دي چې اهمیت یې د عقایدو تر ښکاره کولو زیات دی. ځینو شیعیه فقیهانو، د معصومو امامانو په ځینو روایتونو په استناد سره د اهل سنتو په مجالسو کې شرکت کول (د سر د حفاظت لپاره نه) لکه له هغوي سره د جماعت په لمانځه کې برخه اخستل (په تېره بیا د حج په ورځو کې) د هغوي د ناروغانو پوښتنه کول، د هغوي د جنازې په دستورو کې گډون کول او دغه شان نورې ټولنیزې چارې چې د مسلمانانو د عزت او شان د زیاتېدو او د وحدت د پیاوړې کېدو او د بدگمانیو او ترېگنیو د ختمېدو سبب کیږي، د مداراتي یا تحبیبی تقیې ځینې بېلگې گڼلې دي.

د تقیې لپاره نور تقسیمات هم ذکر شوي دي. امام خمیني^(۱) د «تقیه کوونکی کس» «هغه کس چې د هغه په مقابل کې تقیه کیږي» او «د تقیې د موضوع» په اعتبار د تقیې لپاره نور تقسیمات هم ذکر کړي دي.

ځینو بیا تقیه د تقیه کوونکي د موقعیت او شرایطو په اساس په درې ډوله سیاسي تقیه (د واکمنو سیاسي حکومتونو په وړاندې تقیه) فقهي تقیه (د احکامو په بیان کې تقیه) او اجتماعي تقیه (د خلکو په وړاندې په ټولنه کې او له هغوي سره په ناسته پاسته کې په تقیه) تقسیم کړي ده.

شیعه فقیهانو د ځینو دلیلونو لکه قرآن او سنت په استناد، د تقیې لپاره ځینې احکام ذکر کړي چې په دې ډول دي:

تکلیفي حکم:

تقیه د تکلیفي حکم په اساس په پینځو ډولونو وېشل کیږي.

واجبه تقیه: د شیعیه فقیهانو له نظره که د عقیدې څرگندول د مخالفانو په نزد د ځان یا بل کس د سر، مال او عزت لپاره تاوان لري او انسان د دغه ضرر

۱- د ایران د اسلامي انقلاب (جمهوریت) جوړونکی

په رسېدو علم يا حتی گمان لري، نو په هغه اندازه چې ضرر لري شي تقیه واجب ده. په واجبي تقیې کې معیار دا دی چې هغه څه چې د تقیې په وسیله یې ساتنه کېږي، د هغې ساتنه واجب او ضایع کول یې حرام وي.

مستحبه تقیه: هغه ځای ده چې د تقیې پرېښودل د فوري نقصان رسېدلو سبب نه کېږي، خو د دې وېره وي چې په راتلونکي کې او تدریجا ضرر حاصل شي. د ځینو شیعیه فقیهانو له نظره، مداراتي تقیه، د مستحبي تقیې له مصداقونو څخه ده. شیخ انصاري (وفات ۱۲۸۱ق) په مستحبي تقیې کې یوازې هغه موارد شامل گڼلي چې په روایتونو کې پرې تصریح شوي ده؛ لکه له اهل سنتو سره معاشرت، د هغوي د ناروغانو پوښتنه کول، د هغوي په جوماتونو کې لمونځ او په جنازو کې یې شرکت کول، خو نور امور چې د روایتونو له محدودې بهر دي لکه له هغوي سره د دوستۍ جوړولو لپاره د شیعیه بزرگانو غندنه او داسې نور کارونه جایز نه دي.

مکروه تقیه: هغه تقیه ده چې پرېښودل یې او تاوان زغمل، تر تقیې زیات بڼه وي. د شهید اول په وینا، مکروه تقیه په مستحب کار کې تقیه ده چې کول یې نه سملاسي تاوان لري او نه په راتلونکي کې په هغې څه ضرر رسیږي. مباح تقیه: هغه تقیه ده چې پرېښودل یا کول یې هیڅ فرق نه لري. د شیخ انصاري په وینا هغه تقیه ده چې په هغې داسې ضرر دفع کېږي چې شتون او نه شتون یې د شارع له نظره برابر دی.

حرامه تقیه: په هغه ځای کې ده چې د تقیې پرېښودل، هیڅ ضرر (نه فوري او نه په راتلونکي کې ضرر) ونه لري. د حرامې تقیې ځینې مصداقونه د شیعیه فقیهانو له نظره دا دي:

هغه ځای چې تقیه په دین کې د فساد او پکې د بدعت د داخلېدو سبب شي.

د شیعیه فقیهانو د مشهور نظر په اساس هغه ځای چې د نورو د وینه بهېدو سبب شي؛ لکه هغه وخت چې یو کس مجبوره کړي چې یو مومن ووژني، که نه وي په خپله به ووژل شي. په دې بڼه کې د تقیې په پلمه او د ځان د حفاظت لپاره د هغه کس وژل جایز نه دی.

وضعي حکم:

یوه مسله چې فقیهانو د تقیې د وضعي حکم په اړه جاجولي دا ده چې آیا که یو عبادت د تقیې له مخې وشي، نو د تقیې له موقعیته له وتلو وروسته باید هغه عمل دوباره وکړی شي. د مثال په توګه په تَكْتَفُف (په لمانځه کې د لاس لپاسه لاس کېښودل) عمل د اهل سنتو په نزد مستحب او د شيعه په نزد جایز نه دی. که مکلف، د تقیې له مخې، په لمانځه کې داسې عمل وکړي، ایا کله چې له تقیې ووځي باید دغه لمونځ دوباره وکړي؟

د شيعه فقیهانو د نظر په اساس په تقیې په عمل سره د شارع حکم ترسره شوی دی او نور یې دوباره کولو ته ضرورت نېشته. البته په لسمې پېړۍ کې شيعه فقیه محقق کرکي باوري دی چې یوازې د هغه عملونو د بیا کولو ضرورت نېشته چې د تقیې په روایتونو کې یې په صراحت سره نوم راغلی دی؛ لکه په تَكْتَفُف سره لمونځ یا په اودس کې د پښو وینځل.

ادله او مستندات:

شيعه فقیهان د تقیې د جواز د ثابتولو لپاره په څلورو دلیلونو قران، روایتونه، اجماع او عقل استناد کوي:

قرآن:

تر ټولو مهم ایت چې فقیهانو د تقیې لپاره په هغه استناد کړی دی، د نحل سوري ۱۰۶ ایت دی: په دې ایت کې راغلي دي.

هغوي چې له اسلام راوړلو وروسته په خدای کافران شي او په خوبه او گروهني سره بې ديني په غېږ کې واخلي د خدای په قهر اخته او سخت عذاب یې په نصیب کيږي؛ خو د خدای قهر او عذاب هغوي ته نه رسيږي چې زړه یې په ایمان ټینګ وي؛ خو د شکنجې تر فشار لاندې یې مجبوره کړي چې په ژبه یو څه ووايي.

ډېرو شيعه او اهل سنتو مفسرانو د دغه ایت د شان نزول په اړه ويلي چې د عمار بن یاسر په اړه نازل شوی دی. عمار بن یاسر د مشرکانو تر شکنجې

لاندي مجبوره شو ځيني خبرې له اسلام او پېغمبره په برائت او بېزارۍ کې په خولې جاري کړي. ځينو گمان وکړ چې عمار کافر شوی دی. کله چې د عمار کيسه پېغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورسیده، وي فرمايل عمار له سر تر پښو په ايمان خړوب دی او توحيد يې له غوښې او وینې سره اخښلی دی. وروسته له دې چې عمار په ژړا پېغمبر ته راغی، پېغمبر ورته تسلي ورکړه او ورته يې سپارښتنه وکړه چې که بيا هم داسې سخت گېر شو کولی شي د برائت او بېزارۍ څرگندونه وکړي.

فقيهانو همداراز د تقیې د جواز لپاره د غافر سوري په ۲۸ او د آل عمران سوري په ۲۸ ایتونو استناد کړی دی.

روايات:

د سيد محمد صادق روحانی او ناصر مکارم شیرازي په وينا هغه روايتونه چې په تقیې د عمل په جواز دلالت کوي متواتر دي.

دغه روايتونو په څو برخو وېشل کيږي:

هغه روايتونه چې دلالت کوي په دې چې تقیه د مومن ډال او ساتونکې ده؛ هغه روايتونه چې د لا دین لمن لا تقیة له څوک چې تقیه نه لري، دین نه لري» په شان وارد شوي دي؛

هغه روايتونه چې پکې تقیه له لویو فرایضو او د خدای او ولیانو په نزد يې د ډېر محبوب او خوښ شي په توگه گڼل شوي ده.

هغه روايتونه چې د دې بنودنه کوي چې ځينو تېرو الهي پېغمبرانو هم په تقیې عمل کړی دی.

پر دغو روايتونو سربېره، فقيهانو له ځينو روايتونو لکه لاضرر روايتونو، د برائت او سب له روايتونو (هغه روايتونه چې د تقیې او د ځان د حفاظت لپاره له پېغمبر صلی الله عليه وسلم امامانوڅخه د برائت او کرکې د اظهار او ورته بد ویلو په اړه راغلي) او رفع حدیث د تقیې د مشروعیت او پرې د عمل د جایزوالي لپاره استفاده کړي ده.

اجماع:

محقق گرگی ویلی دی چي شيعه فقيهان، په تقیې د عمل په جایزوا لي اجماع لري.

عقل:

په عقلي دليل د فقيهانو استناد په دي شکل دی چي تقیه پر مهم شي د لا ډېر مهم شي د مخکې کولو له موردونو څخه ده. پر مهم شي د لا ډېر مهم شي مخکې کول عقلا ضروري دي؛ په دي بيان چي کله مکلف په يو وخت کي په دوو تکليفونو او فريضو کي گډ وي او دواړه په يو وخت نه شي ترسره کولی، نو د عقل په حکم بايد هغه عمل وکړي چي اهميت او مصلحت يې زيات وي. د ضرر دفع کول او د سر او ځان حفاظت له هغو تکاليفو او فريضو دی چي عقلا د عقيدې د بنکاره کولو په شان چارو باندې رجحان لري. نو تقیه د سر د حفاظت او د ضرر د دفع کولو لپاره عقلا واجبه ده.

له توريې سره د تقیې اړیکې:

د توريې مطلب دا دی چي ويونکی د يو لفظ له ويلو داسې معنا اراده کړي چي که څه هم له حقيقت سره مطابق ده، خو هدف يې د دغه لفظ له ويلو دا دی چي اورېدونکی يې د هغه معني خلاف پوه شي. کله کله تقیه د توريې په چوکاټ کي ترسره کيږي او ويل کيږي چي دا تر ټولو بڼه تقیه ده او تر څو چي امکان لري، بڼه ده چي تقیه کونکی توريه وکړي.

د بېلگې په توگه د حضرت يوسف د ورونو په کيسې کي چي کله د غنمو اخستلو لپاره هغه ته ورغلي وو، د قرآن د ايتونو له مخي، کله چي يوسف د هغوي بارونه وتړل، د دي لپاره چي بنيامين له ځان سره ايسار کړي، د دربار يو جام يې په پټه د هغوي په بار کي کېښوده او خپل ويندويي ته يې وويل: چغه کړي چي ای قافلې والو تاسو غله یئ. د ځينو روايتونو له مخي او په همدې اساس، د مفسرانو په باور، يوسف دلته يو مصلحت ته د رسېدلو لپاره تقیه وکړه او له توريې يې کار واخيست؛ په دي معنا چي د هغه مطلب

دا نه و چې پیمانہ او جام مو غلا کړی دی؛ بلکې دا و چې تاسو وروڼو، یوسف له خپل پلاره پټ کړی او کوهي ته مو غورځولی دی.

د اهل سنتو نظر:

په الموسوعة الفقهية الكويتية کتاب (هغه موسوعه چې د اهل سنتو په فقه کې په ۴۵ ټوکو) کې داسې راغلي دي چې د اکثره اهل سنتو عالمانو له نظره، د ضرورت په موقعو کې؛ یعنی په هغه وخت کې چې د ټول کېدو یا د ازار او ځورېدو او په کلي توګه د زیات ضرر وېره موجوده وي، د ضرر او تاوان د دفع کولو په اندازه تقیه جایزه ده.

هغوي د تقیې د جواز او مشروعیت د اثبات لپاره د آل عمران سوري په اتم او د نحل سوري په ۱۰۶ ایتونو سربېره په روایتونو هم استناد کړی دی.

د تقیې مخالف اسلامي مذهبونه

د اهل سنتو په مذهبونو کې وهابیان په تقیې د عمل کولو مخالفان او اعتراض کونکي دي او شیعیان د تقیې د منلو او پرې عمل کولو په وجه ملامتوي. په شیعیه مذهبونو کې هم زیدیه فرقه د تقیې مخالفه ده.

په تقیې باندې د ابن تیمیه او د هغه په پېروې د وهابیانو یو اعتراض دا دی چې تقیه یو ډول دروغ ویل او نفاق دی. په دې اعتراض په ځواب کې ویل شوي چې د تقیې معنا د نفاق له معنی سره پوره په تضاد کې او بل شان ده؛ ځکه چې نفاق د کفر او باطل پټول او د ایمان څرګندول دي؛ په داسې حال کې چې تقیه د ایمان پټول او د کفر څرګندول دي.

هغه رسالې او کتابونه چې په جدا توګه د تقیې په موضوع کې لیکل شوي دي ځینې یې دا دي:

➤ رسالة في النَّفْيَةِ: د محقق کرکي لنډ شان اثر دی، د تقیې د فقهي حکم په اړه چې د رسائل المحقق الکرکي په نوم یو کتاب کې برابر شوی دی، درې ټوکه دی او د تقیې رساله یې په دوهم ټوک کې چاپ شوي ده.

- رسالة في التَّقيَّة: د تقیې د حکم په باره کې د شیخ انصاري لیکنه ده. دا رساله له شیخ انصاري د څو نورو رسالو سره د رسائل فقیه په نوم کتاب کې چاپ شوي ده.
- التقيَّة: د امام خميني په قلم د تقیې د فقهې احکامو په بیان کې یوه رساله ده. د دغه رسالې لیکوال د هغه له تدریسه وروسته، په ۱۳۷۳ ق کال کې لیکلي ده. دغه رساله له څو نورو رسالو سره د الرَّسَائِلُ العَشْرَةُ په نامه په یو ټوک کې چاپ شوي ده.
- تقیه از دیدگاه مذاهب و فرقه‌های اسلامی غیر شیعی: دا کتاب په عربي ژبه د ټامر هاشم العمیدي کتاب دی چې محمد صادق عارف په فارسي ژبه ژباړلی دی. په دې کې د تقیې په اړه د اهل سنتو د څلورگونو مذهبونو د مشهورو فقیهانو نظرونه جاجول شوي دي. د کتاب لیکوال په دې نظر دی چې اهل سنتو فقیهانو هم تقیه جایزه گنلې او د هغې د جواز لپاره یې د قرآن او سنت په ځینو دلیلونو استناد کړی دی.
- تقیه سپری برای مبارزه عمیق‌تر: دا کتاب ناصر مکارم شیرازي لیکلی دی. د دغه کتاب چورلیزونه دا دي: د تقیې د فقهې او اخلاقي اړخونو جاجول او موجودو پوښتنو او شبهو ته ځواب، د تقیې د لغوي او اصطلاحی معنا بیان، په بشري دینونو او د الهي انبیاوو په سیرت کې یې مخینه، د تقیې هدف او قرآني، روایي، کلامي، اخلاقي او فقهې اړخونه یې، او په دې اړه متداولو او دودو پوښتنو ته ځواب.

قمه زنی

قمه د تورې په څېر د جنگي آلاتو څخه ده چې دواړه خواوې يې تيرې او نرۍ دي. قمه زني د شيعه گانو د ماتمونو له جملې څخه شمېرل کيږي چې د عاشورا د ورځې په سهار د سور رنکه بيرغ په پورته کولو د تپلي او يو ډول ساز په غږولو د حيدر حيدر نعرې په کولو سره د تورې او چاقو (قمې) په وسيله په خپل بدن گوزارونه کوي تر څو يې له وجود څخه ويني وبهيري، دوی دا کار د امام حسين رضي الله عنه لپاره کوي. دا ډول کرنه ځينو خرافات او په شيعه مذهب کې يو ډول توهين بللې ده، قمه زني له لسمې پيړۍ څخه په دې مذهب کې رايج شوي ده چې په ځينو هيوادونو لکه عراق، لبنان، هند، ايران، افغانستان... کې ترسره کيږي. ځيني يې بيا د عاشورا د ورځې د شعائر په توگه پېژني او وايي چې دا کرنه د مذهب د لا مستحکم او غښتلی کيدو لپاره کوي. خو د دوی په مقابل کې ځينو په دې وجه حرام بللی چې بدن ته په کې ضرر رسيږي او بدن ته ضرر رسول نامشروع عمل دی.

سینه زنی (د سيني وهل)

په شيعه مذهب کې دا کرنه د نوحه (هغه څه چې د ماتم په مراسمو کې ويل کيږي) په ويلو سره د خپلو لاسونو په واسطه په سيني گوزارونه کوي، د شيعه گانو په باور د سيني وهل د اسلام له پيل څخه رواج ده، دوی نقل کوي چې ځينو مسلمانو بنځو د پيغمبر صلی الله عليه وسلم له رحلت څخه وروسته په سر او سيني يې گوزارونه کول. د امام حسين له شهادت څخه وروسته زياتي کرني دود شوي چې يو له هغه څخه سینه وهل ده.

د دوی په نظر سینه وهل د ماتم او عزا سربيره يو ډول غم شريکي ده چې له امام حسين رضي الله عنه سره يې کوي. سینه وهل په عربو کې دود وه، ايران کې د شيعه مذهب د رسمي کيدلو سره د صفويانو پر وخت پرمختگ وکړ. سینه وهل مختلف ډولونه لري لومړی: په آرامه سره قوي گوزار چې په څو ثانيو کې يو ځل کيږي، دوهم: متوسط چې قوي گوزار ده خو دمه پکې کمه ده، دريم: گوزار يې آرامه ده خو پرلپسي وهل کيږي يعني دمه

پکي نشته او څلورم ډول يې دوه ضربه درې ضربه او څلور ضربه يې چې د هرې دمې ترمنځ يې وخت لږ ده خو گوزار يې قوي ده.

ياده کړنه په مختلفو ځايونو کې په مختلفو طريقو سره تر سره کيږي، لکه د ايران په جنوب کې سينه و هونکي يوه حلقه جوړوي خپل چپ لاس د څنگ ملگري په ملا کې نيسي او په آرامه د نوحې ويلو سره خپله سينه وهي. همدارنگه د ايران په لارستان کې قطاري سينه وهل په خوزستان کې د سه سنگ او نورو ځايو کې په مختلف ډول سره سينه زني کوي.

يوه ډله شيعه علماء د کړنه مستحب عمل او ځيني حرام بولي. آيت الله خامنه ای او آيت الله شيرازي يې په هغه صورت کې صحيح نه بولي چې ځانونه پکې بر بند کيږي په ځانگړې توگه په عامو ځايو کې او د بنځو په شتون کې ځکه دا بر بندتيا په ماتمونو کې مناسب او سم کار نه ده.

د شيعه گانو مهمې پيښې او ورځې

شيعه گان د کال په لړ کې داسې ورځې لري چې په ځينو کې ویر او ځينو کې خوښي کوي. دا واقعي او ورځې عبارت دي له عاشورا، تاسوعا، اربعين، د زهراء اختر، د مباحله آيت، د فاطميې ورځې، د محرم ویر، د شعبان نيمايي، همایش شيرخوارگان حسيني، د نهروان، صفين او جمل جگړه. رمضان د غدیر خم پيښه، د برات، جمعي او قدر شپې، عام الفيل او عام الحزن، د مکې فتحه، د پيغمبر صلی الله عليه وسلم ميلاد، معراج او هجرت چې د ځينو پيښو او ورځو يادونه به ترې په لنډه توگه وکړو:

د محرم ویر

شيعه گان د محرم مياشتې ماتم (ویر) د دې لپاره کوي چې په دې مياشت کې حضرت حسين او د هغه ملگري د هجري قمري په يوشپيتم کال په کربلا کې په شهادت ورسېدل. دا ماتم د محرم په لومړۍ ورځ پيل کيږي او د عاشورا د ورځې په غرمه کې چې د محرم لسمه ده اوج (لورې درجې) ته رسيږي، د دې ورځې په ماښام کې دا مراسم د شام غريبان يعني د بپوزلو ماښام په نوم دوام پيدا کوي. د محرم په ۱۲ دا مراسم د «سوم امام حسين»

په نامه ترسره کيږي. همداشان یاد مراسم د دې میاشتي په ۱۶ مه «هفتم امام حسین» په نامه او شلمه یې د اربعین په نامه ترسره کيږي.

د فاطمې ورځې

هغه ورځې دي؛ چې شيعه گان د بي بي فاطمې د شهادت (وفات) په مناسبت کې ماتم او وير کوي. د بي بي فاطمې رضي الله عنها د شهادت په اړه د جمادې الاول ۱۳ او جمادې الثاني ۳ دوه خبرې ډيرې مشهورې دي. د جمادې الاول له يوولسمې تر ديارلسمې ورځې پورې، لومړی فاطميه او د جمادې الثاني له دريمې څخه تر پنځمې ورځې پورې دوهم فاطميه بلل کيږي. د فاطمې ورځې په جريان کې، په ځينو هيوادونو لکه ايران، عراق پاکستان او آذربايجان کې به ويري (ماتم) غونډې جوړيږي.

اربعين

اربعين چې لفظي معنی يې څلويښتمه ده، د شيعه مذهب هغه مراسم دي چې د عاشورا څخه څلويښت ورځې وروسته د صفر میاشتي په شلمه ترسره کيږي. کله چې حسين رضي الله عنه او د هغه ۷۱ تنه ملگري د کربلا په جگړه کې د عبیدالله بن زیاد د پوځ له خوا شهيدان شول. اوس د هماغه وخت راهيسې څلويښت ورځې وروسته (د صفر په شلمې نيټې) يو لوی شمير شيعه گان کربلا ته ځي او په نړۍ کې د تگ راتگ ترټولو لوی مراسم جوړوي. د اربعين باره کې د ايران مذهبي مشر علي خامنه اي وايي: په دې وروستيو کلونو کې يوه بي مخينه او بي ساري پدیده هم راڅرگنده شوې ده او هغه کربلا ته پياده تلل دي. دا حرکت د مينې او ايمان حرکت دی. مور هم دغه حرکت ته له لرې څخه گورو او له هغو کسانو سره غبطه (د هغو سره خوښي) کوو چې دا بريالې و موندله او دا حرکت يې ترسره کړ. په دغې پياده تگ کې د برخه اخيستونکو شمير، احصايې له مخې ۱۲ تر ۲۰ مليون ترمنځ کې دي. صدام حسين واکمنۍ پرمهال، په اربعين مراسمو باندې بنديزونه ولگول شول، خو په ۲۰۰۳ ميلادي کال کې د بعث گوند په سقوط سره، دغه مراسم بيرته را ژوندی شول او هرکال

د عراقی شیعہ گانو سربیره، د نورو هیوادونو شیعہ گان، په ځانگړي توگه د ایران خلک هم د اربعین په لاریون کې برخه اخلي.

تاسوعا

د محرم د میاشتي نهمه د تاسوعا په نوم یادېږي. په دې ورځ د عبیدالله ابن زیاد په مشرۍ یو سمبال لښکر له کوفي څخه کربلا ته داخل او شمرد ابن زیاد لیک له ځان سره راوړ. د شام لښکر حسین علیه سلام کمزوری وگانه او دا سې یې وگڼله، چې عراقیان به ورسره مرسته ونه کړي. په دې ورځ حسین رضي الله عنه او ملگري یې په کربلا کې کلابند او د شام لښکر د هغه د وژلو لپار راغونډ شول. پر حضرت حسین او یارانو یې اوبه او خوراکي توکي بند شول او پوهیده، چې نور؛ نو ژوندي نه پاتې کېږي، د دېمن له لښکر څخه یې یوه ورځ نور وخت هم وغوښت. عمر بن سعد د امام حسین رضي الله غوښتنه ومنله او هغه ته یې پیغام ورکړ، چې یوه شپه وخت یې ورکړی، خو که سبا یې د امیر اطاعت ونه کړ؛ نو ښه به درته نه وي. د همدې ورځې په مازیگر امام حسین د یوې خطبې په لوستلو له ملگرو سره خپله وفاداري اعلان او تر سهاره پورې ټولو عبادت او صبر څرگند کړ.

عاشورا

د گران رسول داحادیثو او د اسلامي پوهانو د لیکنو پر بنسټ د عاشورا ورځ یوه مبارکه ورځ ده، چې له اسلام نه مخکې د جاهلیت عربو او د یهود یانو په نزد هم د یوې سپیڅلي ورځې په نوم پېژندل کېدله او دوی به په دې ورځ کې روژه نېوله. د لغت پوهانو د تحلیل پر بنسټ د عاشورا کلمه له (عشر) نه لکه څرنګه، چې د تاسوعا کلمه له (تسع) څخه مشتق دی، اخیستل شوي او مانا یې (لسمه) ده، چې له هغه نه مراد د محرم د میاشتي لسمه نېټه ده، شیعہ گانو ته دا ورځ ځکه مهمه ده چې په کې حضرت امام حسین او د هغه نور ۷۲ تنه ملگري د کربلا په دښته کې د یزیدیانو له خوا په مظلومانه توګه، په شهادت ورسېدل. د روایاتو له مخې، په دې ورځ حضرت نوح علیه السلام له سیلاب نه خلاصون وموند، همدا راز حضرت

ابراهيم عليه السلام خدای تعالی د نمرودیانو له اور نه بچ کړ. د یو بل روایت له مخې، د حضرت یعقوب علیه السلام د سترگو وړوندوالی هم په همدې ورځ لېږي او هغه د حضرت یوسف علیه السلام وصال ته ورسېد. لوی خدای حل جلاله حضرت ایوب علیه السلام ته، هم په همدې ورځ، چې ډېر سخت ناروغ و، روغتیا ورپه برخه کړه، تر ټولو مهمه پېښه، چې په هکله یې ډېر روایتونه راغلي، هغه د فرعون له شره او ضرره د حضرت موسی علیه السلام او د هغه د قوم بني اسرائیلو خلاصون دی، چې په ترڅ کې یې لوی خدای فرعون د نیل په سیند کې ډوب او بشریت یې د تل لپاره له بدیو او ناروو نه و ژغوره، له دې نه خوا حضرت عیسی علیه السلام هم په همدې ورځ آسمان ته پورته شو او عروج یې وکړ.

د مباحلي آیت

د نجران له مسیحیانو سره د پیغمبر صلی الله علیه وسلم مباحله د اسلام د لومړیو وختونو له پېښو څخه ده چې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د بلني د حقانیت نښه گڼل کیږي. دا پېښه همداراز په مباحلي کې د پیغمبر صلی الله علیه وسلم او د هغه د ملگرو حضرت علي رضي الله عنه، بي بي فاطمه رضي الله عنها او حسنینو رضي الله عنهما په فضیلت دلالت کوي. د آل عمران سوري ۶۱ ایت د مباحلي د پېښې خبره کړې او د مباحلي په ایت مشهور دی. شیعیان باوري دي چې د مباحلي په ایت کې حضرت علي د پیغمبر صلی الله علیه وسلم د نفس او ځان په توگه گڼل شوی او له دې امله دا ایت د حضرت علي رضي الله عنه له فضایلو گڼي. دا پېښه په شيعه او سني کتابونو کې نقل شوې ده. د سرچینو له مخې پیغمبر صلی الله علیه وسلم د نجران له مسیحیانو سره له مناظرې او د هغوی د ایمان له نه راوړلو وروسته، د مباحلي وړاندیز وکړ او هغوی ومانه؛ خو په ټاکلي ورځ مسیحیانو د دې خبرې له کتلو وروسته چې پیغمبر صلی الله علیه وسلم خپل د کورنۍ غړي له ځان سره راوستي دي، له مباحلي ډډه وکړه. مباحله د حقانیت د اثبات لپاره له خدایه د لعن او بنېرو غوښتنه ده او د دوو لورو تر مینځ کیږي چې هر یو یې د حقانیت ادعا لري. د دغه پېښې د واقع کېدو د

ورځي او کال په اړه مختلف نظرونه موجود دي. مشهور تاريخ ليکونکي هغه لسم قمري کال گڼي.

د پېښې شرحه:

د مېاهلي په پېښه کې نجران د مسيحيانو لوي پاپ « که محمد په حقه نه وای، له خپلو ډېرو خوږو او نژدې کسانو سره به نه راتله او که له مونږ سره مېاهله وکړي مخکې له دې چې کال تېر شي په ځمکه به يو نصراني هم پاتې نه شي.» په بل روايت، زه داسې مخونه وينم چې که له خدايه وغواړي چې يو غر له ځايه لرې کړي، ضرور به لرې شي. نو مېاهله مه «. کوی گڼي هلاک به شی او يو نصراني به هم د ځمکې په مخ پاتې نه شي د اسلام پېغمبر صلی الله عليه وسلم د نړۍ د حکومتونو له مشرانو سره له خط و کتابت سره په يو وخت، د نجران اسقف (پاپ) ته يو ليک وليکه او د نجران استوگن يې د اسلام دين منلو ته وبلل. يو شمېر کسان د نجران د مسيحيانو په استازيتوب مديني ته لاړل او په مسجد النبي کې يې له پېغمبر اکرم صلی الله عليه وسلم سره کتنه وکړه. پېغمبر د ځان له معرفي کولو وروسته حضرت عیسی عليه السلام د خدای يو بنده وباله. هغوي ونه منل او له پلاره پرته د عیسی عليه السلام زېږېدل يې د هغه په خدايوالي دليل وگاڼه. د خپلو عقيدو په حقانيت د دواړو لورو له ټينگار وروسته، فيصله دا وشوه چې مساله د مېاهلي له لارې ختمه کړي. له دې امله وټاکل شوه چې د هغه ورځي په سبا، ټول د مديني له بناړه بهر په صحرا کې د مېاهلي لپاره تيار شي. د مېاهلي د ورځي په سهار، پېغمبر صلی الله عليه وسلم له حضرت علي رضي الله عنه، بي بي فاطمه رضي الله عنها او حسنينو رضي الله عنهما سره له مديني ووته. کله چې مسيحيانو وليدل چې پېغمبر له خپلو ډېرو خوږو او نژدې کسانو سره د مېاهلي لپاره راغلی او د پېغمبرانو په شان د مېاهلي لپاره په دوو زنگونو ناست دی، له مېاهلي تېر شول او د مصالحي غوښتنه يې وکړه. پېغمبر هم د جزيې د ورکولو په شرط د هغوي له غوښتنې سره موافقه وکړه. نجران ته د نصار او له ستندېدو وروسته، د استول شوي پلاوي دوه مشران له ډاليو سره پېغمبر صلی الله عليه وسلم ته ورغلل او مسلمان شول. اهل سنت مفسر فخر رازي (وفات ۶۰۶ق) ويلي دي چې

مفسران او محدثان په دې پېښه يو نظر لري. د مېاهلي ايت د آل عمران سوري ۶۱ ايت دی چې د مېاهلي واقعي ته اشاره لري: (فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ أَبْنَاءَنَا وَأَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَأَنْفُسَنَا وَأَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَى الْكٰذِبِينَ). [سُورَةُ آلِ عِمْرَانَ: ۶۱]

ژباړه: تا ته ددې علم له راتگ څخه وروسته، که اوس څوک پدې باب ستا سره جگړه وکړي نو [اې محمده!] ورته ووايه: "راځئ! هم به مور او تاسي په خپله راشو؛ او هم به خپلي کورنۍ (زامن، لوني او بنځي) راولو او د خدای په وړاندي به دُعا وکړو چې که هر څوک درواغجن وي، پر هغه دي د خدای لعنت وي.

د شيعه عالم قاضي نور الله شوشتري په وينا، مفسران د نظر اتفاق لري چې د مېاهلي په ايت کې «ابنائنا» (خپل بچيان) حسن او حسين «نساننا» فاطمه ته اشاره او «انفسنا» حضرت علي ته اشاره شوي ده. همداراز علامه مجلسي هغه حديثونه چې په دې دلالت کوي چې د مېاهلي آيت د ال عباس په شان کې نازل شوی، متواتر گڼلي دي. په احقاق الحق کتاب کې (تاليف ۱۰۱۴ق) د اهل سنتو کابو شپېته سرچينې ذکر شوي دا جوتوي چې مېاهله ايت د دغه کسانو په باره کې نازل شوی دی. پيغمبر صلی الله عليه وسلم: «قسم په هغه خدای چې زما ځان يې د قدرت په ولکه کې دی، چې د اهل نجران هلاکت نژدې شوی و او که له ما سره يې مېاهله کړی وای، ټول به په شادوگانو او خنزيرانو مسخ شوي وو او دا ټوله وادي به ورته اور شوي وه او سوزېدلې به وو او حق تعالی به ټول اهل نجران تباه کړي وو او حتی د دوي په ونې به يو مارغه هم نه و پاتې شوی او ټول نصارا به په يو کال کې مړه شوي وو.

عيدالزھراء(د زھراء اختر)

دغه ورځ چې د ربیع الاول نهمه ده، شيعه گان ورته عيدالزھراء(د زھراء اختر) وايي د عمر رضي الله عنه د شهادت په مناسبت يې ترسره کوي، یاد جشن د صفويانو له واکمنۍ څخه پيل شو، خو کله چې په ايران کې اسلامي انقلاب راغی د روح الله خميني له لوري يې مخه ونيول شوه، د شيعه گانو

په ځينو ځايونو کې په خاص ډول ترسره کيږي، په دې وروستيو کلونو کې د ځينو مراجعو له لورې يې په بنگاره ډول د ترسره کيدو مخنيوی شوی ده، ځينې شيعه گان د دې اختر د ترسره کيدو مخالف او ځينې يې موافق دي.

د شعبان نيمايي (نيمه شعبان)

د شعبان مياشتې پنځلسمه شپه چې مونږ ورته د برات شپه وايو د شيعه گانو د دولسم امام (مهدي) د پيدايښت شپه ده، د دوی په اند ياده شپه د قدر له شپې وروسته له قدرمنو شپو څخه حسابيږي، په دې شپه کې ډول ډول مذهبي کړنې ترسره کوي لکه غسل، لمونځونه او دعاوې کول او داسې نور.. په ايران کې د جمکران جومات او په عراق کې کربلا هغه ځايونو دي چې په دې شپه کې سره شيعه گان پکې را ټوليري، د ۱۳۵۷ش کال له انقلاب وروسته د شعبان ۱۵ ورځ په ايران کې رسمي رخصتي اعلان شوه.

همایش شیرخوارگان حسینی (د حسيني ماشومانو راتوليدنه)

دا مراسم دي د هغو ماشومانو په ياد کې ترسره کيږي چې د عاشورا په ورځ ووژل شول، د افغانستان په شمول ايران، هند، پاکستان، عراق، بحرين کې د محرم مياشت په لومړۍ هفته ترسره کيږي.

افغانستان ته د شيعه مذهب راتگ

په افغانستان کې د شيعه مذهب د راتگ او د هغې د خپریدو په اړه اختلاف شته او دلته يې په اړه دوه اساسي نظريې ذکر کوو:

لومړۍ: د صفويانو په دوره کې د شيعه مذهب راتگ: ځينې په دې اند دي چې شيعه مذهب افغانستان ته د صفوي واکمنۍ په دوره کې او په تېره بيا د شاه عباس د واکمنۍ پر مهال داخل شو. دا نظريه لومړی ځل په ۱۹۹۵ ميلادي کال کې د وامبري^(۱) لخوا وړاندې شوه. هغه د هزاره گانو د شيعه کيدو په اړه داسې وايي: "شاه عباس دوی مجبور کړل چې شيعه مذهب ومنې." څه موده وروسته شرمين^(۲) هم ورته نظريه وړاندې کړه: ↓

۱- انگریز تاریخپوه
۲- ایرانی تاریخپوه

«شيعه مذهب يوازي د لويديځ له لاري هزاره گانو ته داخلیدلی شي، له ايران څخه چې په اسلامي نړۍ کې يوازينی مهم شيعه ملت دی. هزاره گان لکه د پارسيانو په څير دولس شيعه گان دي... تر هغه وخته پوري چې د صفويانو تر ظهور پوري شيعه د دولت مذهب نه و جوړ شوی او ايرانيانو هم په بشپړ ډول هغه نه دی منلی... په دې توگه دې نتيجې ته رسيدو چې شيعه مذهب لږ وروسته د صفويانو ظهور، يعنی د شپاړسمې پيړۍ په شاوخوا کې يا له هغه وروسته، د زريزي په منځ کې يې لاره پيدا کړه.

داسې دلايل شته چې پر بنسټ يې ويلاى شو: شيعه په ايران کې له رسمي کېدو مخکې په افغانستان کې د پام وړ شتون درلود، که څه هم په ايران کې د صفوي سلطنت ظهور يې له شکه د هغې په پراختيا کې رول درلود:

شيخ صدوق ابن بابويه چې د قم له سترو شيعه عالمانو څخه دی، په شيعه گانو باندې د حکومت د سخت فشار له امله په قم کې ژوند کول ورته ستونزمن شول او د بلخ ولايت يوه کلي ته هجرت وکړ. د هغه ځای اوسيدونکي ټول شيعه وو، او شيعه گانو د هغه تود هرکلی وکړ او له هغه څخه يې وغوښتل چې د فقهي کتاب وليکي. په همدې کلي کې يې خپل مهم او مشهور کتاب من لا يحضرة الفقيه هم ليکلی دی.

د شاه عباس د زماني يو له معتبرو تاريخي اثارو څخه د عباسي واکمنانو د تاريخ کتاب دی چې د اسکندر بيگ ترکمن له خوا ليکل شوی دی چې په افغانستان کې د صفويانو له دورې مخکې شيعه گان موجود وو. هزاره گان د شاه عباس له وخته مخکې شيعه وو. د دين محمد خان ازبک تر قوماندې لاندې دوه يا درې زره هزاره پوځيان د شاه عباس د پوځ پر ضد جنگېدل.

دوهم: ځينې شيعه گان په دې اند دي چې افغانستان ته شيعه مذهب د اسلام د راتگ سره يو ځای راغلی ده.

د دې نظريې له مخې په هزاره جات کې د شيعه گانو ظهور د حضرت علي کرم الله وجهه له پاچاهۍ سره تړاو لري. د ده د خلافت په زمانه کې د غور خلکو (په هزاره جاتو) اسلام قبول کړ او حضرت علي رضي الله عنه

د غور مشر ته بیرغ ور واستاوه او هغه یې د همدې غره د امیر په توگه وساتلو. په دې توگه د غور د خلکو په زړونو کې د پیغمبر اکرم د کورنۍ مینه ټینګه شوه.

په افغانستان کې شیعه مذهب

د افغانستان شیعه گان د نفوسو له نظره د افغانستان د خلکو دوهم مذهب گڼل کیږي او د افغانستان شیعه گان لکه څرنګه مو چې مخکې یادونه ترې وکړه په دوو فرقو ویشل شوي دي:

✓ جعفري شیعه مذهب

✓ د اسماعیلیه شیعه مذهب

اسماعیلي شیعه گان ډېر لږ دي او په "بدخشان" کې ژوند کوي. د شیعه گانو اصلي نفوس له دولس امامیه شیعه گانو څخه دی چې له هزاره، قزالباش، سیدانو، څخه جوړ شوي دي. شیعه گان په فارسي ژبه خبرې کوي او د شیعه گانو اصلي نفوس هزاره گان دي، له همدې امله په افغانستان کې شیعه د هزاره مترادف دی.

د شیعه نفوس په اړه، ډیری نظرونه شتون لري. د دې لامل د یوه ځواکمن مرکزي حکومت نشتوالی دی چې وکولای شي له قومي او نژادي فشارونو او نفوذ څخه په خپلواکه توګه عمل وکړي او هم د دې کار لپاره روزل شوي پرسونل او اړین تجهیزات چمتو کړي.

د افغانستان شیعه گان چې د دې هېواد لس سلنه برخه جوړوي د پرله پسې جګړو او سیاسي بی ثباتۍ له امله د دې کار زمینه نه ده برابره شوې. دا د دې لامل شوې چې جعلی او پخپله جوړ شوي احصایې سره ډلې په قصدي ډول د شیعه مذهب د نفوس احصایې بدل کړي او شرایط د دوی په ګټه بدل کړي.

دا چې د شیعه گانو ځینې مشران لکه محقق، خلیلي او دانش... د واګ او دولت ترې دي. شیعه (هزاره) نړۍ ته د یو مظلوم او د دولت له امتیازاتو څخه محروم قوم ور معرفي کړي او له غربیانو په ځانګړي ډول امریکا

څخه امتيازات ترلاسه كړي، له رښتيا او حقيقت څخه لرې په ډول ډول تبليغاتو او پروپاگانډو لاس پورې كړ.

دوى وايي چې په ۲۰۱۱ ميلادي كال كې د افغانستان د علومو اكاډمۍ د آريانا دايره المعارف بيا كتنه او بيا چاپ كړه، چې په هغه كې د شيعه مذهب د وگړو سلنه په قصدي ډول د كوم معقول دليل له ذكر كولو پرته ډېره كمه شوې وه. په افغانستان كې په ۱۲۷۲ هجري شمسي كال كې د شيعه گانو له لوى نسل وژني مخكې، هزاره گان په افغانستان كې يو له سترو توكميزو او مذهبي ډلو څخه وو، چې تر ۱۹مې پېړۍ پورې د هېواد د ټول نفوس نږدې ۶۷٪ برخه جوړوي. مگر په ۱۸۹۳ ميلادي كال كې د دوى نيمايي نفوس په ډله ايزه توگه ووژل شو. د افغانستان د ډيموگرافي په اړه د خپلواكې او هر اړخيزې څيړنې له مخې چې له ۲۰۰۶ كال راهيسې د كولمبيا پوهنتون د نړيوالو اړيكو په پوهنځي كې ترسره شوې ده، د افغانستان ۲۵ سلنه نفوس جعفري شيعه گان او ۴,۵ سلنه اسماعيليه شيعه گان دي.

چې دا له حقيقت څخه لرې يا په عامه اصطلاح هوايي خبرې دي. د شيعه يا هزاره ډلې اصلي او دقيق شمير په افغانستان كې ۱۰٪ ده.

هزاره گان په افغانستان كې د شيعه گانو تر ټولو لوى نفوس تشكيلوي قزلباش، سادات همدارنگه بلوچ، تاجک او پښتانه اقليتونه هم د شيعه مذهب پيروي كوي.

په افغانستان كې شيعه مذهب هيڅكله په اساسي قانون كې نه دی پيژندل شوی او د هيواد يوازينی رسمي دين حنفي دی.

پای

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**